

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 19 15. maja 1980 Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji – uredniki:
ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino

MILENKO STRAŠEK – reportaža

MILENA ŠTRAJNAR – kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIĆ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
FRANC RUPNIK

Uprava in naročninski oddelček:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Čas ponosa

Letos že 24. tradicionalni pohod po poteh tovarštva in spominov je ponovno obudil spomin na bodljikavo žico okoli Ljubljane v času okupacije. Ni bilo vedrega razpoloženja kot ponavadi, saj je korake kakih sto tisoč udeležencev spremljala zavest, da smo izgubili najdražjega prijatelja, našega tovariša Tita. Tiho, toda ponosno so se zlivale množice, med njimi enote osvoboditeljev in predstavniki iz zamejstva, na cilj, na Trg revolucije, tako ponosno, kot bodo nadaljevale Titovo pot. Udeležencem je govoril predsednik predsedstva SRS Viktor Avbelj, študent ekonomske fakultete Božidar Trpič pa je v imenu pohodnikov prisegel, da bomo izpolnjevali Titovo naročilo, dokler bodo živi naši rodovi.

Prapori slovenskih partizanskih enot, ki so se zadnjič poklonili svojemu vrhovnemu poveljniku ob njegovem grobu v Beogradu, so se obogatili z novim spominskim trakom pohoda. Internacionala je izzvenela, zapri-sega je spremljala nemo razhajajočo se množico.

Popoldanski marš, štafete bratstva in tek prijateljstva so zaključili to veliko manifestacijo tovarštva in enotnosti.

Nadaljevali bomo Titovo pot

Tovariša Tita ni več med nami. V teh težkih dnevih, ko so se njegovemu spominu z bolečino v srcu klanjali ne le ljudje socialistične samoupravne Jugoslavije, marveč ves svet, je bilo o njem in njegovem prispevku za napredek povedanih veliko izbranih in globokih besed. Toda tisto, kar zares čutimo delovni ljudje naše domovine, tega ni mogoče izraziti z besedami. Do konca pretreseni smo v dolgih štirih mesecih njegovega boja z boleznijo z vso bitjo želeli njegovo okrevanje; okamnili smo, ko nas je zadela vest o njegovi smrti in od rezke bolečine klecajoči smo spremljali njegovo zadnjo pot.

Zagnani, odločni in trdni

Če je vsakomur v naši deželi, ki dobro misli, pomenil izjemnega, priljubljenega in edinstvenega političnega voditelja in predsednika države, potem je nam članom zveze borcev pomenil še več. Bil je pobudnik in ustanovitelj zveze borcev, njen prvi predsednik in doživljenjski častni predsednik naše organizacije. Bil pa je tudi naš komandant in bojni tovariš, pod čigar vodstvom smo dosegli največ, kar je mogoče doseči: popolno zmago v vojni in uresničevanje tistih vizij prihodnosti, ki so nas pognale v narodnoosvobodilni boj in v katerih smo videli ves smisel življenja.

In hvaležnost komandanta do borcev, ki so z njim delili dobro in zlo, je bila vedno in do kraja trdna. Trdna tako v skrbi za politično težo in za odgovornost naše organizacije v družbi, kakor v skrbi za družbeni in materialni položaj naših članov.

Zvezo borcev je imel tovariš Tito v posebnih časih, zavedajoč se, da je zvestoba, skovana na skupni fronti, na skupnih barikadah in za skupne cilje, neuničljiva.

In naša zveza mu je zaupala vedno in povsod vračala. Predstavljali smo ves čas resno politično silo, s katero je treba računati, in pomemben činitelj trdnosti naše družbene ureditve. Kakor doslej je tudi vnaprej naša naloga, da veliko zastavljeno delo izgradnje družbe odločno nadaljujemo.

Nadaljujemo boj za mir, za katerega mi borci najbolj vemo, koliko je vreden. Nadaljujemo Titove zamisli o mednarodnem sodelovanju.

Nadaljujemo boj za pospešeno graditev naše prihodnosti.

Izjemno čustvovanje vse Jugoslavije, ki je pokazalo, kako je Titova osebnost zrasla z notranjostjo delovnih ljudi, to čustvovanje preusmerimo v energijo in voljo, v boljše in odgovornejše delo posameznika in vseh skupaj. Naj tudi za nas in za to pretresljivo izgubo velja pesnikovo izročilo: »Ne jočite za menoj, raje stisnite pest!«

Titov spomin bomo zvesto častili, če bomo vsi skupaj in vsak posameznik dosledno, zagnano in odločno izvrševali naloge, ki jih od nas zahtevata naš prostor in naš čas.

Janez Vipotnik

Ob smrti našega predsednika tovariša Tita prihajajo na republiški odbor ZZB NOV Slovenije številne sožalne brzjojavke.

Ob nenadomestljivi izgubi našega partizanskega voditelja tovariša Tita in predsednika Jugoslavije maršala Tita izrekamo globoko sožalje občinskemu odboru ZZB NOV Nova Gorica ter vsem jugoslovanskim narodom in narodnostim.

Goriške slovenske sekcije VZPI ANPI

★

Celoten tržaški partizanski pevski zbor izreka globoko sožalje ob hudi izgubi, ki je prizadela jugoslovanske narode in narodnosti s smrtjo tovariša Josipa Broza Tita.

Oskar Kjuder, dirigent Tržaškega partizanskega pevskega zbora, Trst

★

Predsednik mednarodnega komiteja Ravensbrück Rose Guerin piše: »Sočustvujemo z bolečino vseh jugoslovanskih narodov in izrekamo iskreno sožalje.«

»Tudi partizani iz Brescie smo prizadeti ob izgubi tovariša Tita. Vsemu jugoslovanskemu ljudstvu stiskamo dlan v znak sožalja, tudi v imenu vseh breščanskih demokratov.«

V brzjojavki združenja bivših deportirancev v nacističnih taboriščih, tržaška sekcija, je med drugim zapisano: »Ob žalostni novici o smrti predsednika socialistične republike Jugoslavije tovariša Tita izražamo vso svojo solidarnost in najglobljo bolečino ljudem Jugoslavije. Mi deportiranci zelo dobro vemo, s kakšnim pogumom je tovariš Tito vodil protifašistični boj za svobodo svojih narodov, poznamo njegovo zmago in potem boj za mir in suverenost narodov vsega sveta, poznamo ga kot najvišjega voditelja gibanja neuvršenih.

Giovani Postogna

★

V imenu borcev Prvega avstrijskega bataljona NOV in POS in osebno izražam našo srčno žalost ob izgubi vašega predsednika Tita.

dr. Max Bair

★

Ob izgubi maršala tovariša Tita, velika revolucije in boja za mir izreka klub lova njegovih družin in vsemu delovnemu ljudstvu Jugoslavije globoko sožalje. Njegov lik bo vedno ostal v naših srcih.

Klub prijateljev lova Celovec

★

Ob tej nenadomestljivi izgubi, eni največjih, kar jih je kdaj v zgodovini utrpelo jugoslovansko ljudstvo, stojimo, v veliki bolečini prizadeti, kot vedno zvesto ob strani vseh delovnih ljudi, vseh narodov in narodnosti Jugoslavije.

Veliko praznino, ki je nastala, bomo občutili vsi, vi v matični domovini, mi v zamejstvu. Občutil jo bo svet, občutili jo bodo povsod, kjer se na petih kontinentih ljudje bore za svobodo, za svoje človeške pravice, za enakopravnost ljudi in narodov, kakaj odšel je za vedno človek, velikan, ki mu bo človeštvo za vedno dolžno neizmerno hvaležnost. Njegova silna podoba komunista in borca za srečnejši in bolj pravičen svet, njegova osebnost legendarnega partizanskega vojskovodje, državnika in ustvarjalca, komunističnega vizionarja pa nas bo poleg lika drugega velikan, njegovega najozžega sodelavca Edvarda Kardelja, vselej navdihovala na nadaljnji poti, ki sta jo tako jasno in premočrtno zarisala, da bi nekoč ljudje na tem planetu lepše, srečnejše in boljše živeli kot žive danes.

Invalidi, borci NOV iz Trsta, Gorice in Beneške Slovenije ter člani združenja aktivistov osvobodilnega gibanja na tržaškem ozemlju se danes poslednjič globoko užalosteni klanjamo spominu svojega vrhovnega komandanta in revolucionarja velikanu.

Zveza vojnih invalidov NOV Trst
Združenje aktivistov osvobodilnega gibanja na tržaškem ozemlju Trst

MARIBOR

Bolečina je neizmerna

Dne 6. maja so v Muzeju narodne osvoboditve odprli žalno knjigo. Le malo je borcev, katerih misli niso zapisane v njej. V mariborskih občinah so tudi v organizacijah združenega dela na spominskih slovesnostih govorili predvsem borci.

»Trenutek smrti tovariša Tita je preblizu, da bi lahko izpovedal vso bolečino, vse spoznanje in trdno vero v dosedanje delo in vse, kar je povezano z imenom sina naših narodov in narodnosti ter neizprosne borca za interese vseh delovnih ljudi,« je ob smrti tovariša Tita rekel predsednik borčevske organizacije Franci Mrcina. »Posebno mi borci ne bomo nikdar pozabili Tita, ki nas je tako uspešno vodil v težkem in zmagovitem boju. To je bil sposoben samo človek, ki je vse svoje življenje in delo posvetil boljši prihodnosti vseh nas.«

POSTOJNA

Mi smo Titovi

V Postojni so se borci zbrali 7. maja, kot so načrtovali, na letni konferenci. Še nikoli jih ni bilo toliko. Govorili so o Titu in skupaj mislili nanj.

KRANJ

Žalost, ponos, odločnost

V Kranju, kjer je bil Tito pogost gost, so se v spominske slovesnosti borci vključevali v okviru enotne fronte socialističnih sil. Dvorana občinske skupščine, v kateri je bila 5. maja ob 13. uri osrednja spominska slovesnost, je bila polna kot še nikoli doslej. Tu je bilo 41 borčevskih praporov od, kolikor jih je v kranjski občini. Kolona, v kateri so čakali ljudje, da se vpišejo v žalno knjigo, je bila dolga tudi po sto metrov.

NOVO MESTO

Vrste čakajočih na vpis v žalno knjigo

Družbenopolitične organizacije skupščine občine Novo mesto ter organi skupščine so se sestali na sejah še isti večer, ko so zvedeli za novico. Takoj naslednjega dne je bila v domu ljudske armade skupna žalna seja vseh zborov občinske skupščine in družbenopolitičnih organizacij, po končani seji pa so v mali dvorani odprli knjigo žalosti, ob kateri so vse dni žalovanja stražili predstavniki jugoslovanske ljudske armade. Vrste občanov, delovnih ljudi, šolarjev, organiziranih skupinskih vpisov in posameznikov, so se vile daleč izven prostora z žalno knjigo.

Žalost je legla na Dolenjsko in se stekala v enotno misel: »Tito, ostajamo na tvoji poti.«

BISTRICA OB SOTLI

Nadaljevali bomo tvoje delo

V Bistrici ob Sotli, v šoli z imenom Titove matere, se je v knjigo žalosti, v katero se je prva vpisala Ana Kostanjšek, vpisala večina borcev. Ravnatelj osnovne šole Jože Poljšak, predsednik ZZB NOV Šmarje pri Jelšah, je zapisal: Ni besed, le bolečina je, v kateri je moč, je žalost, v kateri je ponos, je slovo, ki je beseda. Nadaljevali bomo tvoje delo.

LJUBLJANA-VIČ-RUDNIK

Simbol zmage in svobode

Skupščinska dvorana, kjer je bila 5. maja ob 13. uri osrednja žalna slovesnost, je bila premahna, da bi sprejela vse, ki so se želeli pokloniti spominu tovariša Tita. Samo petnajst minut potem, ko so izvedli za smrt tovariša Tita, so se vsi borci zbrali v prostorih organizacije.

KOPER

Uteha, da v bolečini nismo sami

Še so živi spomini na zadnji obisk predsednika Tita v Kopru ob koncu poletja 1978, ko je v spremstvu Viktorja Avblja in Franca Popita pri srčno pozdravil občane in še posebej mlade tega našega obmorskega mesteca. Žalost je velika. V uteho je spoznanje, da v njej nismo sami. Tu so številne brzjojavke. Med njimi tople besede, ki jih je občinski borčevski organizaciji v Kopru namenila organizacija odporniškega gibanja iz Dunaja, s katero sta v tesnih stikih koprška borčevska organizacija in organizacija Anpija iz sosednje Italije.

DOMŽALE

Misli na Tita

Na treh krajih so bile žalne knjige. Vse misli prebivalcev Domžal je ponesel s seboj v Beograd narodni heroj Franc Avbelj-Lojko.

NOVA GORICA

»Tito, ti si moj. Kaj je moj? To je pomlad... Za nas si simbol pomladi, mladosti, svobode...«

Tako in podobno so zapisali v žalno knjigo Novogoričani. Mladina, delovni ljudje, vsi, ki so v veliki žalosti še našli moči za stavek ali dva pisane besede.

Borci, predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Nova Gorica so se sestali še isti večer, ko je novica o Titovi smrti odjeknila iz televizorjev in radijskih sprejemnikov. Prišli so, ne da bi se dogovorili in opravili najbolj žalostno od vseh sej, kar so jih kdaj imeli.

Borci iz 48 krajevnih skupnosti so se žalnim svečanostim pridružili na komemoracijah v svojih krajevnih skupnostih, kjer je bilo vespovsod premalo prostora za vse, ki so se želeli udeležiti zadnjega slovesa za Titom.

V slovo svojemu vrhovnemu komandantu

Bolečina je velika, vendar sem jo sprejel tako, kot se spodobi tvojemu borcu-proletarcu, pripadniku 1. proletarskega korpusa, 1. proletarske divizije, 8. proletarske brigade Rade Končar. Vsem si nam ti, tovariš Tito, dal že mnoga priznanja. Veličasten trenutek smo doživeli na severnem robu Glamoškega polja, ko nam je zaigrala divizijska glasba naše partizanske koračnice, nam borcem, ki smo prišli iz neposrednega boja, kljub temu, da so bile sovražne enote kilometer oddaljene od nas.

Danes te ni več med nami. Žarki tvoje ga obraza in tvoj lik pa bo za vedno ostal v naših mislih in naši zavesti. Zapustil si nam veliko dediščino, ki jo bomo varovali. Tvoje ideje in vizije bomo nadaljevali in jih nenehno prenašali na mlade rodove.

Večna ti slava in hvala za vse, kar si naredil!

Marijan Mužević
Izola

Številne žalne slovesnosti

Ob smrti tovariša Tita so v jeseniški občini v vseh krajevnih skupnostih, delovnih kolektivih in šolah imeli žalne svečanosti. Največ, več tisoč jih je bilo na komemoraciji v hokejski pokriti dvorani Podmežakljo in v krajevni skupnosti Plavž, kjer se je nad tisoč petsto odraslih prebivalcev zbralo v telovadnici osnovne šole Tone Čufar.

Množice so se zlivale

Dolge vrste delovnih ljudi so se od jutra do večera vile pred knjigo žalosti, kajti sleherni se je s solzo v očeh želel poslednjič zahvaliti dragemu Titu za vse, kar danes imamo, z obljubo, da bomo še naprej, še bolj kot kdajkoli stopali po poti svobode, socializma in enakopravnosti.

»Gledati moramo z zaupanjem v prihodnost. Naši delovni ljudje, ki več kot tri desetletja sami kujejo svojo usodo, ne bodo dopustili, da bi jim kdorkoli kratil njihove pravice. Preveč je bilo trpljenja in žrtve med fašistično okupacijo, da bi mogli pozabiti, kako dragocena sta naša svoboda in neodvisnost. Zvesti Titovim načelom bomo še naprej složni in odločni proti slehernemu tujemu pritisku, dosledni v boju za enakopravnost naših narodov in narodnosti, enakopravnost vseh ljudi sveta, zavzeti za naš družbeni napredek na osnovi Titovega programa,« je bilo med drugim rečeno na žalnih slovesnostih v šišenski občini.

V domu starejših občanov Marjana Draksler v Dravljah, je poleg lika pokojnega tovariša Tita in častne straže sedela obnemela množica starejših občanov, borcev, ki so se vpisali v knjigo žalosti. Povsod v krajevnih skupnostih so sklicali seje komitejev ZK, na žalnih slovesnostih pa so krajan oddali zadnjo pošto tovarišu Titu.

Marsikje so hišni sveti organizirali za stanovalce žalne slovesnosti. Tako je bilo tudi na Kamnogoriški 47, kjer so med drugimi pionirji izrazili spoštovanje do svojega učitelja, tovariša Tita.

J. Čurin

Dosledno nadaljevanje Titovega dela

V naših srcih je nastala praznina, ki se z besedo ne da opisati. Izgubili smo velikega državnika. Ves svet je danes uprt v našo Titovo jugoslovansko svobodno socialistično domovino. Človeštvo današnjih dni pričakuje od vseh državnikov v svetu, da bo v njihovih srcih zavladal razum in rešil ljudstvo, da bo živel v miru in svobodi, vsak po svojih enakopravnih odnosih med državami, v graditvi nove mednarodne gospodarske ureditve za boljše in humanejše življenje.

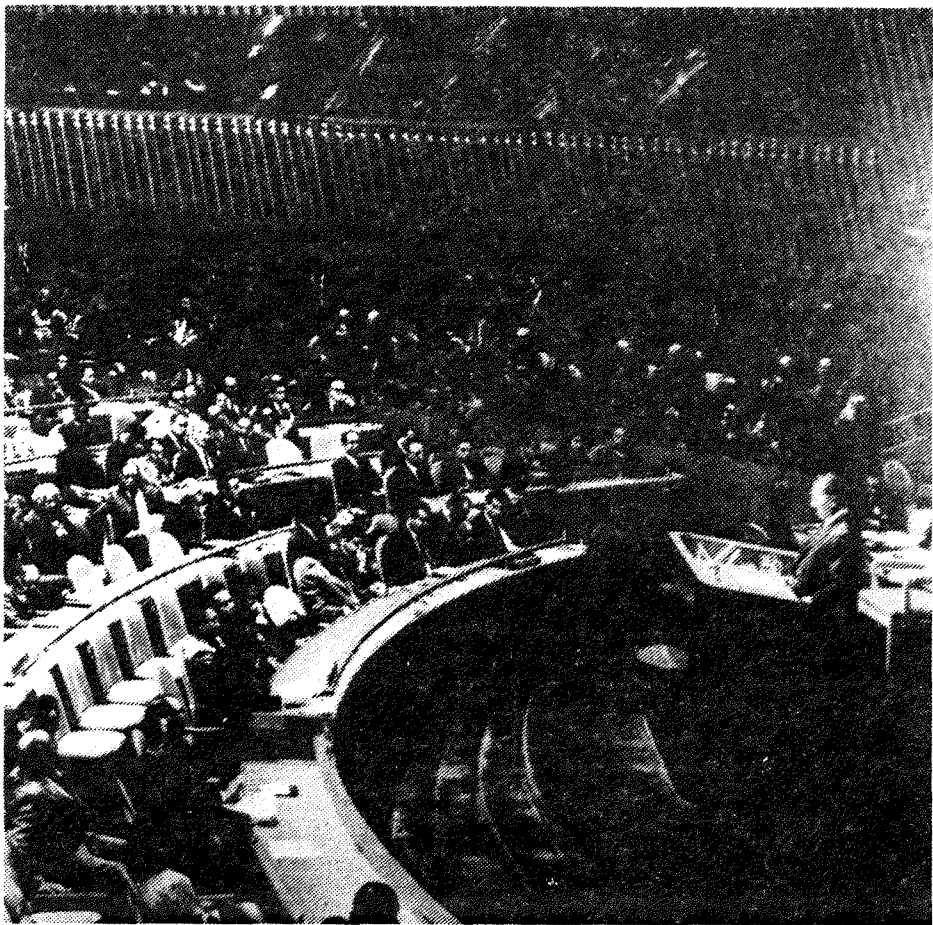
Ema Stepančič
Tovarniška 5, Izola

Delček vsakega

Dragi Tito, celo svoje življenje in delo si dal narodom Jugoslavije za boljše in srečnejše življenje. Zato sta tvoja osebnost in tvoje delo tako močno vgrajena v vse predele naše domovine in s tem v srca nas Jugoslovancev, da te na vsakem koraku čutimo, da si in boš vedno prisoten z nami. Ob tako hudi in nenadomestljivi izgubi je postala Jugoslavija ena velika neutočljiva žalostna družina, saj smo izgubili del svojega srca. Toda zaradi svojih neprecenljivih del si postal ti in narodi Jugoslavije nerazdružljiva celota in zaradi veličine neminljiva. Zaradi tvoje humane politike si postal največji državnik sedanjega časa. Samo tvoja je zasluga, dragi Tito, da so nekdanji tlačanski narodi postali priljubljeni na vseh celinah in v vseh državah.

delavec iz delovne organizacije
Veriga Lesce Jernej Vovk

Po Titovi poti

Zapustil si za seboj eno najglobljih sledi, kar jih lahko človek zapiše v zgodovino. Te besede Lazarja Koliševskega pred odprtim grobom predsednika Tita so izrazile bistvo vsega, kar so minuli teden in že prej o Titu izjavljali številni državniki, politični voditelji, številni komentari po vsem svetu. Prav zato je vse priznanje, ki ga je svet tako plebiscitarno izrekel Titovi osebnosti kot državniku stoletja, izzvenovalo v ugotovitvi, da bo njegovo delo ostalo tudi po njem živo, ostalo bo ustvarjalni vir vse novih in novih navdihov in pobud, kot so za časa njegovega življenja tako vidno izžarevale iz vsega njegovega dela.

Spoštovanje do Tita in njegovega dela je priklicalo na njegovo zadnjo pot tolikšno število predstavnikov velike večine držav sveta, političnih strank in gibanj, da je Beograd, kot so tiste dni tako pogosto poudarjali poročevalci, postal glavno mesto sveta. Titov pogreb je bil tako rekoč doslej največji zbor državnikov z vseh delov sveta. Naravno je zato, da je med milijonskimi množicami sveta vzkliklo upanje, da ta beograjski zbor državnikov, ki se je sešel z enim samim namenom – izkazati zadnjo čast največjemu državniku naše dobe, počasti njegov spomin s tem, da prispeva k uveljavitvi politike, ki je Tito zanj žrtvoval vse svoje sile – politike miru, miroljubnega urejanja mednarodnih sporov in popuščanja mednarodne napetosti.

Mnoga srečanja državnikov v Beogradu, njihovi pogovori so nedvomno prinesli vsaj majhen žarek upanja, da se bodo okrepila prizadevanja za ublažitev napetosti, ki označuje sedanje stanje v mednarodnih odnosih. Dogodki, kot je bilo srečanje med Hua Guofengom in Indiro Gandhi in njuni izjavi, da želita dobre medsebojne odnose, pogovori predstavnikov obeh Nemčij, zagotovila, ki jih je dobil od vrste evropskih predstavnikov španski predsednik, da se bodo zavzeli za sklic evropske konference v Madridu brez odlašanja in druga podobna srečanja ali pa pobude za podobna taka srečanja in dogovore v prihodnje, samo potrjujejo upanja svetovne javnosti.

Kakor je viden in neizbrisen pečat, ki ga je Tito pustil na razvoju mednarodnih odnosov v minulih desetletjih, bo prav tako – morda še bolj – postalo vidno vplivanje njegovih idej na bodoči razvoj mednarodnega življenja. O tem pričajo neštete izjave državnikov in drugih ljudi po svetu o Titovi zapuščini kot trajni vrednosti za svet. Vse tisto, kar je Tito storil za osvoboditev svoje dežele in za vredno družbeno preobrazbo, ves njegov boj za osvoboditev in utrditev neodvisnega položaja Jugoslavije, je bilo doslej in bo ostalo tudi odslej nenehen navdih in spodbuda za narode, ki imajo za seboj podobno pot kot Titova Jugoslavija. Primer Titove Jugoslavije in razvojna smer njenega notranjega sistema bo prav zaradi svoje globoke humanosti, ki jo izžareva, tudi v prihodnje spodbujevalno vplival na boj delavskega razreda in vseh naprednih sil po svetu. Prav predstavniki vseh najpomembnejših sil delavskega razreda so izrekli Titu priznanje najvidnejše revolucionarne osebnosti našega časa.

Kot si ni mogoče zamisliti sodobnega sveta in njegovega razvoja brez vse večjega vpliva na ta razvoj tistih narodov, ki so izšli iz bojev za neodvisnost, prav tako si ga ni mogoče zamisliti brez delovanja tiste sile, ki je izraz teh novih dežel v mednarodnih odnosih, gibanja neuvrščenih. Prav Tito je s svojim delom dal neizbrisen delež pri ustanavljanju in razvoju neuvrščene gibanja, nakazal je njegovo veliko zgodovinsko vlogo pri spreminjanju sveta in na šesti konferenci tako odločno branil neblokovo, samostojno in pravo neuvrščeno naravo in značaj gibanja, ker edino omogoča, da gibanje ostane osrednji mednarodni dejavnik v boju narodov za mir in napredek vsega sveta.

Miru in napredku vsega sveta pa je bilo posvečeno vse delo Tita. Bil je tisti sodobni voditelj, ki je najgloblje dojel tokove zgodovine in bil zato sposoben človeštvu odpirati perspektive razvoja.

Drago Košmrlj

Pozidavo najboljše zemlje je treba takoj zaustaviti

Zemlje je vse manj, potrebe po hrani pa so iz dneva v dan večje. To je dejstvo, ki ga ni mogoče več prikrivati, in ki nas lahko, če ne bomo naglo ukrepali, pripelje v velike zagate. V Jugoslaviji je vsako leto okrog 40 tisoč hektarjev obdelovalnih površin manj. V Sloveniji, kjer imamo 280 tisoč hektarjev njivskih površin, jih letno izgubimo 1200. Ta proces bo nujno treba zaustaviti. V naši republiki ta čas sami pridelamo okrog 60 odstotkov hrane, možnosti pa so, kot pravijo kmetijski strokovnjaki, veliko večje. Zaradi tega načrtujejo, naj bi v prihodnjih letih v drugih republikah in pokrajinah kupovali le še 15 odstotkov potrebnih kmetijskih pridelkov. Vse drugo naj bi pridelali sami. Vprašanje pa seveda je, kako.

Najprej bo nujno treba zaustaviti pozidavo najboljše zemlje. Že leta 1967 smo sprejeli zakon, po katerem je bilo treba v vsaki slovenski občini izdelati prostorski načrt in v njem jasno zapisati, katero zemljo bomo ohranili za obdelovanje, katero pa pozidali. Sprejeli smo tudi mnoge druge listine, pa vendar ni vse skupaj nič pomagalo. Prostorske načrte so doslej sprejele samo štiri občinske skupščine, vse druge razmere na svojih območjih še vedno preučujejo. In medtem ko občinski možje razmišljajo, kako in kaj, prihaja, marsikje do neodgovornega izrabljanja najboljše ravninskih kmetijskih površin. Najbrž ni treba posebej reči, da povzročamo s tem škodo, ki je hitro ne bo mogoče odstraniti.

Zaradi tega bi morali v vseh slovenskih občinah prostorske načrte sprejeti brez novega odlašanja, vsaj do konca letošnjega leta in uskladiti številne interese na tem področju. Podpreti bi bilo treba

zemljiške skupnosti, ki se tu in tam ta čas srečujejo z neverjetnimi težavami. Pod raznimi pritiski večkrat tudi popuščajo, čeprav gre to v škodo dolgoročnemu urejanju teh vprašanj. Izdajajo dovoljenja za pozidavo tudi tistih ravninskih površin, za katere je jasno, da bi jih nujno morali nameniti za pridelavo hrane.

V državi imamo sedem milijonov hektarjev zemlje, na kateri bi lahko pridelali več hrane. Med njimi pa je precej tudi take, ki je zaraščena z grmovjem. V Sloveniji je takih površin blizu 250 tisoč hektarjev. Če bomo hoteli pridelati več hrane, bo nujno treba nekaj storiti tudi s to neobdelano zemljo. Mnogi so prepričani, da bi te površine lahko prevzele skupnosti kmetov in na njih, denimo, pridelavale krmo. Tam, kjer pa tudi to ne bi bilo mogoče, naj bi uredili skupne pašnike. Na nekaterih, sedaj opuščenih površinah, bi lahko zasadili gozdno drevje. Domnevajo, da bi lahko v naši republiki prepustili gozdarstvu okrog sto tisoč hektarjev takih površin. Ohraniti bi bilo treba tudi nekatere visokogorske kmetije, jih tehnološko opremiti, zagotoviti do njih potreben dostop int.

Ne bi bilo prav, če bi trdili, da doslej za to ni bilo nič storjenega. Dogovori so tu in to že nekaj časa, vendar pa se ti dogovori v praksi uresničujejo veliko prepočasi. Krivca torej ne kaže iskati v sistemu, kot to sedaj nektari vse preradi delajo, ampak predvsem v nas samih, v naši neodgovornosti.

V Jugoslaviji imamo 2,6 milijona kmečkih gospodarstev, na katerih je zaposlenih okrog šest milijonov ljudi. Že ta dva podatka zgovorno pričata o veliki razdrobljenosti kmetijstva, zato bo združevanje razdrobljene

zemlje naslednja naloga, ki se je bo treba kar najbolj odgovorno lotiti. V naši republiki dosega velikost parcel povprečno 30 arov. Povsem na dlani je, da na tako majhnih kosih zemlje ni mogoče umno gospodariti, da ni mogoče uporabiti mehanizacije in podobno. V povprečju razpolagajo pri nas kmetije danes z 2,7 hektarja površin. To pa pomeni, da so premajhne in da na njih ni mogoče organizirati racionalne kmetijske proizvodnje.

Drobitev zemlje bo zagradel treba po eni strani takoj zaustaviti, po drugi pa majhne parcele, na katerih s traktorji ni mogoče niti dobro obrniti, združiti. Ta naloga je nadvse pomembna, saj je v zasebnih rokah danes v državi kar 85 odstotkov obdelovalnih površin in 90 odstotkov celotnega živilskega sklada.

Mnogi kmetje se takemu združevanju zemlje postavljajo po robu. Bojijo se, da zemlja, ki bi jo dobili morda na drugem prostoru, ne bi bila enakovredna. Delo bi bilo treba zagradelj opravljal zelo previdno, hkrati pa jasno povedati, da na sedanjih površinah ni mogoče gospodarna proizvodnja, in da je združitev razdrobljene kmečke zemlje več kot nujna.

Seveda to niso vsi problemi, s katerimi bi se morali nemudoma spoprijeti. Zapisali smo jih že v srednjeročnem programu razvoja, ki se letos izteka, vendar mnogih od njih še nismo uresničili. Sedaj smo pred snovanjem novih razvojnih programov, v katerih bi morali te cilje znova jasno zastaviti in postoriti vse, da jih tudi uresničimo. Da pridelamo tona žitaric na prebivalca, da prenehamo s pozidavo ornih površin, in da se kar se da resno lotimo tudi drugih nalog.

Darko Marin

Novosti pri nakupu osebnih avtomobilov

Vse od objave spremenjenih predpisov se vojaški invalidi in druge invalidne osebe zanimajo za podrobnejše informacije v zvezi z novimi ugodnostmi pri nakupu osebnih avtomobilov.

Sprememba zakona

V zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o obdavčevanju proizvodov in storitev v prometu (Ur. l. SFRJ, št. 5/80) je med drugim spremenjena 39. točka 36. člena, ki se nanaša na pravico do nakupa osebnega avtomobila brez plačila davka od prometa proizvodov. V smislu navedenega člena zakona ne plačajo davka na promet za osebne avtomobile, katerih vrednost je določena s posebnim predpisom, osebe, katerih nesposobnost oziroma nezmožnost ustreza nezmožnosti vojaških invalidov I. do IV. skupine.

Oprostitev plačila davka velja na podlagi pismenega izvida in mnenja pristojnih zdravniških komisij, kadar invalidne osebe nabavijo osebni avtomobil neposredno od proizvajalca, uvoznika ali trgovske organizacije združenega dela največ enkrat v petih letih. V primeru, da te osebe kupujejo osebni avtomobil pod pogoji iz navedenega zakona, a njegova vrednost presega znesek določen v posebnem predpisu, je treba plačati razliko v prometnem davku, ki je enaka znesku davka, ki se dobi tako, da se od zneska davka, ki se obračuna, kadar se tak avtomobil proda drugim potrošnikom, odšteje znesek davka, obračunanega od osebnega avtomobila z vrednostjo, določeno po omenjenem predpisu.

Izvide in mnenja o skupini vojaške invalidnosti daje za vojaške invalide komisija, ki ugotavlja potrebo po ortopedskih pripomočkih (komisija za strokovno kontrolo in sprejem pripomočkov), za druge invalidne osebe pa komisija skupnosti za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Invalidni osebi, ki da osebni avtomobil, nabavljen pod opisanimi ugodnimi pogoji drugemu v rabo ali ga proda, ga podari brezplačno ali kakorkoli drugače odtuji pred pretekom petih let od dneva nabave, se zaračuna prometni davek od davčne osnove, po kateri se je plačal davek ob nakupu tega avtomobila in po davčni stopnji, ki je takrat veljala. Ne glede na to pa lahko zakoniti dediči, če invalidna oseba umre pred potekom petletnega roka, osebni avtomobil, ki so ga podedovali, prodajo, ne da bi plačali davek od prometa proizvodov.

Sprememba pravilnika o uporabi davčnih stopenj:

Sprejet je bil že tudi zgoraj omenjeni predpis, ki vsebuje določbe o uporabi davčnih stopenj ter o načinu evidence, obračunavanju in plačevanju davka od prometa proizvodov in storitev. Po tem pravilniku ima pravico do nakupa osebnega avtomobila brez plačila davka invalidna oseba ob tehle pogojih:

- če kupi osebni avtomobil, katerega vrednost ni večja od 90.000 din;
- če kupi osebni avtomobil neposredno od proizvajalca ali od trgovske organizacije združenega dela ali iz uvoza;
- e predloži prodajalcu oziroma carinarnici pismen izvid in mnenje pristojne komisije o ugotovljeni stopnji invalidnosti (nezmožnost, ki ustreza nezmožnosti vojaških invalidov I. do IV. skupine).

Prodajalec oziroma carinarnica mora vpisati v fakturo oziroma v listino o uvozu številko in datum pismenega izvida in mnenja pristojne komisije.

Kupec – invalid mora predložiti organu, pristojnemu za registracijo osebnega avtomobila, fakturo o nakupu oziroma listino o uvozu. V njej morajo biti vsi navedeni podatki, registracijo osebnega avtomobila pa je mogoče opraviti samo na ime tega kupca.

Kljub temu, da je navedeni pravilnik stopil v veljavo šele konec meseca marca (29. marca 1980), moramo povedati, da je že sprejeta sprememba oziroma dopolnitev tega zveznega predpisa in pričakujemo, da bo objavljena v naslednji številki uradnega lista SFRJ. Kot smo obveščeni, je bistvo spremembe, ki se nanaša na zgoraj obravnavano področje, v tem, da bo zvišana vrednost osebnega avtomobila, ki ga invalid lahko kupi brez plačila prometnega davka od prometa proizvodov, in sicer bo ta vrednost določena na 150.000 din (sedaj 90.000 din). Nadaljnja novost je ta, da bodo lahko dajale izvid in mnenje o ugotovljeni stopnji invalidnosti za vojaške invalidne komisije, ki ugotavljajo potrebo po ortopedskih pripomočkih ali zdravniške komisije, ki ugotavljajo stopnjo invalidnosti po zakonu o vojaških invalidih. Končno je sprememba tudi za civilne invalide vojne, katerim bo odslej izdajala izvid in mnenje o invalidnosti v te namene tudi ena izmed navedenih komisij kot za vojaške invalide.

Naj na kraju dodamo še nekaj praktičnih napotkov invalidom pri uveljavljanju pravice iz navedenega zakona oziroma pravilnika. Vojaški invalidi in civilni invalidi vojne od I. do IV. skupine, ki želijo kupiti osebni avtomobil brez plačila davka na promet proizvodov, naj se obrnejo na pristojni občinski upravni organ za vprašanja borcev in vojaških invalidov, ki jim bo izdal potrdilo oziroma dokument, iz katerega bo razvidno, da je vojaški oziroma civilni invalid vojne ene od navedenih skupin invalidnosti. To potrdilo ali fotokopijo odločbe o priznani invalidnosti je treba predložiti komisiji za strokovno kontrolo in sprejem pripomočkov oziroma po novem tudi pristojni zdravniški komisiji, ki bo brez osebnega pregleda in ponovnega ugotavljanja skupine invalidnosti izdala izvid in mnenje, ki je potrebno pri uveljavitvi te pravice.

Glede na to, da nakup osebnega avtomobila brez plačila davka na promet proizvodov ni temeljna pravica vojaških invalidov, moramo opozoriti, da morebitni stroški v zvezi z izdajanjem izvidov in mnenj komisije ne morejo bremeniti sredstev, zagotovljenih v proračunu federacije za realizacijo temeljnih pravic vojaških invalidov. Zato vojaški invalidi, ki bodo potovali zaradi uveljavitve pravice do nakupa avtomobila brez plačila davka na promet, ne bodo imeli pravice na brezplačno vožnjo (objavo) niti povrnitve potnih in drugih stroškov.

Na koncu naj opozorimo še na to, da opisana pravica pri nakupu osebnega avtomobila velja za vse vojaške invalide od I. do IV. skupine (vojne in mirnodobske), ne glede na kakšni osnovi jim je priznalo svojstvo vojaškega invalida (rana, poškodba, pohaba ali bolezen). Enako velja za civilne invalide vojne. Oboji naj se obrnejo na občinske upravne organe za borčevskoinvalidsko varstvo, ki bodo z okrožnico podrobno obveščeni o ravnanju pri realizaciji navedene ugodnosti.

Malči Žitnik

S 13. seje predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

Programi, poročila, Strunjan

Kakor povsod te dni na sejah in sestankih so se tudi na torkovi seji predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, pod predsedstvom Janeza Vipotnika, poklonili spominu tovariša Tita. V nadaljevanju seje so člani predsedstva obravnavali program dela republiškega komiteja za borce in vojaške invalide za leto 1980, poročilo o uresničevanju akcijskega programa o izvajanju nadaljnjih nalog na področju družbenoekonomskega položaja borcev NOV in drugih borcev in vojaških invalidov v SR Sloveniji, poročilo o poslovanju doma vojaških invalidov v Strunjanu, razširjanje programa gradnje tega doma, samoupravni sporazum o urejanju strunjanske lagune, družbeni dogovor o gradnji doma slovenskih pionirjev v Dolenjskih Toplicah ter predlog dopolnitev družbenega dogovora o spominskem območju Žumberak-Gorjanci.

★

O programu dela republiškega komiteja za borce je podal obrazložitev predsednik tega komiteja Boris Čizmek-Bor, v razpravi o tem programu pa so člani predsedstva izrazili mnenje, da bi moral le-ta zajeti tudi reševanje vprašanj preskrbe z ortopedskimi pripomočki. Opozorili so tudi, da v programu ni zajeto reševanje vprašanj mirovnih vojaških invalidov, oziroma je premalo poudarjeno glede na to, da je v precejšnji meri prisotno. Zlasti kar zadeva ortotike, so imeli člani predsedstva ostre pripombe, saj že leta opozarjajo na številne pripombe in nezadovoljnost invalidov, vendar je bilo na tem področju še zelo malo storjenega. Namestnica predsednika republiškega komiteja za borce in vojaške invalide Malči Žitnikova je omenjene pripombe potrdila, češ da tudi komite opozarja na nujnost reševanja teh vprašanj, vendar so v pristojnosti federacije. Enako velja tudi za reševanje vprašanj mirovnih vojaških invalidov, za katerega nujnost hitrejšega reševanja bomo razumeli, če nam je znan podatek, da se vsako leto v SFRJ upokoji 8000 pripadnikov JNA.

Glede obeh sproženih vprašanj so člani predsedstva izrekli še več ostrih besed, saj sta bili, kot je dejal Cveto Novak, obravnavani že na 7. in tudi 8. borčevskem kongresu, poleg tega pa je bilo na temo ortopedije in ortopedskih pripomočkov za invalidne osebe že več posvetov, ki pa niso obrodili konkretnjših rezultatov. Predsedstvo je program dela republiškega komiteja za borce in vojaške invalide za leto 1980 sprejelo, hkrati pa bo poslalo pismo zveznemu predsedstvu s predlogom, da kar najhitreje obravnava vprašanje ortopedije in proizvodnje ortopedskih pripomočkov (pri čemer bo republiško predsedstvo ZZB NOV posredovalo zveznemu tudi konkretne predloge, kako naj bi ta vprašanja reševali).

Ob poročilu o uresničevanju akcijskega programa o izvajanju nadaljnjih nalog na področju družbenoekonomskega položaja borcev NOV in drugih borcev in vojaških invalidov v naši republiki, ki ga je na kratko očrtal Boris Čizmek, so člani predsedstva v razpravi ugotavljali predvsem, da se proces podružbljanja skrbi za borce uveljavlja počasi ter da se je stanje od lanskih posvetov komaj malo izboljšalo. Velja pa poudariti, da so bile izrečene pohvalne besede urejanju zdravstvenega varstva za borce. Dispanzerji in ambulate za borce NOV so namreč v večini slovenskih krajev dejansko zaživeli in niso več le na papirju, kot je bilo še pred časom. Poročali so, da še vedno močno šepa organizacija patronažne službe in nege na domu, kar je spričo vse večjih potreb borčevske populacije po taki pomoči vse bolj očitno.

Glede nekaterih vprašanj o pokojninah borcev so člani predsedstva menili, da so v osnovi dobro urejene, nekatera manjša odstopanja pa bi bilo potrebno reševati v okviru novega pokojninsko-invalidskega zakona.

Poleg naštetih vprašanj iz akcijskega programa so na seji predsedstva razpravljali še o nujnosti ustrežnejše rešitve vprašanja participacije borcev (tudi tistih po 9. 9. 1943 oziroma 13. 10. 1943) za zdravljenje, o nujnosti pospešene reševanja stanovanjskih vprašanj kmetov – borcev in borch in domovih za starejše občane.

Poročilo o poslovanju doma vojaških invalidov v Strunjanu za lansko leto je bilo sprejeto, razširjeni program gradnje tega doma tudi, vendar s pripombo, da odslej ne sme priti več do novih sprememb, saj bi le te zakasnile vse roke dokončanja doma, še povišale stroške gradnje in povzročile dodatno škodo, če dom ne bi začel z rednim poslovanjem v predvidenem času.

★

Predsedstvo RO ZZB NOV je na svoji 13. seji sprejelo družbeni dogovor o gradnji doma slovenskih pionirjev v Dolenjskih Toplicah, se strinjalo z razpisom tekmovalja »odličje 22. december« za leto 1980, z dopolnitvami družbenega dogovora o spominskem parku Žumberak-Gorjanci ter sprejelo še nekatere kadrovske spremembe. Na koncu seje so se člani predsedstva dogovorili, da bo prihodnja seja še v tem mesecu.

B. Ž. J.

Posvet za sekretarje

Sekretariat aktiva zveze komunistov pri občinski konferenci ZRVS v Novi Gorici je v sodelovanju z občinskim komitejem ZK Nova Gorica organiziral posvet za sekretarje aktivov ZK pri krajevnih organizacijah ZRVS z območja občine. Posveta se je udeležilo 16 sekretarjev in 5 članov sekretariata predsedstva občinske konference ZRVS, ki so člani ZK.

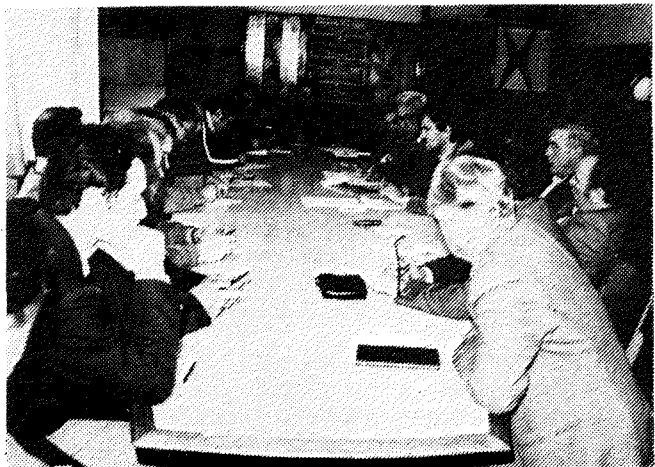
Navzočim je spregovoril o nalogah aktivov zlasti na področju idejnopolitičnega izobraževanja in splošnega vojaškega usposabljanja za vodenje splošnega ljudskega odpora izvršni sekretar občinskega komiteja Branko Dolenc. Usmeritev je bila zelo konkretna, zato so iz nje tudi izšli jasni in konkretni sklepi za bodoče delovanje aktivov. Tako so sklenili, da bodo aktivno delali v sferi svojega delovanja – organizaciji ZRVS, saj ne manjka takih članov, ki se ne udeležujejo predavanj, seminarjev in vaj, ki sodijo v letni program dela. Svojo odsotnost opravičujejo z neutemeljenimi razlogi. Ne gre pozabiti na sprejemanje rezervnih starešin v zvezo komunistov, še zlasti mlajših, preučiti pa je treba tudi možnosti za obnovitev članstva v ZK tistih rezervnih starešin, ki so nekoč že bili člani ZK. Prav tako si bodo prizadevali, da se v šole za rezervne starešine predlaga razredno opredeljene ter moralnopolitično neoporečne mladince. Nasploh pa se morajo aktivni ZK v okviru krajevne organizacije ZRVS sestati pred vsako pomembnejšo nalogo, pa tudi po njej, če jo je treba analizirati.

Med pomembne naloge sodijo še skrb za vključevanje rezervnih vojaških starešin v priprave prebivalstva za splošni ljudski odpor, v samozaščito na delovnem mestu in v kraju bivanja. Prav tako so poudarili potrebo po idejnopolitičnem delu med člani. V okviru občine in krajevnih organizacij ZRVS bodo izdelali mobilizacijske in obrambne načrte. Na sestanku so se pogovorili tudi o stabilizaciji, k naj ne bi vplivala na obrambne priprave.

V krajevnih organizacijah so zaključili predavanja o politični in gospodarski situaciji ter vlogi rezervnih vojaških starešin kakor tudi o varnostni situaciji v SR Sloveniji, družbeni samozaščiti v KS in združenem delu. Zanimivo in razveseljivo je, da so nekateri predavatelji začeli uvajati nove oblike in metodologijo pri obravnavanju posameznih tem.

V sklepnem delu posveta je izvršni sekretar komiteja ZK Branko Dolenc spregovoril o zaostrenem političnem položaju v svetu.

Mile Gojković

Sekretarji na posvetu v Novi Gorici.

Več pozornosti vzgoji človeštva

Prejšnji mesec so se v prostorih gasilskega doma v Hrastniku sestali delegati občinske konference ZRVS na svoji delovni konferenci. Poslušali so poročila o svojem delu v letu 1979 in o namensko porabljenih finančnih sredstvih.

Najbolj živahna je bila razprava o letošnjem načrtu dela in o predloženem proračunu finančnih potreb. Posebno pozornost so posvetili strokovni vzgoji svojega članstva in pa družbeni angažiranosti RVS v okviru obrambnih priprav, zlasti vključevanju RVS v delo,

komitejev za SLO in družbeno samozaščito ter delovanju v bazi. Ugotovljeno je bilo, da so krajevne konference ZRVS v spodnjem in zgornjem delu Hrastnika, kot tudi na Dolu povsem samostojne in zelo delavne.

Negovanju in razvijanju tradicij in pridobitev NOB so prav tako namenili precejšen poudarek. Sklenili so, da bodo pobudniki in organizatorji spominskega pohoda Po poteh revirskih revolucionarjev, ki je po dogovoru sprejet za tradicionalnega. Ta pohod bo letos namenjen

spominu na predvojnega revolucionarja Gvida Pavliča. Organizacija spominskih pohodov je v Hrastniku sploh že večletna tradicija. Pri tem imajo že ustaljeno dobro sodelovanje z mladino in ZZB NOV. Obrambnim dnevom šol dajo v Hrastniku velik pomen. Zadovoljni so tudi s številom naročnikov na strokovno revijo Naša obramba, saj v republiki glede na število prebivalstva in primerjave s številom naročnikov zavzemajo drugo mesto. O informativno-propagandni dejavnosti so menili, da bi jo bilo treba še povečati. Zato

so sklenili, da pristopijo k pripravam za izdajo lastnega informativnega glasila, kot ga imajo že od lani v Trbovljah. Dogovorili so se, da bodo v kratkem prek medobčinskega sveta ZRVS v revirjih opredelili skupne naloge in še razširili dosedanje medsebojno sodelovanje z občinskimi konferencami in organizacijami ZRVS v Trbovljah in v Zagorju. To velja predvsem za izmenjavo delovnih izkušenj, predavateljev in izposojajo pripomočkov za izvajanje strokovnega pouka in izobraževanje RVS.

Rudi Matko

Z uspehi tudi v prihodnje

Zbrani delegati na letni skupščini mariborske občine iz vseh krajevnih organizacij ZRVS so ocenili svoje delo in pregledali opravljene naloge, ki so bile pred rezervnimi starešinami. Poročila so se nanašala na dosežene uspehe na strokovnovojaškem področju, sodelovanje z mladino, ter udeležbo na vrsti tekmovanj.

V razpravi so člani ZRVS dali nekaj pobud, misli, želja in predlogov predvsem iz področja svojih krajevnih organizacij. Več pozornosti je potrebno nameniti tudi boljši opremljenosti, da bi se tako po znanju približali aktivnim starešinam. Sekretar občinskega komiteja ZK Jože Florjančič je zbranim delegatom spregovoril o vlogi vojnih komitejev in o množičnem sodelovanju članov RVS pri razpravah pri oblikova-

nju občine Maribor.

Sprejet je bil tudi statutarni sklep o kolektivnem vodenju.

Dosedanji predsednik OK ZRVS Tomo Kipa je postal vnovič predsednik. Za člana sekretariata pa je bil izvoljen Ferdo Vtič kot predstavnik komisije za informativno-propagandno dejavnost.

Predsednik SO Maribor Rafael Razpet je podelil odlikovanja za dolgoletno delo v organizacijah ZRVS Ernestu Burji, rezervnemu kapetanu iz krajevne organizacije Koroška vrata – red za vojaške zasluge s srebrnimi meči in Antonu Godcu iz organizacije Kamnica red dela s srebrnim vencem.

Podelili so tudi zlate plakete ZRVS Jugoslavije.

Ferdo Vtič

Srečanje ZRVS Hrvaške in Slovenije

V soboto, 26. aprila 1980 je bilo že štirinajsto srečanje Zveze rezervnih vojaških starešin Hrvaške in Slovenije v Pregradi, majhni zagorski občini, ki meji na občino Šmarje. Občina šteje komaj 20 tisoč prebivalcev in spada v manj razvite predele hrvaškega Zagorja. V občini je zaposlenih le okoli 3200 delavcev, ki jim dajejo zaslužek steklarna in nekaj kmetijskih zadrug.

Tudi to srečanje hrvaških in slovenskih rezervnih vojaških strešin je potekalo v prijetnem vzdušju ter potrditvi bratstva in enotnosti tega dela naše domovine. V srečanju so sodelovale hrvaške občine: Krapina, Varaždin, Koprivnica in domača občina Pregrada.

Od slovenskih občin so bile prisotne: Maribor, Ptuj, Ormož, Lenart, delegati iz Slovenske Bistrice pa se srečanja niso udeležili. Za okoli 110 članov ZRVS je bilo dobro poskrbljeno. Starešine so položili venec na grob padlih borcev tega kraja. Streljali so z vojaško puško in igrali šah. Gostje so si še ogledali steklarno Straža. Za zaključek pa nam je pred Velikim Taborom v kraju Desinič domačin prvoborec orisal zgodovinski pomen tega gradu, ki je tudi med NOB služil borcem tega območja. Na koncu smo se prijateljsko razšli z željo, da se naslednje leto srečamo v Mariboru.

Ferdo Vtič

Več samostojnosti

Predsedstvo MK ZRVS Ljubljana je na zadnji seji obravnavalo poročilo o lanskem delu in pripravah za letno konferenco. Poročilo so sprejeli z manjšimi dopolnili.

Predsednik Rudi Lampret je zlasti poudaril, naj letni delovni plan dosledno uresničuje prek nosilcev določenih akcij v občinskih in krajevnih organizacijah ter naj v NNNP 80 postopoma vključijo vse RVS s kvalitetno izvedbo lastnega programa, ki bo sestavni del strokovnega usposabljanja. Pomembno je nenehno spodbujanje zavesti RVS, da bi se čimprej opustilo pozivanje na seminarje, predavanja in taktično orientacijske vaje s svarili o členih zakona o vojaški obveznosti. Ugotovljeno je, da se večajo udeležba, zainteresiranost in znanje na taktičnoorientacijskih vajah. Samostojno delo krajevnih organizacij je rodilo sadove, in zato je potrebno še bolj razvijati njihovo samostojnost pri usposabljanju, spodbujati njihove napore in jim nuditi vso pomoč v bodočem delu. Zlasti je potrebno usposablјati slehernega rezervnega vojaškega starešino s sodobnimi protiklepnimi orožji.

Predsedniki občinskih organizacij ZRVS pa so podali kratko poročilo o letošnjem življenju in delu RVS.

Veliko se je govorilo tudi o informativno-propagandni dejavnosti. Informativno obveščanje članstva je uspešno v nekaterih občinskih glasilih, v Naši obrambi in TV-15, medtem ko je v mestnih časopisih še vedno pomanjkljivo. Komisija za informativno in propagandno dejavnost bo morala posvetiti veliko več pozornosti temu vprašanju.

D. R.

Skupaj z mladimi

V pripravah za letošnjo taktično orientacijsko vajo v KK ZRVS Urška Zatler je bilo angažiranih 19 RVS. Predhodno so bila predavanja in seminarji tako kakor v vsaki krajevni organizaciji. Zelo koristna so bila navodila in druga strokovna pomoč, zlasti tehnična, ki jih je nudila občinska konferenca. Pred izdelavo taktične naloge je skupina RVS nekočkrat obšla zemljišče, kjer naj bi izvajali vajo. V izdelavi taktične naloge je bil zlasti poudarjen koncept SLO in DS.

Glede na podružbljanje SLO in DS je krajevna konferenca ZRVS sklenila, da se na taktično orientacijske vaje povabi čim večje število družbenopolitičnih dejavnikov iz KS, zlasti mladine. Tako so na tej vaji aktivno sodelovali:

– oddelek vojakov JLA – mladina iz KS Urške Zatler, ki se je udeležila vaj iz streljanja z vojaško pištolo, orientacijskim pohodom z RVS, – taborniki iz osnovne šole Danile Kumar pa so se udeležili preverjanja znanja.

Narodna zaščita KS Urške Zatler je skrbela za zavarovanje na strelišču, pohodu, pri prehodih in urejanju prometa ter skupaj z organi milice iz Črnuč zagotovila varnost udeležencev vaje.

Na TOV so bili povabljeni tudi predstavniki SO Bežigrad, KS in mestne konference ZRVS.

Vsem udeležencem so podelili prvo številko Biltena, glasilo, krajevne konference ZRVS Urške Zatler.

Neposredno je bilo v komisijah pri izvajanju

vaje vključenih 44 RVS, ki so pred tem imeli ustrezne priprave.

Udeležba na seminarjih in na zaključni vaji je bila popolna. Odsotnosti niso opravičili le 4 RVS, kar dokazuje da je družbenopolitična zainteresiranost RVS zlasti na področju priprav in usposabljanja za SLO in DS uspešno napredovala. Dokaz temu so tudi prizadevanja in solidni rezultati v ideološkopolitični izobrazbi in vojaškostrokovni izurjenosti.

DUŠAN REBOLJ

Pesem, 1951

(Mile Klopčič)

Leto 1944. Takrat, ko je zbiral in urejeval antologijo Pesmi naših borcev, je zapisal: »Bilo bi popolnoma napačno omejiti se zavestno samo na budnice in žalostinke. Partizansko življenje ima tudi mnogo lepot in veliko dobre volje, tudi smeh pozna in sanje: tovarštvo, zmage, doživljanje naravnih lepot na pohodnih ponoči, v jutranji zori in večerni zarji, v poletnem sijaju in zimski belini. Motivni svet je treba razširiti in obogatiti. Kar vas (partizanske pesnike) resnično prevzame, o tem pišite brez strahu, brez kakršnih koli predsodkov. Tako bodo pesmi pridobile v eni svojih obveznih odlik: v iskrenosti, v resničnosti izpovedi in razpoloženja.«

Puntarska, pa enodejanka Mati.

Leta 1951 ste napisali pesem Titovo ime?

– K meni je prišel novinar Igor Prešeren in rekel, da slovenske telesnokulturne organizacije pripravljajo plaketo, ki naj bi jo tovarišu Titu izročile za rojstni dan. Prosili so me za nekaj verzov. Akcija, ne vem zakaj, ni bila izvedena. Pesem je ostala. »Naj jo objavi Novi svet,« je rekel Edvard Kardelj. Jeseni istega leta jo je objavila imenovana revija, pozneje, ob petinosemdesetletnici predsednika, ste jo lahko brali v Sodobnosti, najti jo je tudi v publikaciji Tito, ki jo je v počastitev štiridesete obletnice Titovega prihoda na čelo Komunistične partije Jugoslavije izdala Cankarjeva založba; in še kje drugje.

★

Titovo ime

To, kar nam pod domačim je
nasiljem
teptano vero ohranilo živo
in komaj slutenim, še daljnim
ciljem
vtrdilo je zvestobo nezmagljivo –

In kar zbudilo v nas je davne sile,
ki jarmi so stoletni jih mrtvili,
da so roké v pesti se nam sklenile,
ko zemljo so raztrgano delili –

To, da smo z voljo do trpljenja in
žrtev
z nasiljem se sprijeli prerojeni,
ko bil je sklep, da bodi rod naš
mrtev,
in boj končali smo osvobojeni,

Osvobojeni da živimo v časti
in da po svoje usodo si krojimo,
da več ne maramo pod silo pasti –
vse to v imenu Tito mi častimo.

★

Kaj reči v tem žalostnem trenutku?

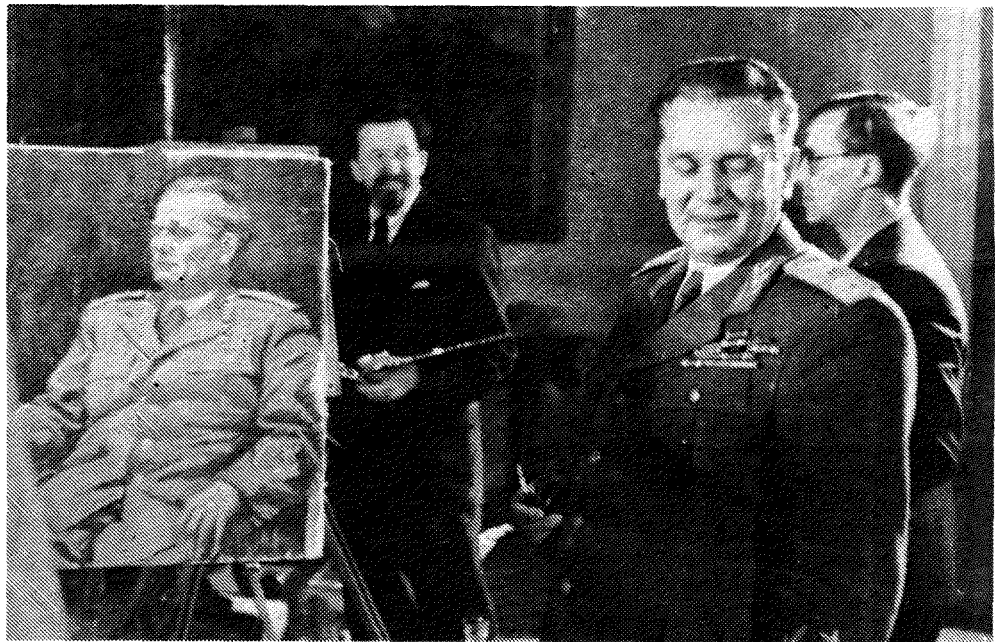
– Hudo je. Izgubili smo Tita, čigar dela in vizije je navdihovala želja za dobro človeka, za njegovo srečo, za to današnjo in tisto za jutri. To, kar smo doživeli ob slovesu, je velika manifestacija za Tita in Jugoslavijo. (Glas zatrepeta in oči so vlažne.)

Božidar Jakac:

»Tito, pomembna in velika, neponovljiva osebnost«

– Imel sem srečo in čast, da sem se z njim večkrat srečal. Ponosen sem, ker mi je v najhujšem obdobju zgodovine naših narodov daroval ure in ure. Kako živ je spomin na avnojske dni! Zelel sem, da se še enkrat srečava, pa je ofenziva pretrgala delo. Sliko je predčasno podpisal (1. decembra 1943), stisnil mi je roko, prisrčno pozdravil in odšel. To je bil uvod v najina nadaljnja srečanja, ki so se po vojni začela leta 1947, ko ga je v Beogradu portretiralo osemnajst slikarjev iz vse Jugoslavije. Kako sem ga doživel kot ustvarjalec? Svetla pojava. To me je pri njem najbolj presenetilo. Poznal sem ga le po fotografijah, ki so bile mračne. Psihološko svetel lik, v katerem se prepletata mehkoba in odločnost. Človek, ki preseneča že po videzu. Pomembna in velika, neponovljiva osebnost. To, kar smo doživeli ob slovesu, je dokaz: ves svet se je poklonil dragocenosti njegovega lika. Kaj takega se še ni zgodilo in se tudi ne bo. Slovenci smo lahko srečni, ker je bila njegova mati Slovenka. Kaj mi osebno pomeni Titova izguba? Težko je prav in popolno odgovoriti. Izgubil sem ne samo sebi naklonjenega, ampak tudi iskrenega, prisrčnega in dobrega človeka, ki sem ga globoko spoštoval. Še premalo se zavedamo njegove veličine. Hudo me je prizadelo, čeprav sem vedel, kako je bolan. Upal sem, da bo njegova izjemna življenjska sila le izbojevala zmago. Pogrešali ga bomo, čeprav živi in bo živel v nas. Hudo mi je tudi zato, ker sta v najinem delu ostala neopornana dolga. Ko sem leta 1966 končeval eno izmed risb z njegovo podobo, je rekel: »Še v olju bo treba.« »Kdaj?« sem vprašal. »Ne vem... bo že prišlo.« In tisti z Brda, ko smo se poslavljali od leta 1978. Dvakrat po eno uro sem delal. To je bilo najino zadnje srečanje, zadnji pogovor. Risba je in bo ostala nedokončana.«

Na Dedinju, december 1946

Ivan Kreft:

Sredi
pušk
in
bajonetov

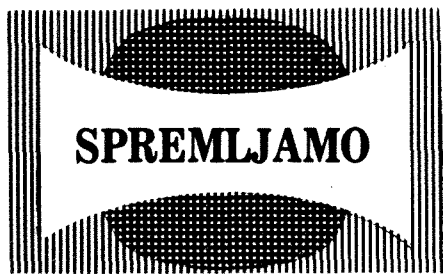
Milan Apih je v času med prvo in drugo izdajo svoje knjige z gornjim naslovom odkril nekatere nove dokumente, tako da je drugo izdajo lahko bistveno dopolnil. Ni pa rečeno, da je o življenju v bileškem taborišču izrečena zadnja beseda. Odkrivanje dokumentov je naporna, toda hvaležna naloga, ki se je Apih lotil z veliko vnetjem, vendar do vseh listin ni mogel najti sledu, ker so jo desetletja zabrisala in jih tako odkrivamo bolj naključno kot načrtno.

Ko sem pisal v Sodobnosti števil. 3 leta 1980 o Dušanu Kermavnerju, nisem mogel obiti njegove konfinacije v Bileči. Vzel sem v roke Apihovo knjigo, kjer je v celoti navedeno pismo Edvarda Kardelja takratnemu podpredsedniku kraljevske vlade in predsedniku Hrvaške kmečke stranke dr. Vladimirju Mačku. V tem pismu se Kardelj zavzema za osvoboditev vseh konfinirancev, posebno odločno pa še za Dušana Kermavnerja. Navedam Kardelja: »1930. leta smo trije od interniranih, publicist Dušan Kermavner, zdravnik dr. Lojze Mihelčič in jaz – sedeli z vami v istih zaporih. Dušan Kermavner celo v isti sobi z vami, sprehajali smo se na istem dvorišču beograjskih zaporov, sodili so nas isti sodniki in po istih zakonih, isti žandarji so nas vodili v kaznilnice. V skupnem trpljenju ste tedaj na besedah branili z nami načela ljudske demokracije, dajali izjave o svobodi, obsojali nasilje, da, celo dopuščali, da naj bi svobodno tekmovalje med ljudmi določalo pota ljudskemu napredku...«

... V času po volitvah 1938 ste sprejeli v svojem stanovanju »tovariša iz zaporov« Dušana Kermavnerja, ki vam je tedaj – kot človeku, na katerega so bili poleg delavskega gibanja tedaj naperjeni najtežji udarci Stojadinović-Koroščevega režima – poslal v dar svojo knjigo o ideologu slovenskega kmečkega gibanja, Albinu Prepeluhu in mojo o Razvoju slovenskega narodnega vprašanja

(Sperans)... Ob tej priložnosti ste obljubili vso pomoč demokratičnemu ljudskemu gibanju v Sloveniji. Danes je Dušan Kermavner v Bileči poleg ostalih publicistov, ki so branili iste misli Mirko Košir, Ivan Kreft, Rudolf Cačinovič – a slovensko ljudstvo z razočaranjem zre na vašo pomoč, ki jo dajete silam prejšnjih diktatur v Sloveniji in v vsej državi.«

To zelo obširno Kardeljevo pismo je bilo v veliko zadoščenje bileškim internirancem, kar izhaja tudi iz Apihovega pisanja, bilo pa je tudi z odobravanjem sprejeto v slovenski javnosti, za katero je bilo tajno razmnoženo in razposlano. Tej, na Kardeljevo pobudo sproženi akciji, je tudi pripisati, da so v Bileči konfinirani komunisti v obliki velikonočnih čestitk sprejeli veliko število bodrilnih pism. Kardeljevo pismo je datirano s 6. marcem 1940. Razmnoženo in na razne naslove razposlano je bilo verjetno istočasno, morda na Mačkov naslov celo kakšen dan pozneje, da bi ugotovili, kako bo reagirala oblast, če bo slučajno prišlo kakšno pismo prej v roke njej kot dr. Mačku. Posledic ni bilo nobenih, kar je znak, da je bila akcija izredno dobro izpeljana oziroma, da »slovenska« oblast ni posegla vmes, temveč je celo – potuhnjeno – privoščila dr. Mačku malo »hladnega tuša«, ker se je mimo Ljubljane povezal z Beogradom. Toda to so le moja ugibanja v zvezi s pismom, ki ga je pisal Stane Bajuk, komunist in nekdanji predsednik Slovenskega kluba, Fedji Šturmovi, ki je po njegovih navodilih urejala nekatere zadeve za ta klub. Pismo je datirano z 2. aprilom leta 1940. Njegov začetek se glasi: »Prejel sem pošto (pismo) od 30. marca... prav tako voščila na razglednici iz Kamnika...! Za praznike sem prejel precej voščil in pozdravov od tovarišic in tovarišev z univerze: od tov. Jelenca razglednico s Kofc, s Pokljuke od nekega tovariša, čigar podpisa ne morem razbrati; pisave pa tudi ne

Naše slovo od Tita

Naše slovo od tovariša Tita je bilo ne le nepozabna manifestacija privrženosti njegovi človeški in državniški veličini, pač pa tudi in predvsem idealom svobode, humanosti, pokončnosti in ustvarjalnega življenja, ki si ga, dediči revolucije, hočemo krojiti po lastni meri. Teden žalovanja za Titom se je pred našimi očmi sprevračal v mogočno izpoved naše zgodovinske volje, po svojih čustvenih in moralnih razsežnostih podobno demonstracijam proti paktiranju s fašizmom v marcu enainštiridesetega, zanosnemu doživljanju svobode v maju petinštiridesetega ali kljubovalnemu »ne« zoper hegemonistično nasilje stalinskega tipa sredi osemindesetega. Tito je bil vsa ta desetletja v boju in v hkratnem ustvarjanju vodnik naših življenjskih idealov in naše dejavne volje: nikoli kot ukazovalec, vselej kot ustvarjalni pobudnik. Ob njem smo kot ljudje in kot ljudstvo idejno in človeško dozoreli. In v znamenju te dozorelosti je poteklo tudi naše slovo. Tito je, z rama ob rami s svojo generacijo, uresničil svojo vizijo revolucionarne preobrazbe na jugoslovanskih tleh pa tudi v dobršnem delu sedanjega sveta. Njegov besede so udejanjene.

Te misli in tega čustva smo se v sicer bolečih, toda hkrati zanosnih pogrebnih dneh zavedali kot še niko-

li, z mogočno gesto pa sta bila sporočena tudi vsemu svetu.

Bili smo – med drugim – priče velikih ur naše televizije. Združene v enoviti organizem so naše sicer bolj ali manj vsaksebi obrnjene televizijske hiše ustvarile program, ki je daleč presegel raven in naravo televizije kot posredovalnega medija. Televizija je postala v teh Titovih poslovnih dneh ustvarjalna udeleženka zgodovinskega dogajanja, in Titov pogreb seveda je pomemben del sodobne zgodovine. Z domišljeno, iz iskrene prizadetosti izpeljano in spontanim čustvom množice Jugoslovancev ter slehernega med nami prilagojeno razporeditvijo oddaj nam ni le omogočila neposrednega podrobnega spremljanja pogrebnih dogodkov v vsem njihovem štiridnevem poteku, pač pa nam je omogočila izraziti duha tega trenutka na način, ki mu podobnega v vsej dosednji zgodovini nemara res še ni bilo. Tehnika brezžičnih gibljivih kamer je prišla do polnega izraza, vendar na ravni, ki je daleč preseгла zgolj tehnične domete lovljenja in posredovanja slike. Objektivni dolge vrste televizijskih kamer so podajali veličino trenutkov in jo za vselej zapisali ne le v zavest vseh milijonov živih prič te zaobljube Titovemu spominu, pač pa tudi in še posebej v zavest zgodovine. To bi se seveda zgodilo tudi brez televizije, toda impresivnih poslovnih dni, celotne poti Titove krste od ploščadi pred slovensko skupščino do grobnice na Dedinju, čustev ljudi, ki so stali ob vsej tej dolgi poti, bleščave solz v njihovih očeh, a hkratnega ponosa, da so dediči Tita, te največje osebnosti sedanje dobe, bi brez televizije in njene dokumentaristične neposrednosti zagotovo ne bi bilo mogoče doživeti.

Zgodnje popoldne v četrtek, 8. maja je bilo brez dvoma najbolj gledan televizijski termin v vsej dvajsetletni

zgodovini tega medija na jugoslovanskih tleh – in obenem njegov najbolj impozantni, vsestransko dognani in gledalskim interesom docela zadostujoči dosežek. Slovo od Tita je prav po zaslugi televizije postalo najbolj množična, vseh dvaindvajset milijonov Jugoslovancev zajemajoča manifestacija privrženosti Titovi viziji socialističnega občestva. Koliko deset ali sto milijonov ljudi drugod po svetu, ki so se Jugoslaviji pridružili s čustvi boleče izgube, a hkratnega zaupanja v prihodnost, je spremljalo prenos pogrebnih dogodkov, povzet v celoti s strani štiriinšestdesetih televizijskih mrež, lahko seveda samo ugibamo, nobenega dvoma pa ne more biti o tem, da jim je prav televizija pokazala Jugoslavijo in Jugoslovane, kakor nas doslej še niso poznali. To so bili veliki dnevi tudi za nas.

Program, ki smo mu sledili v tednu žalovanja, je bil ves v znamenju Titovega spomina, ves drugačen, kot so siceršnji televizijski tedni, toda še zdaleč ne enoličen. Vse prej. To je bil tudi v televizijsko ustvarjalnem pogledu bogat in izjemno kvaliteten program, ob katerega izteku bomo še tolikanj bolj čutili siceršnja repertoarna nesorazmerja, naj gre za neposrednost televizijske prisotnosti v življenjskih dogajanjih (osnovna domena televizije je vendar, da se s sliko in zvokom oglašja s prizorišč dogajanja neposredno) ali za izvirne televizijske stvaritve, med katerimi omenimo – kot doživetje, ki nam je predstavilo Tita tudi kot imenitnega in šarmantnega pripovedovalca osebnih spominov – Bulajićevo serijo spominskih reportaž, posnetih v sodelovanju z njim samim.

★

Jugoslovanska televizija je v tem tednu v polni meri in na zares visoki ustvarjalni ravni izpolnila svoje poslanstvo.

Viktor Konjar

Linorez, 1943

(France Mihelič)

Leto 1941. Uvodna organizacijska prizadevanja in opravljeno prvo delo za zbiranje kulturnih delavcev so pripeljala do prvega kulturniškega plenuma OF, ki je bil 11. septembra 1941 v prostorih Slovenske matice in je imel na zunaj obliko navadnega sestanka kulturnih delavcev. Od političnega vodstva se ga je udeležil Boris Kidrič, upodabljač umetnika sta predstavljala (Drago Vidmar) in France Mihelič.

Leto 1943. Izšel naj bi abecednik z ilustracijami in narediti je bilo treba petindvajset do trideset linorezov.

Pri črki T je vaša roka zarisala Tito in Triglav?

– Podhosta pri Dolenjskih Toplicah, septembra ali oktobra, tik pred nemško ofenzivo. Delal sem po fotografiji Žorža Skrigina, edini, ki smo jo imeli takrat. Abecednik ni izšel, Titova podoba je ostala.

Šeststo del je nastalo v partizanskih dneh in France Mihelič je vse poklonil Muzeju ljudske revolucije.

Je spomin, ki mu lahko v teh dneh odmerite posebno mesto?

– Po vojni je bilo in tovariš Tito se je peljal iz Ljubljane v Beograd. V njegovem spremstvu je bil tudi narodni heroj Jože Borštnar. Lešnica. »Tu ima hiško Mihelič, bil je partizan,« pojasnjuje Jože Borštnar. »Ali kaj dela ta Mihelič?« z vprašanjem odvrne predsednik. Dolžan sem mu odgovor. Še delam. Z vsemi močmi delam, da bi prispeval k veliki Titovi ideji o sreči človeka. (Solz ni moč skriti.)

Titu

Rado Bordon, književnik in predsednik ZB NOV Zgornje Poljane v Ljubljani, je 8. maja 1980 v žalno knjigo na ljubljanskem magistratu zapisal:

Proti nasilju vstali v borbo smo krvavo, v vseh bitkah zmagovali pod Titovo zastavo.

Ponosni smo izbrali si pot svobodno, pravo, na njej bomo ostali pod Titovo zastavo.

(Se nadaljuje)

poznam, od tov. Namorša razglednico, od tovarišice Gornjizijevih (Sonje in Franje, op. I. K.) dve razglednici od Sv. Jurja in iz Maribora s številnimi podpisi, iz Maribora voščila od »so-mišljenikov«, razglednico od tov. Nade, iz Mozlja od tov. Anke in njenih, dopisnico od tov. Petra in dopisnico od tov. Kostje... Prejem Tvoje razglednice (Prešernove hiše) sem potrdil že v Markovem pismu. Podobna voščila so množično sprejemali tudi drugi bileški konfiranci.

Vmes Bajuk omenja, da ne more odgovarjati vsakemu posebej in prosi Fedjo, da vsem sporoči prejem in se jim zahvali in jih pozdravi, vendar je najbrže to storil zato, da bi vedeli, da je akcija, ki jo vodijo zunaj za konfirance, uspešna. Na meni poslanih voščilnicah so me tovariši spomnili na pismo, ki sem ga kot nekdanji urednik Ljudske pravice razmnoženega razposlal aprila leta 1937, ki je

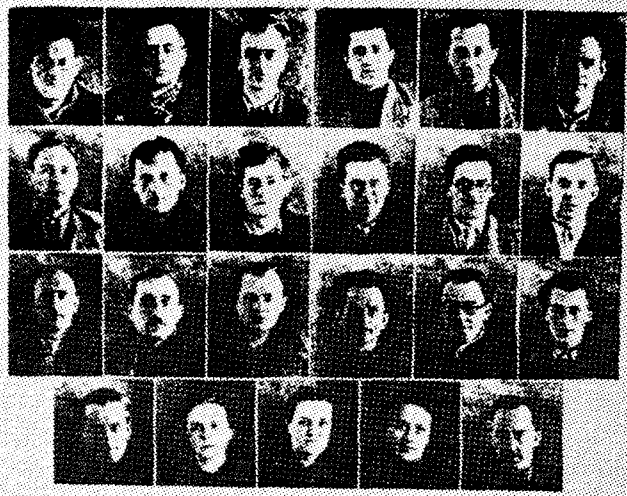
končalo z voščilom: »Zelim svobodno slovensko Veliko noč!« To moje takratno voščilo so sedaj dopolnili nekateri z besedo »socialistično«, drugi z »borbeno« ali kaj podobnega. Vsekakor je to množično čestitanje praznikov kazalo na to, da gre za organizirano akcijo čestitanja svojevrstne, »Velike noči«.

V drugi dopolnjeni izdaji Sredi pušk in bajonetov najdemo podatke o tem, kakšni so bili odnosi med konfiranci in kako je bilo urejeno njihovo jetniško notranje življenje. Zakaj to posebej naglašam. V četrti knjigi zbranih del Josipa Broza Tita, ki obsega obdobje neposredno pred Bilečo, to je od decembra 1937 do septembra 1939, so objavljene tudi dokumenti, ki mečejo senco na dogajanja v kaznilnici v Sremski Mitrovici. Lahko bi kdo menil, da je prihajalo do podobnih nesoglasij tudi v Bileči. Temu pa ni bilo tako, kot izhaja jasno iz Apihovega pisanja, saj je

povedal marsikaj, kar smo drugi doslej zamolčali. Malokdo bi verjel, da smo že takrat kritično ocenjevali nekatere Stalinove politične poteze!

O tem, kaj se je dogajalo v Sremski Mitrovici, je največ vedel Moša Pijade, ki ga je CK KPJ imenoval za svojega poverjenika z namenom, da uredi stanje med komunisti v mitroviški kaznilnici in razpusti kaznilniški komite.

V tej kaznilnici je deloval komite ali center Petka Miletica, ki je odklanjal navodila CK KPJ. V Bileči Moša Pijade ni dovoljeval, da bi kdorkoli postavljali vprašanje Petka Miletica in njegovih privrženec ponovno na dnevni red. Za njega je bilo to vprašanje likvidirano. Tudi jaz ga tu ne bi omenjal, če bi me nanj ne spomnilo Bajukovo pismo. V njem je napisano nekaj sicer popolnoma nedolžnega, vendar z določeno ironijo. Navajam: »Na osebne intervencije in zahvaljujoč prijateljskim vezem so izpustili iz taborišča nekega študenta iz Skopja, sina univerzitetnega profesorja in advokata iz Subotice, še pred tem pa so poskrbeli, da se število ne zmanjša s tem, da so pripeljali dva nova...« Meni, ki sem Bajuka dobro poznal, je jasno, zakaj je tako reagiral na izpustitev Antona Kolendica, čeprav ni navedel imena. Oči je Bajuku odprl med drugimi njegov pravnih zastopnikov, ki ga v pismu imenuje dr. Vladko. Tako piše Bajuk: »Razumljivo mi je, da se je dr. Vladko jezil, ker nočem podati izjave, ki bi mi morda odklenila vrata iz 'logora' za ceno izdajstva in prelomitve solidarnosti do sotovarišev. Na pismo mi še ni odgovoril. Najbrž tudi ne bo. Nič zato! Poleg tega niso zahtevali samo izjave, da nisem v preteklosti deloval, temveč obratno, da (v prihodnosti) ne bom nikjer in nikoli sodeloval s komunisti in podpiral njihove propagande.

Slovenski interniranci. Od leve proti desni. Prva vrsta: dr. Dušan Kermavner, Nace Kralj, Oskar Kovacic, Franc Benedicic, Ivan Keše, Jože Umek. Druga vrsta: Milan Aphi, Stefan Kovač, Rudi Koren, Mirko Kosir, Ali Kardos, Peter Sprajc. Tretja vrsta: Ivan Krefit, dr. Lojze Mihelič, Lojze Osepek, Lojze Hohkraut, Rudi Cacinovic, Vili Maurer. Četrta vrsta: Mirko Bager, Anica Vipotnik, Angela Dovc, Pepca Kardelj, Vencej Perko. (Ta fotografija je sestavljena iz fotografij, ki so jih interniranci kupili od bileškega fotografa, ko jih je moral fotografirati za taboriščno kartoteko. Izšla naj bi kot razglednica s primernim besedilom proti vladi. Bil je že izdelan klise, vendar je niso razpečali, ker so medtem nekatere izpustili.)

»Druže Tito mi ti se kunemo...

Legenda o zaobljubi

»Druže Tito mi ti se kunemo,
da sa tvoga puta ne skrenemo.«

Kje, kako in kdaj je nastal ta najbolj priljubljen pripev ali najbolj priljubljena pesem o tovarišu Titu? Po eni različici so pesem prvič zapeli delegati petega kongresa Komunistične partije Jugoslavije... Pot nas pripelje v vzvalovljeno in ozelenelo Podkozarje. Točneje, v Bosansko Dubico. Pogovarjamo se z Boro Mihić-Batoz, ki ima zbranih več kot dva tisoč verzov o težkih kozarskih in podkozarskih vojnih dneh. Pravi:

– Za vsak dogodek, naj je bil radosten ali žalosten, je imela Kozara svoje verze. Po tem je to ljudstvo morda nekoliko neobičajno. Vse, prav vse prelije v verze, pesem. Dobro se spominjam, s pesmijo smo se poslavljali od padlih tovarišev, pesem je dajala moč, da smo šli naprej, v boj. Na primer:

»Nema brata, nema seje mile
Nema oca, nema stare majke
Nema druga iz djetinstva ranog
Pogino je na probou glavnom
Nema djece, starca i starice
Oko svoju opletena žica
Otjeraše Kozarčane mlade
U Njemačku da prisilno rade
Dok dušmani sa svih strana prijete
Skupljaju se preostale čete
Na Paležu skupiše se momci
Preživljeli kozarački borci
Kozarčani osvjetnici mladi
Svrstaše se u Petoj brigadi
Osnova se tad Peta brigada
Za Kozaru i ponos i nada.«

Jesen 1942. Strašna je kozarska panorama. Pepel požganih hiš je še topel. Saje in kri. Le tu in tam ženska v črnem, vsaka s svojo dramo in tragedijo. Pod vasjo klasato in prezrelo žito. Prvič nepožeto. Klas se osipa. Sam od sebe. Padli borci v poljih, še nepokopani. Duh pogorišč in smrti.

Vas Bjelajci leži deset kilometrov od Bosanske Dubice. Le sedem, osem vdov, ki so se vrnile iz slavonskih vasi, kamor so jih izgnali. Velika žalost se je začela s svitanjem zore. S Kozare je bilo slišati streljanje. Žene na požganih ognjiščih so iskale preostale nože, redke srpe in motike. Začenjala se je najbolj žalostna podkozarska žetev: jesenska, zapoznala. Ženske so žele in pokopavale mrtve. Nekatere so prepoznale, drugih ne. Klasje so zlagale na majhne kupe, kosti zbirale v predpasnike. Mrtve je bilo treba pokopati. Kako najti vse?

Nad polji krokari, vrane. V poljih poldivji vaški psi razvlačijo človeško meso. To je ostalo po kozarski ofenzivi v Bjelajcih. V očeh Perse Ristić, Pave Košpić, Milojke Grahovec-Šipke ni več solza, le težka žalost lije iz njih. Toda, nekje v globini izmučene duše se iskri, čutiti je biljko življenja – željo, da se grozljivi film vsakodnevnice preživi, da se v nekom in nečem najde žarek upanja, ki bo življenje vrnil v običajni tir. In zatočišče so našli v pesmi, v zaupanju v Tita in njegove borce.

Bila je, rekli smo, pozna jesen 1942. Žene žanjejo in pokopavajo mrtve. Persa Ristić prijemlje nove snope žita in razmišlja:

– Ubili so mi moža Nika, ubili so očeta, dva brata, dva bratranca, tri strice... Tudi svojega Milana, otroka dvanajstih let, ne bom več videla. Odpeljali so ga v Jasenovac. Kaj bom brez njih? Kaj naj počnem na tem svetu? Je upanje?

Upanje, glej, je bilo. Iz te iste in tako ranjene duše se je prav tega oktobrskega popoldneva leta 1942 rodila danes najbolj peta in najdražja pesem o Titu:

»Grob do groba u zreleme žitu
A Kozara zaklela se Titu
Druže Tito mi ti se kunemo
Da sa tvoga puta ne skrenemo.«

Zapela je Persa Ristić in pridružile so se ji Pava Košpić, Milojka Grahovec-Šipka... zbrane na Ristićevem hribu, pod orehom, nad požgano vasjo in vzvalovljenim žitom. Milojka pripoveduje.

– Nikdar, dokler bom živa, ne bom pozabila tega dne, bolje tega trenutka, saj se dneva točno spominjam. Ko je Persa zapela, se mi je zdelo, da se mi je tu (kaže na srce) vžgal nekakšen ogenj, da gori v meni, v duši in me napolnjuje s čudežno toploto. Vrnila se je volja v življenje, upanje v lepše dni. Ne morem, z besedami ne morem povedati, kaj je ta pesem izzvala v meni. Zares, tega se ne da povedati. Vsakič, kadar poskušam povedati, kaj mi je ta Persina pesem pomenila, se mi zdi da nisem prav rekla.

Persa dopolnjuje:

– Verzi so prišli iz moje duše. Zdi se mi, da je pesem vzniknila iz vseh mojih ran kot ogenj, ki mi je ogrel notranji hlad.

Kot himna je

Čudna so bila pota Persinih verzov, pesmi z Ristićevga hriba, s tistega kraja pod orehom, posebno pripeva, ki je postal geslo narodov in narodnosti neke dežele – naše Jugoslavije.

O delu tega »potovanja« pesmi in verzov pripoveduje Bora Batoz-Mihić:

– Znano je, da je bila v tem času na Paležu, na Kozari ustanovljena Peta kozarska krajiška brigada. Bilo nas je okoli tisoč. Bila sem v tretjem bataljonu komandanta Pere Mečave in komisarja Joce Marjanovića. Zbrali smo se nad vasjo Vojskove, v kraju Breza, imenovanem tudi Šošin logor. Z nami je bil Skender Kulenović. Nosil je zvezek in v njega je velikokrat gledal, nekaj zapisoval. In potem, na Paležu je bilo, vstane Skender s panja, vzame tisti zvezek in začne brati. Stojanka majka Knežipoljka. Jokali smo. Jokali smo in ni nas bilo sram. Kmalu zatem smo v kozarskem kolu zapeli tudi »Druže Tito mi ti se kunemo«. Vedeli smo, da je ta pesem nastala tu, nekje na Kozari ali izpod Kozare. Kje, nismo natančno vedeli, kakor verjetno ne bomo nikoli zvedeli za zgodovino tisočev verzov, rojenih tu, v gozdovih Kozare, Prosare, v Podkozarju.

Tudi mene je preganjalo tisto: Kdo je avtor pesmi, kdaj in zakaj jo je zapel? Zato mi je toliko ljubše, da ste prišli na sled in to prav pesmi, ki se je veliko pela in ki se bo še dolgo pela.

Do sedaj se je mislilo, da je bila pesem prvič zapeta na petem kongresu Komunistične partije Jugoslavije v juliju 1948. Dobro se ga spominjam. Kongres sem pozdravila v imenu žensk Jugoslavije, poslala me je AFŽ Bosne in Hercegovine. Vrstili so se pozdravi. Potem je skupina Krajišnikov vstala in odjeknilo je: »Druže Tito mi ti se kunemo, da sa tvoga puta ne skrenemo«. Bilo je čudovito! Tako lepo, da smo čutili, kako se nam lasje dvigujejo od razburjenja. Vsak, ki je zapel, je vstal s svojega sedeža, kot da

gre za himno. Drug za drugim. Skupina za skupino. Vstali so tudi člani predsedstva. Na koncu smo stali vsi, tudi tovariš Tito. Peli smo. Vsi. Tito je bil dostojanstven, kakršnega smo bili navajeni, o kakršnem smo slišali.

Pozneje sem razmišljala. Se lahko človeku zgodi kaj lepšega od tega? Je kaj lepšega v življenju nekega revolucionarja, nekega človeka, neke resnične veličine od teh enostavnih verzov, tega enostavnega govora resnice, toda v bistvu velikega da večje ne more biti. In zazdelo se mi je, da je to najlepše, najbolj jedrnato, kar je povedano in kar se lahko pove o tako veliki osebnosti, kot je tovariš Tito.

Tako govori Bora Batoz, danes članica predsedstva ZZB NOV Bosanska Dubica, delegatka republiškega odbora ZZB NOV in članica sveta Bosne in Hercegovine.

Vračamo se v Bjelajce – majhno vas, uokvirjeno z zelenjem in cvetjem razcvetelih češenj in sliv. Miren dan se je vlegel po bregovih Podkozarja in za trenutek se človeku zazdi, da je nekje v Zagorju. Tiho je tudi v hiši Perse Ristić, ki odločno reče:

– Prva sem zapela to pesem. Vse, ki so bile z menoj, lahko to potrdijo. To si štejem v čast. Na to sem ponosna. Mnogi mislijo, da je to narodna pesem. In je. Narodna je – ljudstvo jo poje. Kakšna sreča, da je vseljudska, da je ves svet poje in sledi Titovi poti miru.

Dom gospodinje Perse Ristić, ki živi v majhni hiši s svojo devetdesetletno materjo Miko, je blizu osnovne šole v Bjelajcih.

To je najdražja Persina pesem o Titu, toda ni edina. Očarana s Titovo osebnostjo je ta žena spesnila stotine in stotine verzov o njem. Spominja se tistih davnih, petih v vojnih in povojnih dneh:

»Druže Tito hrvatskog roda
Od tebe će granuti sloboda.«

Ko so se kozarske matere vrnile iz požganih vasi, so zapele tisto:

»Druže Tito mi ti nemamo kuća
Nek ih nema, plešćemo od pruća.«

Mnogo kasneje je vdova zapisala v navaden rumen zvezek, ki ga ljubosumno čuva:

»Druže Tito iz Kumrovca sine
Poznaju te rijeke i planine.«

Zdaj se ve. Ve se, da so to verzi kljubovanja in upanja Perse Ristić. Ni treba več iskati avtorja teh verzov, kot je bilo to s pesmijo »Druže Tito mi ti se kunemo«. Bora Batoz dodaja:

– Vem, da so nekaj časa govorili, da je pesem »Druže Tito mi ti se kunemo...« nastala v Grmeču. Iskali so avtorja pesmi v Lijevču pa v Liki. Potem so rekli, da je bila pesem prvič zapeta na petem kongresu partije. To zadnje je gotovo, ker je bila pesem šele po petem kongresu prenešana v vse kraje Jugoslavije, saj jo je večina delegatov takrat prvič slišala. Vidite, od takrat do danes je pesem doživela mnoge priredbe, a verzi in sporočilo so ostali nedotaknjeni – od tistega dne na Ristićevem hribu do danes, ko Zdravko Čolić v svoji približljivi pesmi uporablja samo verz »Druže Tito mi ti se kunemo«.

Odhajamo iz Bjelajca, iz Bosanske Dubice. Zapuščamo dve ženi: Perso, avtorico pesmi »Druže Tito mi ti se kunemo«, in Boro – malo žalostno, ker še ni tiskana knjiga verzov, zbranih v teh krajih. V avtobusu od Banjaluke do Travnika skupina vojakov poje »Druže Tito mi ti se kunemo, da sa tvoga puta ne skrenemo«.

Sprejmejo jo tudi drugi potniki pa voznik in sprevoznik. Vsi.

Bače Frano: matere v zatočišču, tuš, 1944

Žarko Janjić, aprila 1980

Nikoli ni rekel: Tega ni mogoče narediti

Petek, deveti maj.
Sredi kozjanskih hribov, s ceste, debelo nasipane z gramozom, sem zagledal skromno hišico. Tik nad durmi je visela zastavica, vsa majhna, a nova. Visela je na pol droga.

Trebče, dolina Titovega otroštva. Tudi sicer samotna dolina ni bila nikoli tako turobno puščobna in osamljena kot te dni. Ana, Titova sestrčna Ana Kostanjšek, pred katere hišo so v razžarjenem spomladanskem soncu visele tri zastave, znanilke žalosti in prastare začudenosti nad kruto resnico, se še ni vrnila iz Beograda.

Kozje. Le kako je mogoče verjeti?

Rogaška Slatina, svetovljansko zdravilišče, se je zavila v molk in pregnala s sprehajališč pisano množico. Praznina, neskončna praznina je obvladovala slehernega posameznika in ena sama beseda je prihajala iz ust: Tito.

Bilo je, kot da bi žalovala tudi križišča cest.

V Kozjem sva se na cesti srečala s **Svetozarjem Čopordo**, človekom, ki je že pred vojno zanesel med ljudi revolucionarnega duha. Čoporda nima obstanka v svoji sobici v kozjanskem bloku. V teh

Svetozar Čoporda

dneh blodi po kozjanskih cestah.

»Tito je bil izjemen človek. Potreboval bi izjemne besede, da bi povedal, kar čutim, toda to ni mogoče. Zgolj besede »velike izgube« so premalo, premalo je vse, kar bi rekel. Ime Tito me je spremljalo vse od leta 1943, ko sem prav tukaj, na Kozjanskem, prvič slišal zanj, med kozjanskimi partizani. In tako vse do danes. To izgubo bomo začeli dojemati z vso močjo šele v prihodnje.«

Osamljene so Trebče, osamljen je **Gusti Kunej**, mladi kustos Titovega

muzeja, ki mu praznina trga srce in stiska grlo. Kot da Tito ni umrl: Gusti z navdušenjem govori o Titovih obiskih v Obsotelju in na Kozjanskem, o ljudeh, ki prihajajo v Trebče, sprašujejo po drobnih, na videz nepomembnih stvareh, dogodkih, povezanih s Titovim življenjem, otroštvom. Danes, ta dan, je dragocena najmanjša podrobnost.

»S Titom sem živel tako rekoč iz dneva v dan. Morda mi je zato še težje, še bolj boli. Ne morem verjeti, da ga ni. Toda sedaj je treba misliti za naprej. Nadaljevati bomo morali njegovo delo. To smo dolžni. Študirati, kar je napisal. Graditi na njegovih besedah. Toliko dobrega in koristnega je po-

Vesna Nose

vedal in napisal, da ne moremo zgrešiti prave poti.«

Vesna Nose, prekaljena partizanka iz bosanskih gora, nervozno premetava skladvonico slik. S Titom na srečanjih z borci Štirinajste. S Titom v Atomskih toplicah v Podčetrtku. S Titom v spominu blizu Livna, leta 1942, za Cincar planino, ko ga je videla prvič.

»Preden sem po mnogo zapletih prišla v Slovenijo, sem se povsem naključno srečala s tovarišem Titom blizu Livna, kot kurirka, oblečena v muslimansko žensko obleko, v zar. Komandant livanjskega odreda Vojin Zirović, mi je dejal: Vesna, hočeš nekoga videti? Pojdi, predstavil te bom tovarišu Titu. Odsšla sva k vrhovnemu komandantu, ki je hudomušno nasmejan, očetovsko prijazno dejal: Bogami, devojče, vidim, da ti je mnogo vroče. Kako bi mi ne bilo, saj sem tekla vso dolgo pot od Livna, sem odgovorila.

Potem ga nisem videla vse do Neretve, vse do ta-

Jaka Štefančič

krat, ko je dejal besede, ki jih danes pozna ves svet: Prozor nočas mora pasti.

Po svobodi sem ga videla še večkrat in vselej sem bila neizmerno srečna. Kaj naj rečem? Tito je v nas, je z nami, s Titom smo bili in bomo ostali enotni, nezlomljivi, ponosni, to je njegova zapuščina. Bratstvo in enakost, zlate besede, naš prapor. S Titom bomo zmogli vse. Ničesar se ne bojim.«

S črno obrobljenimi časopisi z nam vsem tako ljubim likom prekrita miza v dnevni sobi. **Jaka Štefančič**, nekdanji borcec Bračičeve brigade, predsednik občinskega odbora Zveze združenj borcev v Slovenskih Konjicah, išče v njih tolažbo, misli utehe in – ne verjame.

»Tito je zapustil dovolj bogato dediščino, da se nimamo česa bati, če bomo le složni, delavni, če bomo izpolnjevali vse tisto, za kar se je bojeval v svojem dolgem, bogatem življenju. Naše nadaljnje življenje je stvar zaupanja, sicer bomo prelomili dano besedo. S Titom lahko izpeljemo vse, za kar smo se dogovorili. Le več discipline in samozaupanja bomo potrebovali, še več zagnanosti. Če bomo v stiski, so nam pri roki Titove besede, to ni malo. Tito je kot kompas mornarju.«

Že nekaj mesecev narodni heroj **Drago Maslo** iz Grčarjeve ulice v Celju, legendarni primorski borec, komandant Brkinske čete, otrok številne, partizanski stvari predane Maslove družine, boleha. Vest o smrti velikega sina Jugoslavije ga je boleče prizadela, našla ga je v bolniški postelji. Heroj Maslo je vstal...

»Slišite, bila je roka, ki je znala povezovati, jekle-

Drago Maslo

niti, prijateljsko trepljati. Zgubili smo prijatelja, človeka, v katerega smo zaupali.

Vseskozi smo upali, da bo Tito dobil tudi to zadnjo bitko. Ni se izpolnilo in vendarle: bitka je izgubljena, toda Tito ni umrl. Kamorkoli pogledam, vse bolj mi to postaja jasno. Biti moramo le tesno povezani, kot dobra družina, dobra v hudem in slabem. Saj, pot je jasno začrtana, ničkolikokrat je Tito govoril o njej. Kaj več se ne da povedati.

Pionirski odred druge osnovne šole v Slovenskih Konjicah, odred, ki nosi ime revolucionarja Toneta Melive, je kmalu po veliki izgubi izdal ciklostiran časopis s preprostim, a veličastnim naslovom TITO.

Pionirka Alenka Skerbinek je napisala:

Umrl je v mesecu maju, v mesecu mladosti, veselja, smeha, rož. Toda mi vsega tega ne občutimo in ne vidimo, ker smo ga imeli raje kot mesec maj.

Pero iskrenosti pa je zapisalo tudi tole:

Je mar mogoče pozabiti na človeka, ki nikoli ni rekel: Tega ni mogoče narediti?

Rudolf Hribnik-Svarun

»Bil sem na zadnji straži skupaj z drugimi heroji. Med nami je bila vrsta borcev, ki se težko zdržali napore pogrebnih sveča-

nosti. Toda vsi smo govorili, da moramo iti, saj je bil to naš zadnji izraz spoštovanja našemu vrhovnemu komandantu. Hoditi v zadnjem maršu, zadnjič v koloni, v kateri smo premnogi prehodili z njim skoraj vse svoje življenje, je bilo nekaj velikega,« je o Titovi zadnji poti spregovoril **Rudolf Hribnik-Svarun**.

»Živel sem v prepričanju, da do kraja poznam njegove veličine in veljave. Toda, ko sem v Beogradu zagledal vse te ljudi, vseh barv, narodov in narodnosti, ki so se mu brez izjeme poklanjali za vse, kar je dobrega storil za izboljšanje odnosov

Drago in Regina Luštica

med narodi sveta, sem še le prav začutil to neizmerljivo Titovo veličino.

Hodili smo za zastavo-mi 365 brigad, ki jih je dvignil k upor in vodil – Tito! Dvignil je vse te množice iz nič, sredi Hitlerjeve Evrope. Šele tako razmišljajoč se človek zavse silne modrosti maršalove strategije. In tako smo na tej zadnji skupni poti z njim še enkrat pokazali svetu na neizpodbitno zgodovinske resnice, na Titovih 365 brigad!«

Bili smo še na morju ob koncu prvomajskih praznikov,« pripovedujeta **Drago in Regina Luštica**: Tisti hip, ko sva uzrla trobojnico, ki se je pela čez ves ekran, sva vedela, da se je zgodilo tisto, kar smo že ves čas s strahom pričakovali. Takoj sva sedla v avto in se odpeljala domov v Slovenijo. Nisva imela obstanka na morju. Čutila sva, da morava biti v teh urah skupaj z otroki in vnuki. In tako smo se naslednji dan zbrali pri nas doma vsi. Sedeli smo ob televizorjih globoko v noč in joka-

li. Te dni sva nasploh prav malo spala.

Drago Luštica, oficir jugoslovanske ljudske armade v pokoju, borec Prve proletarske divizije, je bil eden tistih srečnejšev, ki je srečal tovariša Tita sredi bojev, med partizani: »Povem vam, da je čista resnica tista Nazorjeva pesem o Titu, ki jaše na čelu kolone. Takega sem ga srečal prvič in zadnjič v svojem življenju in tak mi bo ostal v neizbrisnem spominu, dokler bom živ.«

»Že na drugem zasedanju Avnoja sem upal, da ga bom srečal. Moja brigada Tretja Krajiška, bataljon Djurana Kovačevića, je bila v Jajcu. S prepustnico sem hodil po

mestu v upanju, da bom srečal našega vrhovnega komandanta. Toda takrat nisem imel sreče. Najino prvo srečanje je bilo sredi bojev, nekje med planinama Oštrinja in Sitnice, že po desantu na Drvar. Nekako ob četrti uri zjutraj je prišlo povelje, da moramo takoj na pot kot neposredna zaščita Vrhovnega štaba in tovariša Tita. Ves dan je hodil prvi v koloni maršal. Vsako uro ali dve je po vsezi sporočil – »počitek«. In od časa do časa je bilo slišati njegov glas: »Javite po vezi – brže!« Bilo je proti koncu maja leta 1944.«

Regina Luštica je bila aktivistka na Primorskem: »Prvič sem videla tovariša Tita v Novem mestu, ko je govoril ob otvoritvi avtoceste Ljubljana-Zagreb. Potem pa sem ga srečala pred nekaj leti, ko je prišel v Škofjo Loko. Njegova smrt me je zelo pretresla, hkrati pa sem bila ponosna, ko sem videla, kakšno spoštovanje in ugled uživa v vsem svetu. V teh dneh smo bili veliko skupaj z otroki in vnuki. Skupaj smo prenašali to žalost in bolečino, kot bi nam umrl član družine.«

Milenko Strašek
Bojana Žokalj-Jesih

BEGUNJE

Dvajsetletnica
muzeja

Muzej talcev v Begunjah je bil ustanovljen 8. maja 1960. leta na pobudo takratnega okrajnega odbora ZZB NOV za Gorenjsko v Kranju, ki jo je sprožil na številne želje preživelih zapornikov in njihovih svojcev.

Begunjski zapori, kjer so nacistični zločinci počeli najhujša trpinčenja in poniževanja jetnikov, so postali pojem trpljenja in smrti za ves slovenski narod. Z vse Gorenjske pa tudi iz drugih slovenskih pokrajin so sem vodili ujeete partizane in njihove somišljenike, rodoljube in druge osumljence. V vojnih letih je v Begunjah 12.134 zapornikov, od tega približno 2300 žena in 4050 otrok, čakalo na smrt. Tod so bili zaprti tudi organizacijski sekretar CK ZKS Tone Tomšič in člani centralnega komiteja Vida Tomšič, Mica Šlander, Pepca Kardelj in Miha Marinko. Zajeta v teh zaporih sta bila tudi sekretar KPS za Gorenjsko Tone Dolinšek-Metod in prvoborec ter organizator bohinjske vstaje Tomaž Godec.

Celice – bunkerji, ki so danes spremenjene v muzej talcev, so bili najstrašnejši del begunjske mučilnice. V ta del so zapirali težje jetnike, ki so jim namenili usodo talcev, ali pa so jih določali za odgon v nemška taborišča smrti. Pod streli v graščinskem vrtu in v bližnji dolini Drage jih je omahnilo 849, v koncentracijska taborišča pa so od tod poslali 5100 jetnikov, od katerih jih je le slaba desetina preživela in se vrnila domov.

Vsebinsko in oblikovno je prvotno zbirko in opremo pred dvajsetimi leti uredil danes že pokojni Slavko Smolej z Jesenic. Njegov delež pri ureditvi je bil izredno pomemben, saj se je prvotna postavitve muzeja obdržala celih 11 let. Zbral je številne izvirne fotografije, izvirni so tudi vsi plakati, razglasi in sezname jetnikov ter drugi predmeti in oprema, ki so jih muzejski izvedenci uspeli primerno zaščititi.

Prva tri leta po ustanovitvi je imel skrb nad muzejem Gorenjski muzej iz Kranja, 1963. leta pa je bil po sklepu občinskega odbora ZZB NOV Radovljica in občinske skupščine priključen muzejem radovljiske občine, kjer je kot samostojna muzejska enota združen še danes. Muzejsko notranjost, zbirke in opremo so 1971. leta povsem obnovili po sodobnih muzejskih načelih. Nič manjše zasluge od izvedencev za uspešno predstavitev in dejavnost muzeja talcev imajo vseskozi izredno požrtvovalni in prizadevni oskrbniki, ki sočasno opravljajo tudi vodniško službo. Od ustanovitve muzeja sta polnih devet let opravljala to zahtevno in nič kaj udobno delo pokojni Franc Prevc, predvojni komunist in španski borec ter njegova žena Francka. V veliko pomoč jima je bila že od vsega začetka tudi domačinka Cilka Kolman, ki to delo z veliko ljubeznijo in zagnanostjo opravlja še danes.

Evidenca obiskov v muzeju, ki jo oskrbniki skrbno vodijo od njegove ustanovitve do danes je izjemen dokument in odsev velikega zanimanja ljudi za ta presretni spomenik naše težke in hkrati herojske preteklosti. Skozi muzejske prostore je v dveh desetletjih šlo nad 850 tisoč domačih in tujih obiskovalcev. V muzejski knjigi vtisov so v vseh mogočih pisavah in jezikih sveta vpisani občutki in misli stotine najuglednejših državljanov, umetnikov, vojskovodij in drugih uglednih osebnost z vseh kontinentov. Tu so podpisi najrazličnejših domačih in tujih političnih, gospodarskih, kulturnih in drugih delegacij. Vse misli očividcev razstavljenih zbirk v muzeju se zlivajo v odločno obsodbo fašističnega nasilja in zahtevo, da se nikoli več ne sme ponoviti kaj takega. V teh dvajsetih letih begunjski muzej talcev ni imel zgolj dokumentarnega pomena, s katerim bi obujal zavest in prezir današnjih mladih rodov do nasilja. Njegovo poslanstvo se je potrdilo predvsem v širokem vzgojnem smotru.

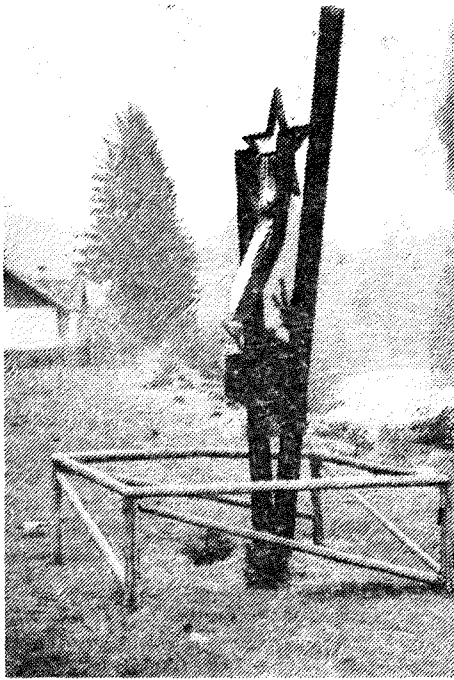
Dvajsetletnica ustanovitve muzeja talcev tokrat sovpada tudi s 35-letnico osvoboditve jetnikov iz za teh zidov takratnih zaporov. Četrtega maja se spominjamo odločilnega partizanskega naskoka Kokrškega odreda, ki je 1945. leta prinesel svobodo 632 jetnikom, zapisanih smrti. Sto nacistov, krvoločnih zločincev, ki so štiri dolga leta mučili in ubijali naše ljudi, je bilo prisiljeno dvigniti roke za predajo.

J. R.

JESENICE

Pomniki partizanskih
pohodov

Kurirske partizanske poti so bile med zadnjo vojno speljane tudi čez glavne ceste, čez železnice, hribe in doline, potoke ter reke. Tam, kjer so te steze sekale železnice, so železničarji pred nekaj leti posta-

Pomnik ob partizanski poti čez železniško progo Jesenice-Planica na Mlakah.

vili pomnike. Narejeni so iz dveh različno velikih tračnic, na katerih je pripeta tabla z napisom: »Partizanski prehod 1941-45«. Na Gorenjskem so trije takšni spomeniki v Mednem, pri Globokem in na Mlakah med Hrušico ter Mojstrano. Ob Dnevu železničarjev so železničarji najbližjih tozov in enot na te pomnike pripeli vence, zelenje in zastave.

BRANKO BLENKUŠ

SLOVENJ GRADEC

Občni zbor

Iz poročila predsednika in razprave o tem je bilo slišati, da je upravni odbor ZB v štiriletni mandatni dobi zelo zadovoljivo izvajal svoje naloge. To se kaže zlasti v akciji NNNP, kjer je bil odbor aktivno vključen.

V krajevni organizaciji ZB sodelujejo tudi mladinski aktiv Pohorske brigade Pameče, mladinski aktiv Janja v Anskem vrhu Pameče in mladinski aktiv v Gradišcu – Pameče.

Ludvik Pušnik, podpredsednik občinske skupščine Slovenj Gradec, je v svoji razpravi posebej poudaril, da bo treba zdravstveno službo urediti tako, da bo lahko patronažna sestra obiskovala ljudi tudi po domovih, da ne bodo ležali po več dni brez vse oskrbe in pomoči. Predvideni so tudi krediti za popravila starih kmečkih hiš kmetom – borcem, ki nimajo nobene druge možnosti do stanovanjskih kreditov.

ADOLF ANKON

MURSKA SOBOTA

Priznanja OF

Na letošnji svečanosti, ki jo ob dnevu ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda vsako leto organizira občinska konferenca SZDL Murska Sobota, so podelili priznanja OF za letošnje leto kar dvaindvajsetim posameznikom za dolgoletno družbenopolitično delo. Priznanje sta dobila tudi gasilsko društvo Košarovci ter Pionirski odred Ludvik Rogan Tišina.

FILIP MATKO

LENDAVA

Varstvo in obnova
spomenikov

Koordinacijski odbor za spremljanje in izvajanje določil družbenega dogovora o varstvu, urejanju in vzdrževanju grobov borcev, spomenikov, spominskih plošč in drugih objektov revolucionarnega delavskega gibanja je na zadnji seji obravnaval poročilo o realizaciji programa varstva, urejanja in vzdrževanja grobov borcev, spomenikov in spominskih obeležij iz NOB in revolucionarnega delavskega gibanja za leto 1979 in predlog programa za leto 1980. Po sprejetju programa varstva, urejanja in vzdrževanja grobov in spominskih obeležij je v najkrajšem času treba sklicati vse udeležence samoupravnega sporazuma, ki so prevzeli skrb nad posameznim grobom oziroma obeležjem, ter jih opozoriti na nastale nepravilnosti pri sprejetih obveznostih. Osnovna šola France Prešeren Črenšovci predlaga, da bi spomenik Alojza Červiča-Mihca obnovili v dosednji obliki. Ob gramoznici na območju med Odranci in Trnjem, kjer je bil leta 1941 ustanovljen okrožni odbor OF za Prekmurje, naj bi uredili primerno spominsko obeležje in sicer kot spominski park, v katerem bi postavili lesene skulpture – delo pionirjev kiparjev. Ker bodo proslave v letu 1981 imele značaj obeležja ustanovitve OF – začetka ljudske oblasti, bi bilo potrebno obeležje do takrat urediti. Naloge bi realizirali v okviru mladinskih delovnih akcij v letošnjem letu, ki jih organizira OK ZSMS Lendava. Skrb za obeležje naj bi prevzel tozdi TO-KO v Žižkih. V program varstva grobov borcev in spominskih objektov iz NOB naj bi za leto 1981 dali tudi postavitev spomenika borcem 1. prekmurske čete Leček Nikolaju – na njegovem grobu v Gaberju.

Postavili naj bi tudi spominske plošče za padle žrtve v Dachau, in sicer za Jakob Magdiča, Antona in Jurija, postavili naj bi obeležje padlemu španskemu borcu Andreju Gopotu. Za uvrstitve v seznam je potrebno v skladu z zakonom o grobovih borcev zbrati vso potrebno dokumentacijo. V programu imajo tudi postavitev novega spomenika Jakobu Mohorju v Gornji Bistrici.

Glede na to, da so spomeniškovarstvene akcije sorazmerno zelo drage in ker vemo, da imamo za to področje kulturne dejavnosti zelo malo sredstev, bodo letos uredili spominsko sobo v Kranjčevi zidavnici v Lendavskih gorcih. Obnovili bodo rojstno hišo narodnega heroja Štefana Kovača v Nedelici. Letos naj bi hišo na novo prekrili, uredili ograjo in ostalo najnujnejše. Elaborač je pripravil zavod za spomeniško varstvo iz Maribora. V kritičnem stanju je Copekov mlin v Mali Polani, ki ga bodo obnovili.

JOŽE ŽERDIN

RADOVLJICA

Podružbljanje
revolucionarnih
tradicij

Aprila je bila v Radovljici druga redna seja sveta za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in spomeniško varstvo pri predsedstvu občinske konference SZDL Radovljica. Seje se je poleg delegatov udeležil tudi predstavnik sveta Albert Jakopič-Kajtimir. Delegati sveta so poročali o aktivnosti in problematiki organizacij, ustanov in društev s področja ohranjanja in razvijanja revolucionarnih tradicij in spomeniškega varstva ter potrdili program dela za leto 1980.

Delegati so se dogovorili, da bodo takoj zagotovili pogoje za organizirano delo na terenu. Načrtno delo pa je treba zagotoviti tudi v muzejih, ker so še vedno muzeji, ki nimajo gradiva iz NOB. Prav tako pa je treba načrtno arhivirati povojno zgodovino delavskega gibanja na vseh področjih dela in življenja v naši socialistični družbi. Na seji so delegati sprejeli tudi več zaključkov. Občinski aktiv zgodovinarjev naj čimprej pisno posreduje svetu svojo problematiko s predlaganimi rešitvami. Odgovorni morajo pospešiti akcijo za načrtovani begunjski muzej, da bo vse že do sedaj zbrano in ohranjeno na pravem mestu. Do naslednje seje bodo delegati zbrali vso problematiko v krajevnih skupnostih in ugotovili, koliko gradiva je zbrano za kroniko NOV ter ostalega zgodovinskega gradiva.

CIRIL ROZMAN

JESENICE

Seja odbora aktiva
borcev železarjev

Na osmi seji odbora aktiva ZB NOV Železarne Jesenice so pregledali uresničevanje sklepov prejšnje seje, obravnavali so problematiko kadrovanja in več drugih sprotih nalog. Predsednik Tonček Dežman je povedal, da so uresničili vse sklepe, navzoče pa je seznanil tudi s sklepi seje koordinacijskega odbora ZB NOV sozld Slovenske železarne, ki je bila v Kropi. Tu so se dogovorili o osmem srečanju borcev in za novega predsednika predlagali Mitja Šipka. Predsednik odbora aktiva je navzoče seznanil, da je založba Borrec posredovala seznam nekaterih knjig, ki jih imajo še na razpolago. Navzoči so se strinjali s predlogom, da bi jih nekaj naročili.

Člani odbora so se strinjali s predlogom, da bi obnovili počitniški dom na Mežaklji, kjer naj bi bilo prihodnje leto ob 40-letnici vstaje, 9. srečanje borcev NOB delavcev Slovenskih železarn.

BRANKO BLENKUŠ

HORJUL

Občinski praznik

Na osrednji slovesnosti občinskega praznika je zbranim spregovoril tudi predsednik občinske skupščine Vili Belič

V okviru letošnjega praznovanja praznika občine Ljubljana-Vič-Rudnik, ki so ga tokrat zaupali KS Horjul, so v Horjulu pripravili vrsto spominskih, kulturnih in športnih prireditev. Ze pred samo osrednjo slovesnostjo v soboto, 26. aprila, ki se je je poleg številnih družbenopolitičnih, delovnih, kulturnih in športnih organizacij z vse občine udeležilo tudi več tisoč občanov, so pripravili zanimivo tekmovanje v streljanju z vojaško puško, lovsko razstavo in razstavo orožja, demonstracijo priročnih veščin in postavljanja šotorov ter kviz OŠ Horjul.

Na osrednji svečanosti v soboto, 26. aprila, na kateri so govorili tudi predsednik skupščine mesta Ljubljane Marjan Rožič, predsednik občinske skupščine Vili Belič in predstavnik pobratene občine Lajkovac, pa so med drugim podelili tudi letošnja občinska in srebrna priznanja OF najzaslužnejšim družbenopolitičnim delavcem in delovnim organizacijam in plakete OK ZRVS najboljšim s temovanja v streljanju z malokalibrsko puško, šahu in kegljanju.

Med vsem štirinajst dnevnim praznovanjem pa je bila med drugim na ogled tudi slikovna in knjižna razstava o življenju in delu Edvarda Kardelja.

B. VRHOVEC

ŠPITALIČ

Obletnica smrti
Milenka Kneževiča

Leta naglo minevajo. Letos, 25. aprila je poteklo že 35 let, ko je v naši občini v Draži vasi bil smrtno zadet komandant 13. SNOUB Mirka Bračič Milenko Kneževič. Še isti dan je nato na Tolstem vrhu 10 umrl in bil pokopan na pokopališču v Špitaliču. Letos smo njegov grob, ki ga često obiskujejo borci njegove brigade in mladina iz šol, ki nosi po tej brigadi ime, ponovno preuredili. Na sam dan njegove smrti smo na grob položili venec občinskega odbora ZZB NOV, šolska mladina iz Špitaliča pa je pripravila žalno spominsko komemoracijo. Soborec pokojnega komandanta Jakob Štefanič je mladim ob Milenkovem grobu spregovoril o življenju in bojevanju padlega komandanta. Krajevna skupnost Špitalič je zbrala dan Milenkove smrti za svoj krajevni praznik.

JULKA TAJNIKAR

TOLMIN

Razstava

V počastitev praznika OF in 1. maja je Planinsko društvo Tolmin od 18. do 23. aprila priredilo zelo uspešno razstavo mojstra planinske fotografije Jaka Čopa. Ob otvoritvi je zapel nekaj pesmi dekliški oktet tolminske gimnazije, sam avtor pa je potem popeljal številne obiskovalce mimo vseh 130 razstavljenih planinskih motivov, ki jim je dal skupni naslov Raj pod Triglavom.

Planinsko društvo Tolmin je tudi sicer zelo aktivno. Člani se udeležujejo številnih spominskih množičnih pohodov; več pohodov v kraje, znane iz NOB, pa organizirajo tudi samostojno. Tako bo tudi letos 18. maja tradicionalni pohod na planino Sleme, k spomeniku padlim na Rdečem robu. Ta pohod je vsako leto v počastitev praznika tolminske občine in dneva mladosti. Predvideni so še pohodi na Lom planino in na Kovačič planino. Vsi so združeni z obiskom krajev, kjer so za svobodo tega dela slovenske zemlje darovali svoje življenje najboljši sinovi našega naroda; letos pa so izrecno posvečeni 35-letnici osvoboditve.

Člani PD Tolmin so zlasti aktivni pri razširitvi in preureditvi koče na planini Razor. Lani so pri gradbenih delih prispevali nad 5100 prostovoljnih delovnih ur, opravili so nad 330 prevozov.

M. P.

ŠEBRELJE

Zgled enotnosti krajanov

V Šebreljah se pripravljajo na veliko proslavo, ko bodo odkrili spominsko ploščo, ki bo kazala, kje so bile med NOB najpomembnejše točke tedanjih političnih, partijskih in vojaških pokrajinskih organov. Od tu so namreč peljale organizacijske niti po vsej Primorski. Med drugim bo plošča označevala, kje je bila v letih 1944-45 partijska šola pa poverjenstvo CK KPS za Primorsko, Gorenjsko, Koroško in Trst, pokrajinski komite KPS in odbor OF za Primorsko, pa pokrajinska tehnika KPS za Slovensko primorje, itd. Proslava bo poleti in jo bodo združili s krajevnim praznikom.

Šebreljska mladina se je obvezala, da bo do tedaj uredila stezo od vasi do grape Podstanajca, kjer je od avgusta 1944 do maja 1945 delovala partijska šola za Primorsko in Gorenjsko. V sedmih mesecih je v tej šoli opravilo partijski tečaj kar štiristo slušateljev iz vrst aktivistov in partizanskih enot.

Ob tem pa bodo Šebreljci proslavili tudi veliko delovno zmago, v katero so v zadnjih dveh letih vložili toliko truda in prizadevanja. Gre za nov vodovod, ki bo speljal vodo iz štiri kilometre oddaljene vira pod Šebreljskim vrhom do vseh štirih zaselkov na Šebreljski planoti. To je namreč eden največjih podvigov po osvoboditvi, potem ko so po vojni obnovili porušeno in požgano vas, zgradili električno napeljavno, zadružni dom, gasilski dom, večjo grobnico 47 padlim v NOB ter pred nekaj leti razširili štiri kilometre ceste od Stopnika do vasi, tako da zdaj lahko pripelje v vas tudi avtobus.

Kako velik podvig je izgradnja vodovoda, povedo že ti-le podatki: doslej so krajanj opravili že nad 9000 prostovoljnih delovnih ur, za dokončanje omrežja jih morajo opraviti še kakih 6000. Izkop vseh vodovodnih jarkov v vse zaselke in do posameznih hiš bo presegel dolžino dvanajset kilometrov.

Pri tem velja pohvaliti vzorno enotnost ljudi, ki so se zagrizli v to veliko delo brez vsakršnega izmikanja. Ob sobotah se na delovnih akcijah zbere do 35 vaščanov. Delajo pa tudi med tednom po končanem delavniku v tovarni v Idriji, Cerknem ali Tolminu. Ob pogledu na takšno vnemo se zdi, kot da smo v letih udarniškega dela takoj po osvoboditvi.

MIRA PAGON

KRANJ

Poimenovanje teritorialne enote

Ob poimenovanju teritorialne enote v Kranju po narodnem heroju Borisu Kraigherju-Janezu je tovariš Janez Vipotnik orisal življenjsko pot tega generalpodpolkovnika, partijskega delavca, politika in državnika, poudaril pomen te novo poimenovane partizanske enote ter zaključil svoj govor z željo, da bi enota ponosno nosila ime Borisa Kraigherja, častno, vedno in povsod izpolnjevala svoje poslanstvo na braniku naše svobode in naše družbene ureditve.

Foto: FRANCI PERDAN

DOBOVA

Borci delajo udarniško

Aprila so se na Dobrovi pri Ljubljani zbrali člani ZVB VVI na redno letno konferenco. Konferenca je bila dobro obiskana saj so se udeležili skoraj vsi kolikor toliko zdravi člani organizacije. Iz poročila predsednika je bilo videti, da so bili člani odbora in tudi ostali zelo delavni. Seje odbora so bile zelo dobro obiskane. Člani odbora so v celni mandatni dobi obiskali obolele in osamele člane ZVB VVI. Vedno so pregledovali zdravstveno stanje članov in njihove življenjske potrebe. V organizaciji prejema stalno priznavaletino 10 članov. Enkratno zimsko pomoč pa je prejelo 12 članov.

Udeleževali so se tudi udarniškega dela pri spominskem domu na Ključu in urejanju okolice spomenikov in parka pred zobno ambulanto na Dobrovi, kjer so skupno opravili 400 prostovoljnih udarniških ur.

V minulem letu so popisali vse spomenike in spominska obeležja v KS Dobrova in vse pokopane borce in talce na pokopališču Dobrova. Organiziran je bil tudi izlet v partizanske kraje.

Ob koncu razprave so si člani zadali naloge, da bodo še naprej z rano ob rami sodelovali z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami in društvi v KS in ohranili tradicijo NOB in nadaljevali hotenja in uresničevanja socialistične smao upravne politike.

Odkrili bodo še dve plošči v vasi Gaberje, kjer je bila krojaška delavnica, in v vasi Hrušovo, kjer je bila ilegalna partizanska tiskarna. Sodelovali bodo pri ureditvi spominske sobe v Partizanskem domu na Ključu in pomagali Lovski družini Dobrova pri preureditvi spominske hiše pri Gavgarju kjer sta bila centralni komite KPS in izvršni odbor OF Slovenije.

JOŽE KOMAT

ZAGORJE

Obletnica osvoboditve

Prebivalci Zagorja so v veliki večini moralno in materialno podpirali narodnoosvobodilni boj in jih je bilo več kot 2000 pri partizanih ter jih je padlo 690. Še posebej se spominjajo, zlasti starejši, kako so borci Slandrove brigade 5. maja 1945 osvobodili ta kraj.

Adolf Jevševar-Lvov, eden izmed nekdanjih političnih komisarjev te enote, je ob otvoritvi razstave, ki je bila posvečena Slandrovi brigadi, povedal, da je napad na Zagorje, kjer je imel sovražnik zelo močno obrambo, zelo uspel. Tako je padlo in bilo ranjenih 50 do 60 borcev, medtem ko so zajeli 485 nemških vojakov ter zaplenili ogromno vojne opreme, orožja, streliva, večje količine hrane in sanitetnega materiala.

Razstava je ponazorila bojno pot, ki jo je napravila Slandrova brigada v svojem dvoletnem delovanju.

Kot spomin na petintrideseto obletnico osvoboditve so poleg spominske razstave družbenopolitične organizacije in občina Zagorje pripravili slavnostno akademijo.

DRAGO MIKLAVEC

OPATJE SELO

Osrednja proslava

Osrednja proslava delavskega praznika je bila na Primorskem prav na ta dan v Opatjem selu na Krasu. Proslave se je udeležilo približno deset tisoč delovnih ljudi in občanov z vse Primorske in drugih krajev naše domovine pa tudi iz sosednje Italije. Med udeleženci je bila velika množica mladine, pionirjev, borcev in aktivistov NOB, številni predstavniki oblasti in predstavniki družbenopolitičnih organizacij.

Slavnostni govornik, podpredsednik skupščine SR Slovenije tovariš Jože Globočnik, je vse udeležence prvomajskega srečanja najprej iskreno pozdravil in čestital za dosežene uspehe, ki jih delovni ljudje vsak dan dosegajo v uresničevanju samoupravljanja. Tovariš Globočnik je dalje dejal, da dosežki v učinkovitosti gospodarjenja z družbenimi sredstvi, ki so nam delovnim ljudem zaupana v upravljanje, vedno znova dokazujejo našo moč in sposobnost, da samoupravno organizirani uspešno obvladujemo tudi najtežje naloge.

Besede tovariša Globočnika so udeleženci spremljali pozorno, z zanimanjem in odobravanjem, saj so bile tako bogate, polne resnične stvarnosti, pravilne in pravične izbire poti in odločitev pod vodstvom ZKJ in tovariša Tita tako v času NOB in v povojni izgradnji samoupravne socialistične družbene skupnosti bratskih in enakopravnih narodov in narodnosti Jugoslavije ter njene neuvrščenenosti.

Udeležence proslave je v imenu vseh delavcev goriške pokrajine sosednje republike Italije prisrčno pozdravil delegat federalnega združenja sindikatov CGIL-CISL-UIL Isontina sekretar Bemfatto.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

KRANJ

Vezisti in Iskra

V okviru programa dela pododbora vezistov NOV in POS Gorenjske je v letošnjem programu tudi sodelovanje z delovno organizacijo Iskra v Kranju. Prve stike sta predsedstvo odbora in Iskra ustvarila pisno, nato pa se je delegacija vezistov sestala z zato pooblaščenim članom kolegijskega poslovnega organa delovne organizacije. Tu so se dogovorili o prvem srečanju, ki bo 7. junija ob 11. uri v tovarni Telekomunikacije na Laborah. Iz vrst borcev NOV delavcev Iskre bodo izbrali predstavnika, ki bo deloval v pododboru vezistov NOV Gorenjske in skrbel za stalno povezavo med vezisti ter Iskro.

BRANKO BLENKUŠ

VOLČJI GRAD

Prvi maj Udarnega bataljona 30. divizije

Srečanje borcev Udarnega bataljona 30. divizije v Volčjem gradu na kmetiji Zofije Kosmina

V Volčjem gradu na Krasu smo se 1. maja zbrali nekdanji borci Udarnega bataljona 30. divizije 9. korpusa. Minilo je namreč točno 35 let, ko smo prav iz te vasi pred 1. majem 1945 odšli v deževno noč proti Trstu. Mimo straž, zased in bunkerjev, minskih polj, smo se priplazili v Lonjer. Od tam smo odšli na Katinaro in mimo Skilanolov prišli v sam center Trsta. Obšli smo marsikateri bunker, se vpletli v spopade še nad samim Trstom in izpolnili povelje: »Se pred zoro morate biti v Trstu.« Se preden je napočil dan, smo obkolili vojašnico v ulici Rossetti.

Zdaj smo se spet našli v vasi Volčji grad. Le 32 nas je bilo od 70. Naši spomini o dogodkih pred toliko leti so ostali zapisani v dnevniku Udarnega bataljona 30. divizije. Dnevnik smo oddali na Komando mesta Trst in kot vse kaže se je izgubil. Skoda. Naši spomini pa so obledeli. Posamezniki se spominjajo najbolj dramatičnih trenutkov iz bojev s četniki, Nemci in Italijani. Celoto nekaj mesečnega delovanja borcev Udarnega bataljona 30. divizije pa bomo sestavljali zdaj. Dogovorili smo se, da se bomo srečevali večkrat in tako dopolnjevali naše spomine.

SILVO MATELIČ

ŠEMPAS

Nova osnovna šola in vrtec – pomnik NOB

Na dan ustanovitve Osvobodilne fronte, 27. aprila letos, so v Šempasu odprli novo osnovno šolo, ki nosi ime po 1. primorskem partizanskem bataljonu Simon Gregorčič, in otroški vrtec, poimenovan po kraju ustanovitve bataljona, Vodice. Ob tej priložnosti so v neposredni bližini šole in vrtca odkrili spomenik padlim borcem in žrtvam NOB iz Šempasa, ki so ga postavili krajevno združenje borcev NOV, družbenopolitične organizacije in krajevna skupnost tega kraja. Na slovesnosti je član predsedstva občinskega odbora ZVB NOV novogoriške občine in predsednik domicilnega odbora 1. primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič tovariš Jože Pahor-Sever razvil prapor krajevnega združenja borcev NOV Šempas in ga izročil temu združenju. Slovesnosti se je udeležila velika množica ljudi iz vse Primorske in drugih krajev naše domovine. Med drugim so se slovesnosti udeležili svojci padlih in umrlih borcev bataljona, svojci padlih in umrlih borcev NOV iz Šempasa, predstavniki oblasti in družbenopolitičnih organizacij novogoriške in ajdovske občine, predstavniki in pripadniki JLA, predstavniki krajevnih skupnosti in družbenopolitičnih organizacij Šempas, Ozeljan-Smihel, Osek-Vitovlje in preživeli borci 1. primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič, ki so v zboru prikorakali na slavnostni prostor. Med njimi je bil tudi narodni heroj Janez Učkar, ki je kot predstavnik bataljona odprl in izročil namestu novo šolo in vrtec. Spomenik sta odkrila 93-letna Antonija Pelicon, mati dveh padlih partizanov, in najstarejši partizan iz Šempasa, pripadnik bataljona Jože Faganel-Narde.

Tovariš Ravnik je med drugim v govoru dejal, da ni le naključje, da smo se na to slovesnost zbrali prav 27. aprila, na dan, ko slavimo tudi 39-letnico ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Poudaril je, da izročitev nove šole in vrtca svojemu namenu pomeni novo zmago v našem socialističnem družbenem razvoju in s tem še posebej častimo praznik OF. Zaključil je, da nas ime, ki ga nosi nova šola po 1. primorskem partizanskem bataljonu Simon Gregorčič zavezuje, da bomo znali gojiti, ohraniti in prenašati svetle tradicije in herojstva narodnoosvobodilnega boja na mlajše rodove. Da bomo znali tudi danes ustvarjati tovarišstvo, bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, simbol naše revolucionarne preteklosti in trdne odločnosti, da bomo v vsakem trenutku gradili in če bo potrebno tudi branili vsako pedalo naše zemlje in pridobitve socialistične revolucije.

Tovariš Mirko Dovžak je spregovoril o velikem prispevku šempaskih ljudi v NOB, ki so se skupaj z ostalimi Primorci in vsemi jugoslovanskimi narodi in narodnostmi bojevali proti skupnemu sovražniku za nacionalno in socialno osvoboditev. V zaključku je poudaril: »V našo revolucijo, svobodo in naš srečni danes in jutri je vtkano ime velikana in plemenite osebnosti, misleca, humanista in borca za svetovni mir, ime našega dragega predsednika tovariša Tita. Njegova pot, po kateri smo korakali, korakamo in bomo korakali mi in mlajši rodovi, je zagotovilo svobode, miru, sreče, bratstva in enakopravnosti sedanjih in prihodnjih narodov.«

Preživeli borci in svojci padlih in umrlih borcev 1. primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič so v šolsko glasilo Iskrice zapisali, da so nadvse ponosni in presrečni, ker nosi šola ime po tem bataljonu, ki se je rodil že 10. avgusta 1942 na Vodica, nedaleč od te šole.

»Boleč je spomin«, so zapisali borci in svojci padlih »na pretekle predvojne dni fašističnega zatiranja in na krvave dni narodnoosvobodilnega boja. Bolečina stiska srca, ko se spominjamo junakov, ki so za našo svobodo darovali najdražje – svoja življenja. Obenem pa smo ponosni, ker smo priborili svobodo nam in vam, dragi pionirji in cicibani. Srečni smo, ker hodite v slovensko šolo, kjer se učite v svojem, materinem jeziku. Srečni in zadovoljni smo, da tudi vi, ki fašistične diktature in vojne niste doživeli, pa vendar tako zelo visoko cenite pridobitve NOB. Srečni smo, ker vemo, da ste tudi vi srečni, ponosni in zadovoljni v svobodni, socialistični samoupravni TITOVI Jugoslaviji. Dragi pionirji in cicibani! Popolnoma vam zaupamo, ker smo prepričani, da boste dragocene pridobitve NOB engovali, branili, če bi bile ogrožene. To ste že sedaj pokazali in dokazali v vaših izpovedih in z vašim delom.«

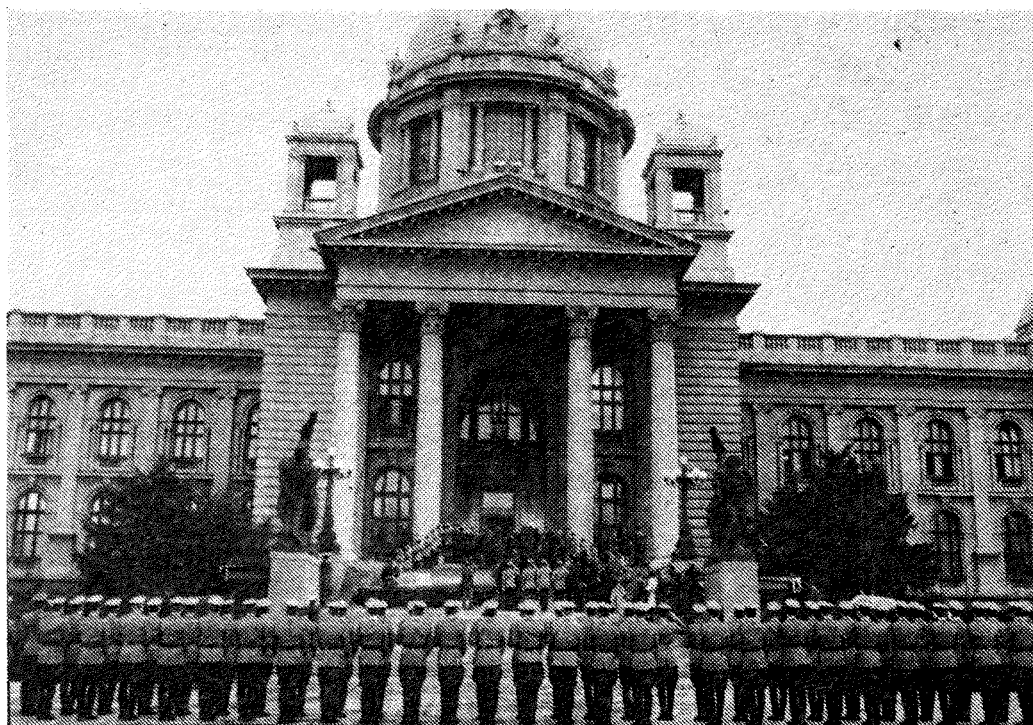
LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

STARA CERKEV

Krajevni praznik

Krajanj krajevnih skupnosti Stara cerkev v kočevski občini so se pred časom odločili, da bodo vsako leto praznovali 27. april za svoj krajevni praznik. Za ta dan so se odločili zato, ker menijo, da je 1. zbor slovenskih aktivistov, ki je bil 27. aprila 1943. leta v Zibnju pri Pugledu, na obronkih Kočevskega Roga, eden izmed najpomembnejših dogodkov v času NOB, posebno pa za razvoj narodnoosvobodilnega boja in dela Osvobodilne fronte. Na predvečer praznika je bila v Stari cerkvi slavnostna akademija. Ob tej priložnosti so podelili priznanja Osvobodilne fronte.

VIKTOR DRAGOS

Socialistična, samoupravna in neuvrščena Jugoslavija ima trdne in trajne temelje, zanesljive opornike za svojo prihodnost.

Moč Jugoslavije je v junaštvu in trdnosti njenih narodov in narodnosti, ki so se kalili skozi zgodovino in zdržali največje preizkušnje velike osvobodilne vojne.

Moč je v njihovi enotnosti in zavesti, da je ta enotnost v današnjem

svetu, v katerem se sila še ni umaknila razumu, pogoj ne le za napredek, temveč tudi za goli obstoj.

Moč je v idejah, ki nas navdihujejo, in v ciljih, za katere se bojujemo.

Moč je v delavskem razredu in njegovi odločilni vlogi v družbi, v naših delovnih ljudeh, ki imajo vsak dan več in živijo čedalje bolje, čeprav še niso rešeni mnogih težav in odrekovanja.

Moč je v našem mladem rodu, ki je pridobitve revolucije sprejel za svoje, in ki ve, da ima za seboj daljše obdobje dela in življenja v svobodi in miru kot katerikoli prejšnji rod na naših tleh.

Moč je v socialističnem samoupravnem sistemu, ki našemu človeku zagotavlja, da svobodno in suvereno odloča o svojem delu in njegovih dosežkih in ki ga varuje pred izkoriščanjem in nasiljem.

Končana je Titova življenjska pot bojov in zmag - največje spoštovanje vsemu, kar je storil

Osmega maja se je utrip življenja v naši širni domovini zli z utripom našega glavnega mesta, kjer so se nepregledne reke ljudi poslavljale od tovariša Tita. Dan je bil sončen in Beograd odet v nežno zelenilo prvih majskih dni. Zelenje pa se je mešalo z modro in zeleno barvo uniform predstavnikov naše ljudske armade, rdečo barvo zastav; barve so se prelivalo in ustvarjale enkratno podobo žalnega valovanja.

Na zadnji častni straži so se zvrstili dolgoletni Titovi najožji sodelavci, zvrstili so se stari in mladi, aktivni in upokojeni. Kdorkoli je mo-

gel, je šel v več kilometrov vijoče se vrste, da bi v bežnem mimohodu ob žalnem odru lahko še poslednjič zašepetal: »Tito, mi ti se kunemo!« In prihajali so.

Vseh narodnosti in narodov, z vseh celin in otokov. Poklanjali so se Titu in spoštljivo čakali na že razgretem majskem soncu, da bi delovni ljudje Jugoslavije pospremili svojega Tita tako, kot so se namenili, in kot si zaslužijo v svetu le največji med največjimi.

Tudi zadnja pot štafete mladosti letošnje leto ni imela lahkega mladostnega ko-

raka. Težka in počasna je bila njena zadnja pot do lafete kot da korak nikakor ni hotel po tej tako žalostni poti.

In tisti hip, ko je v Beogradu enota topničarjev izstrelila salvo v pozdrav in slavo našemu največjemu sinu do smrti, so odmevi salv zatresli tudi okna v vseh glavnih mestih republik.

Pot od poslopja zvezne skupščine do Dedinja in Uzičke ulice je bila dolga in hkrati kratka. Vse te Titove zastave partizanskih brigad, ki so v vetru trepetale, vsi heroji, vsi mladinci v vrstah, vojaki, delavci, vsi so z vsa-

pred vsem, kar ovira vsestranski razvoj svobodne človekove osebnosti.

Moč je v široki fronti organiziranih socialističnih sil na čelu z zvezo komunistov, avantgardo ne le po idejni opredelitvi, temveč tudi po sposobnosti, da razsvetljuje poti in perspektive nadaljnega razvoja.

Moč je v splošni ljudski obrambi, katere udarna sila je jugoslovanska ljudska armada, v kateri se

enotno prežemajo idejno-moralna trdnost, bojna usposobljenost in sodobna opremljenost.

Moč je v naši neodvisnosti in neuvrščeni politiki, v tem, da se tudi z največjimi pogovarjamo kot enak z enakim, da enakopravno sodelujemo z vsemi državami sveta.

Moč je v velikem ugledu socialistične in neuvrščene Jugoslavije, v številnih prijateljih po vsem svetu, v položaju, kakrš-

nega si je v mednarodnih odnosih zagotovila le redkokatera država.

Zato z vedrino in optimizmom gledamo v jutrišnji dan.

To so besede tovariša Tita ob enajstem kongresu ZKJ, za katere je dejal član predsedstva CK ZKJ tovariš Vladimir Bakarić v svojem govoru na žalni seji najvišjih organov in organizacij federacije, da so oporoka vsem nam.

milijoni žalujočih doma in v svetu izražajo

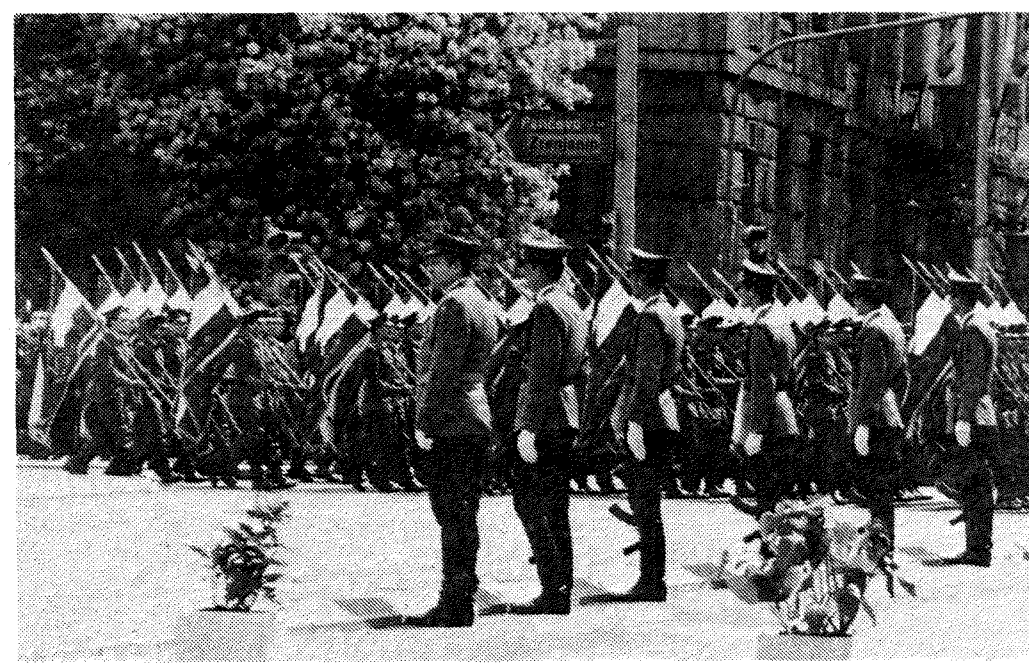
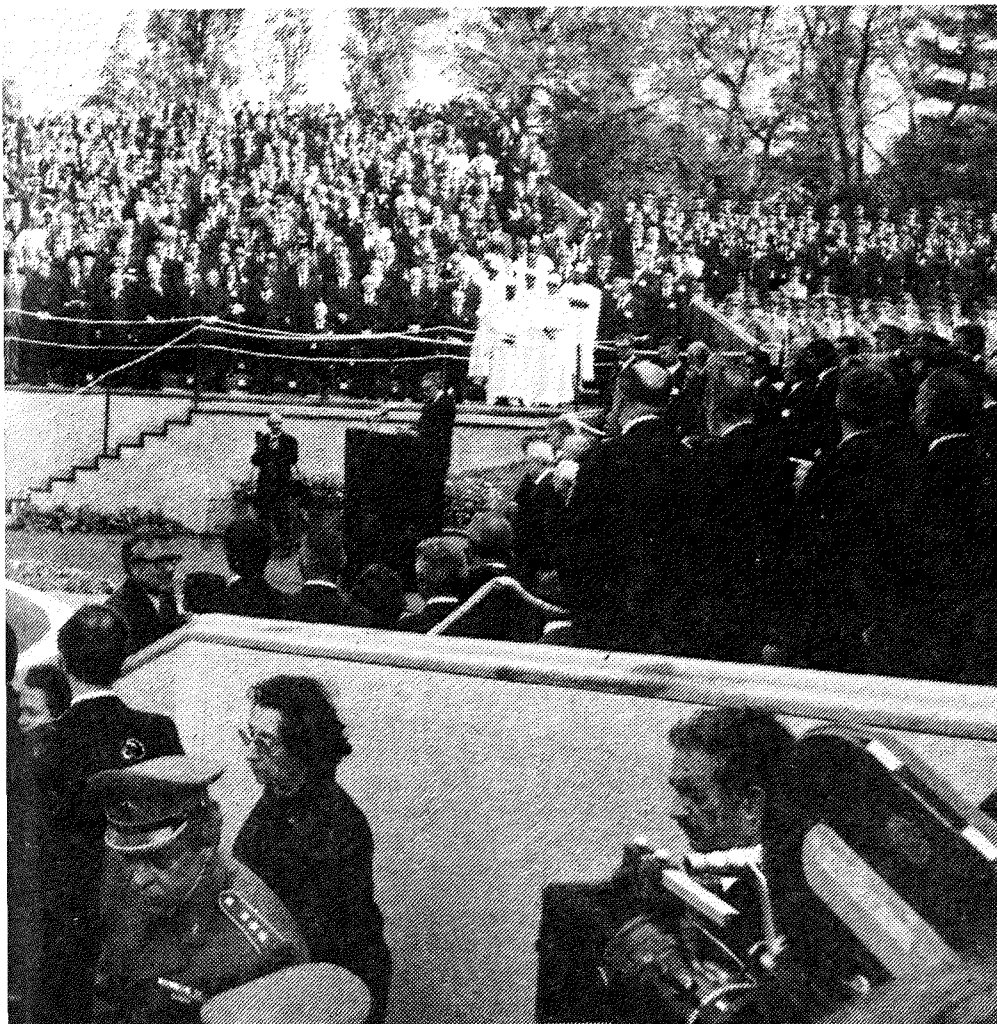
kim korakom, ko so se bližali Titovemu poslednjemu domu, obljubljali. In obljubljali smo si v srcih tudi mi, vsi milijoni, ki smo nagnjeni ob televizorjih tihi stopali v korak z žalnim sprevodom. Obljubljali smo, da bomo nadaljevali pot, po kateri smo stopali z našim slavnim komandantom.

Poznali smo našega vrhovnega komandanta, državnika, proletarca, tovariša. Toda tam, na tej zadnji poti slovesa smo spoznali še bolj: njegovo delo, njegova iskrena prizadevanja za mir v vsem svetu, za spoštovanje med narodi, za nevmešavanje in

miroljubno reševanje vseh spornih vprašanj med državami sveta so obrodili bogate sadove. Razumeli in spoštovali so ga v črni Afriki in Ameriki, v Aziji in Evropi. Vsi, prav vsi, ki so prišli na pogreb kot predstavniki svojih držav, so se z velikim spoštovanjem in izrazi sožalij poklanjali poslednjemu velikemu možu sodobnega sveta, udeležencu in zmagovalcu v drugi svetovni vojni, dolgoletnemu voditelju nove države, ki je stopila po neizhojeni in mnogokrat s trnjem porasli poti, ki si jo je smelo krčila. In mnogi, ki niso razumeli, kaj v naši domovini pomeni beseda tovariš

Tito, so z novim občudovanjem zrli v lik tega človeka, ki nikoli ni bil narodom in narodnostim, ki jih je vodil, le voditelj in državnik, ampak vedno in povsod najprej tovariš.

Njegov zadnji dom na Dedinju, v Uziški ulici je svetel in poln cvetja. Nobene marmorne podobe groba. Vse, še marmorni kamen in lahkonostebričje okrog njega odražajo Titovo nesmrtnost. In vrste Jugoslovancev se vrstijo tudi tukaj. Vrstile se bodo tudi še vnaprej. Ljudje bodo hodili tja v tihi gaj, kot so se zbirali vedno in povsod, kadar je bilo slišati, da prihaja TITO.

Ljubljana, obljubljeni mesto

Skupni imenovalec:
svoboda

Že Boris Kidrič je dejal, da se je v Ljubljani spočel narodnoosvobodilni boj. In že štirinajst dni pred osvoboditvijo so v Ljubljani organizirali odbor za sprejem osvoboditeljev ter operativne enote Narodne zaščite za zaščito narodne imovine. Še zadnji večer pred osvoboditvijo so tisti, ki so bili zadolženi za zaščito mesta, razorožili nekaj domobranskih policajev in domobrancev.

Komaj dan po osvoboditvi je prišla v mesto narodna vlada Slovenije, ki so jo Ljubljančani slovesno pozdravili na Kongresnem trgu.

Konec aprila 1945. leta sta Sedmi korpus in Devetindvajseta hercegovaška divizija dobila povelje poveljstva Četrte armade, naj preženeta sovražnika iz Dolenjske in Notranjske ter osvobodita Ljubljano. Sedmi korpus je tako dobil nalogo, da prodira proti Ljubljani s smeri Kočevja, Devetindvajseta hercegovaška divizija pa od postojnske strani. Tako naj bi ti dve partizanski formaciji zavarovali bok operativni skupini Četrte armade, ki je imela za nalogo osvoboditi Trst.

Medtem ko so enote Devetindvajsete hercegovaške divizije prodirale na Kras in so 1. maja petinštiridesetega osvobodile območje Št. Petra na Krasu in Pristranka, se je sovražnik pospešeno umikal z Dolenjske, da bi se uspešneje postavil v bran za Ljubljano. Enote Petnajste in Osemnajste divizije so gnale sovražnika s kočevskega proti Ljubljani. Tako so partizani 5. maja že osvobodili Velike Lašče, nato Grosuplje in Šmarje ter zaprli sovražniku cesto za umik s smeri Novega mesta.

Enote sedmega korpusa in Devetindvajsete hercegovaške divizije so prišle 6. maja na črto med Grosupljem, Lavrico, Babno gorico in Logom. Sovražnik je sklenil na liniji Sostro, Golovec, Orlje, Lavrica, Babna gorica, Črna vas, Log, Horjul in Vrzenec zadrževati partizanske sile, da bi se lahko 17.000 vojakov, ki so izgubili drugo svetovno vojno umaknili prek naših gorskih prelazov na Koroško oziroma, da bi Ljubljano »ohranili« zaveznikom, kot je upala kontrarevolucija z ustanovitvijo nekakšne vlade v Ljubljani. Ponoči, med šestim in sedmim majem sta dobili obe diviziji Sedmega korpusa nalogo, da v naletu prebijeta sovražnikove položaje. Sedmega maja zjutraj so se začeli na sovražnikovi obrambni črti hudi boji. Tako je Osemnajsta prodirala v smeri med Golovcem in Dolenjsko cesto, Petnajsta pa se je usmerila med Golovcem in železniško progo Ljubljana-Zalog. Ves osmi maj so še divjali boji in šele ob 23. uri tega dne je začela veljati brezpogojna vdaja nemške vojske. V zgodnjih jutranjih urah 9. maja so vse enote 7. korpusa krenile proti odredenim položajem v samem mestu.

V ljudi so začela vdirati sporočila. Navadna po vsebini, bogata po spoznanju. To so bila sporočila, sestavljena iz delčkov, ki so jih borci vsa štiri leta vojne hrepeneče pričakovali, pretehtali, odbirali tisto, kar je govorilo za, razočarano zametovali vse, kar je trenutek pričakovanja pomaknilo naprej. Na to so bili navajeni. Vendar je sedaj, v dneh okoli prvega maja 1941, vse to nenadoma, nepripravljeno, vdrlo vanje. Brigade so raztrgale vajeti. Brigade so začutile pomlad. Ljudje so se oklenili sporočila, da ga ne bi nikoli več spustili. Svoboda je pronicala vanje z dolgimi curki, omama je bila prevelika.

Petintrideset let je dolga doba, v kateri še tako razburkana čustva pustijo rahle sledi.

»Gubci« Alojz Roje, Milan Podobnik in Justin Novak so skušali predreti prepreko časa in se vrniti v tiste majske dni, prekipajoče od presilne zavesti.

»Vzdušje bližajočega se konca vojne se je pravzaprav že začelo, ko smo napadali Kočevje. Tik pred tem je naš propagandni oddelek z velikim lepakom razglasil, da je Trst naš, osvobojen, da je tam četrta armada in zdi se mi, je pripovedoval takratni komisar štabnih enot, Lojze Roje, da je padel tudi Berlin. Tudi vse drugo je kazalo, da je konec res pred nami: napadli smo pri belem dnevu, kar ni bil običaj. Iz Zajčjega potoka

Justin Novak

smo s šestnajstimi topovi tolkli Kočevje, in ko smo ga vendarle zrušili, nismo zasledovali sovražnika po stezicah, pač pa kar po glavnih cestah. Vse to je močno vplivalo na nas. Nič več nismo bili v hribih.

Drveli smo proti Ljubljani. Kuharji so kuhali in tudi hrana je dišala po svobodi, le da je niso imeli časa skuhati. Zjutraj, sedmega aprila, se je Gubčeva prebila proti Orljem, se močno tolkla s sovražnikom, vztrajala na položajih do noči, potem pa so jo zaradi občutnih izgub, morda v tem kratkem času v vsej vojni največjih, umaknili s položajev.

Premestili so nas na Polico. Tjakaj je v noči od osmega na deveti maj prišel načelnik štaba Petnajste divizije, Jesen, in povedal, da so naše enote že v Ljubljani. Med nami je završalo, kuharji so vneto kuhali, začeli smo zbirati kmečke lojtrske vozove, da bi se v Ljubljano pripeljali kar najbolj slovesno in kmalu smo odrinili v mesto sanj. Ob cestah je bilo vse polno ljudi, krasi so naše vozove, tiščali so nam v roke čokolado, vsako se je hotel dotakniti pravega partizana, ga poljubiti, spregovoriti toplo besedo.

Prišli smo v Ljubljano, ki smo jo ves

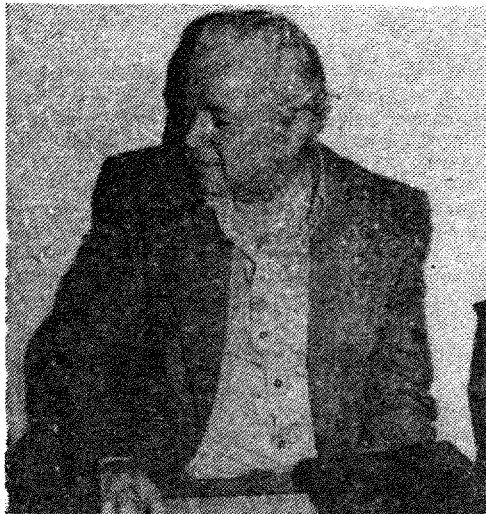
čas vojne gledali le od daleč, presrečni, prsi nam je razganjalo, nekaj vnetljivega je bilo v nas. Trpko je bilo le spoznanje, da smo v Ljubljano med vsemi brigadami prišli zadnji...»

Milan Podobnik, tudi star »gubec«, je nekoliko drugače doživel svobodo. Zadnje leto vojne je bil v obveščevalnem oddelku Glavnega štaba pa je zato njegov korak v Ljubljano ubral za spremembo drugačno pot.

Po naglem prodoru Četrte armade proti Trstu se je Glavni štab z vsemi prištabnimi enotami umaknil v zaledje, v Gorski Kotar, kjer so bili nekako do prvega maja in Milan pravi, da je opisovati vzdušje prvomajske proslave, prve resničnejše znanilke svobode, jalovo delo. Človek menda voha svobodo na daleč, zatruje.

»Enkrat po prvem maju smo skozi snežniške gozdove odšli proti Pivki, srečali razbitine vojne, kadilo se je iz ruševin boga Marsa, proti Trstu je bilo nebo žareče ognjeno...»

Osmega maja smo poslušali Radio London. Rekli so, da je Ljubljana osvobojena. Ostali smo brez besed, pa bi radi govorili. Zjutraj, devetega, smo odšli v Ljubljano in prišli do mitnice pri sedanjem Dolgem mostu. Tam je bilo polno ljudi, bili so prvi nageljni, cigarete, bonboni, poljubi, bili pa so tudi bunkerji in bodeča žica in vse se je mešalo in privalo v naši zvezi. Prehodi od hudega k svobodi, od žalosti k veselju so bili v tistih trenutkih tako nagli kot nikoli pozneje v življenju. Vsak te je hotel pokukati za rokav in spomnim se, da je name naredilo velik vtis dejstvo, kako

Milan Podobnik

zelo dobro je bila organizirana Narodna zaščita. Ljubljančani z znaki Osvobodilne fronte na rokavih so skrbeli za red, nekakšni varnostniki torej. Vse je šlo brezhibno. Pazili so, da ne bi kdo padel pod konjska kopita, tankovske gosenice, kolesa kamionov. V življenju sem doživel marsikaj lepega in mnogeno hudega, toda teh ur, teh trenutkov ne bom nikoli pozabil. Vem, da tako impresivne stvari življenje ne bo več prineslo. Človek je lahko ponosen, da je bil partizan.

Ljudje so imeli načete živce. Ta prečudoviti prehod je marsikoga vrgel iz ravnotežja. Prečuden cvet v grapi črni, ki so ga iskali leto za letom, se je razcvetel, in ko so ga iskali, je marsikoga tudi odneslo. Viharno razpoloženje je zahtevalo tudi žrtve. Žrtve na pragu svobode.

Natanko to se je živo zasedrlo v spomin Justina Novaka, komandanta drugega bataljona Gubčeve brigade.

»Žal, toda največ žrtev smo imeli prav v bitkah za osvoboditev Ljubljane. Več vzrokov je za to. Spopadi so bili hudi, sovražnik je pač najhujši takrat, ko je že zlomljen. Tudi svit svobode je zahteval svoje. Hrabrost borcev ni poznala meja. Zanesenost je zahtevala žrtve, vsemu je

botrovala še nepredvidnost, nihče ni več gledal na lastno varnost, preblizu je bila deklica, ki so jo vsi hrepeneče čakali: svoboda. Strahu naenkrat ni nihče več poznal... in tako se je zgodilo, da tudi za žalost nismo imeli časa.

Šli smo po Starem trgu v Ljubljani. Ljudje so metali v nas rože, nas stiskali k sebi, trgali iz vrst, božali in govorili dobre, tople besede. Ne vem, če sem sploh mislil na kaj. V takšnih izjemnih trenutkih človek ne misli. Kot dabi imel nenadoma prazno glavo ali pa tako zelo polno, da kaj drugega sploh ni šlo več vanjo.

Neka ženica je vpraševala za svojo hčerko. Zdrznil sem se: bila je to neka baletka iz naše enote, ki je padla na Težkih vodah pri Novem mestu. V trenutku sem se moral odločiti: naj materi povem ali ne. Vse skupaj se mi je zataknilo v grlu. Ženica hoče resnico, daj ji jo, mi je vrvelo v glavi. In sem povedal in korakal naprej, med cvetjem, veseljem, poljubi in čokolado.

Se pesem, pa harmonika, nje nežno divja melodija, svobodna in hrupna, sta se zdeli Justinu takrat povsem drugačni. Pač pesem svobodnih ljudi.

»Vprašanja veselja in žalosti, veste, nimajo takšnih razsežnosti v takšnem času, kot je bila osvoboditev, in času, kakršen je danes. Nagli prehodi zabrišejo pomen.«

Justin se je srečeval s svobodo že od Kočevja, podobno kot Lojze. Motilo ga je le vzdušje vaščanov. Stiskali so se v najbolj skrite kotičke hiš, čemeli kot miši v temi, čakajoč na najhujše. Vrata so bila zaklenjena, nikogar ni bilo na

Alojz Roje

plano tam okoli Kočevja, Ribnice... Le kaj jim je, so se spraševali borci, »gubci«.

»Nič čudnega, odgovarja Justin. Jokali so, se skrivali, trepetali pač zato, ker so jim domobranci zabijali, da ne smejo ven, ker jih bodo partizani vse poklali in se maščevali nad njimi, in da bo menda tako po zmagi komunizma. Kaj kmalu je preplašenost minila, pojavile so se zastave in cvetje, in ko smo korakali proti Ljubljani, tam nekje proti Šmarju, je navdušenje že doseglo višek. Vendar moram reči, da nihče od nas ni vedel, da je tista prava svoboda, dan torej, ko bo moč reči tudi zagotovo, da je konec vojne, tako blizu. Slutili smo, nismo pa bili prepričani, da bo to jutri. Morda so vedeli v štabu, mi pa ne.«

Justin je včasih premišljeval, kaj bo neki, ko bo konec. Misli je hitro odvrnil: verjel in zaupal je, da se ni tolkel zaman. In res se je po devetem maju vse lepo razpletlo...

Toda kdo je v svobodni Ljubljani takrat premišljeval o takšnih rečeh, ko pa je obzorje žarelo.

Milenko Strašek

Koliko borcev smo že slišali, koliko partizanskih zgodb od enainštiridesetega do petinštiridesetega! Koliko usod in koliko žrtev. In vse, kar se je dogajalo skozi štiri leta krvavih bojov, ilegalnega dela, trpljenja v zaporih in taboriščih, je bilo v slovenski deželi povezano z njenim glavnim mestom.

Kakor velja starodavni pregovor, da vse poti vodijo v Rim, lahko rečemo, da je za vse Slovence, ki so se bojevali v narodnoosvobodilnem boju veljalo: vse misli vodijo v Ljubljano. Mnogi so sanjali o tem mestu še poleti triinštiridesetega in vsako pomlad, ko so upali, da bo vojna končana. Pa je prišel tisti maj. Najlepša pomlad, najlepše sonce. Svoboda! In ta milijon, ki ga je življenje tako neusmiljeno krotovičilo, ni bil uničen.

Grenko veselje – iz krvave bitke naravnost v svobodo

Pričakovali bi, da se jim bodo oči takoj zaiskrile, da bo beseda poletela v tisti dan 9. maja 1945. Poznamo prešerne fotografije, srečne obraze, ki gledajo iz njih. Sprašujemo. Ste bili srečni, je bilo slovesno, so ljudje čakali na vas in vas pozdravljali? Sprašujem **Franceta Gorence – Planinskega** in **Mirana Šubica – Janeza**. Na njunih obrazih opazim zadrego. Rada bi mi natresla koš veselih doživetij, pa jima ne gre. »Vedeti morate, da smo na poti proti Ljubljani z dolenske smeri bili boje vse do zadnjega,« začne Miran Šubic-Janez, ki je bil zadnji komandant Levstikove brigade pred osvoboditvijo. »Tik pred Ljubljano so nam stale nasproti večkrat močnejše nemške enote, borci pa smo bili že do dobra utrujeni od bojov, ki so bili za nami. Z besedami je težko opisati žalost ob pogledu na borce, ki so padali pred vrati Ljubljan. Morda je bilo v nas preveč zagnanosti. Morda smo postali manj previdni in bi ravnali drugače, če bi vedeli, kako močan nasprotnik je še vedno pred nami?!« Tako razmišlja komandant Janez in se v spominu odseli v današnje predmestje Ljubljane, do vasi pod Orljem: »Tretji bataljon je bil hude boje z Nemci na Orljem, in ko so se razredčeni borci te eneote umaknili na Lesičje (v tisti bitki je padel njihov komandant Franc Zupančič), je z ljubljanskega gradu usekala po njih še švabska baterija, ki je povzročila še nove žrtve.

Si lahko predstavljamo tisti zadnji dan vojne pred Ljubljano? Lahko sledimo tekanju kurirjev sem ter tja z obvestili? Vse te hribce in vasi, ki jih je že zdavnaj požrlo mesto, ki se širi v vse strani, vse te zadnje strateške točke nad mestom so postale osmega maja petinštiridesetega zadnja postaja velikemu številu gubčevcev in levstikovcev.

»Nekako ob 22. uri 8. maja so prišli z Orlja obveščevalci in povedali, da se sovražnik umika. Malo pred polnočjo smo po radiu tudi izvedeli za kapitulacijo Nemčije. Naše reakcije so bile bolj ali manj enake. Vsi smo vedeli, da nas čakajo nove naloge. Komaj noč prej mi je tovariš, soborec pripovedoval, kako je sanjal o prihodu v Ljubljano. Ni ga dočkal. Še isti dan je padel na položaju.

Le komisarja brigade je bližina doma čisto omamila. Vzel je konja in je 9. maja zgodaj zjutraj zdirjal v Polje, kjer je imel mater. Po poti je v Vevčah uplenil sovražniku še osební avtomobil, s katerim nas je potlej dohitel v mestu«. In komandant Janez se spet povrne na večer pred vkorakanjem v Ljubljano: »Bili

smo v Lanišću. Spali nismo tako in tako že nekaj dni in enako je bilo tudi te zadnje noč. Enote so prihajale s položajev še vso noč in nekako proti tretji uri zjutraj smo se zbrani začeli pomikati proti mestu. Na obrazih je lebdela zamorjenost. Prve aktiviste in člane narodne zaščite smo srečali na bloku na Rudniku, kjer so odstranjevali žičnate ovire in španske jezdece. Od Rakovnika proti gostilni Češnovar na Dolenjski cesti je bilo vse več in več ljudi, ki so nas pozdravljali.«

Miran Šubic-Janez pripoveduje o hoji po ljubljanskih ulicah: »V središču mesta se je na nas z vseh strani vsipalo cvetje in ljudje so nam ponujali neverjetne reči: cigarete, domače piškote, čokolado... Šele tu nas je mračno vzdušje zapustilo. Z vseh strani so deževala vprašanja. Ljudje so v vrstah borcev iskali svojce. Tudi sam sem Ljubljančan in sem imel takrat mamo za Bežigradom. Tisti dan sva se srečala šele popoldne...«

Komandant Janez je v Ljubljano prijahal na konju. Že na Rudniku ga je znanka skoraj prevrnila s konja, ko mu je sporočala, da je mama živa in zdrava ter ga pričakuje. V središču mesta, nek-

France Gorenc-Planinski

je na Krekovem trgu se je kolona borcev ustavila in h komandantu je pristopil možak v gasilski uniformi. Predstavil se je za Sedeja. Spraševal je po Nandetu Sedeju... »Seveda sem borca poznal in sem tudi vedel, da je padel nekje na Štajerskem. Bil je komisar Tomšičeve brigade. Kako naj bi bil takrat sredi razposajenega mesta možaku pravil, da je Nande padel? Rekel sem mu, da sicer nekega Nandeta Sedeja poznam, a ne vem, kje je. Tako sem ga vsaj tisti dan obvaroval žalosti, ki se ji kasneje tako ni mogel izogniti. Izkazalo se je namreč, da je bil gasilec na cesti Nandetov oče...«

Devetega maja dvakrat v Ljubljano

France Gorenc-Planinski je bil še večer pred osvoboditvijo Ljubljane v Vidmu pri Dobropolju, kjer je bil zbran štab

7. korpusa: »Kot operativni oficir korpusa sem dobil nalogo, da še z enim tovarišem odrineva z motorjem navsezgodaj 9. maja v Ljubljano, kjer naj priskrbiva avtomobile, da se bo štab lahko odpeljal v mesto.« Tako je torej borec in oficir Planinski dvakrat vkorakal v Ljubljano. Prvič po nalogu in drugič v slovesnem sprevodu.

»Že ob peti uri zjutraj sem se z motorjem, prikolico in še dvema borcema pripeljal v Moste. Zveza nas je čakala pri mestnem domu, kjer so nam aktivisti zares priskrbeli tri avtomobile. S temi smo se do devete ure zjutraj vrnili v Videm, naložili ves štab in se vrnili v Ljubljano.« Tudi štabovci so bili utrujeni, saj so se čez noč vrnili s položajev. Imeli pa so pregled nad dogajanjem in tudi dobro zvezo z ostalimi enotami, ki so prodirale proti središču mesta. Tako so bili ves čas povezani z radijsko zvezo z 29. hercegovsko divizijo.

»Tudi moja druga vrnitev v Ljubljano je bila veličastna. Sedel sem v prikolici, motor pa je vozil kot prvi v koloni štaba korpusa. Komaj smo zavili med mestne ulice, se je prikolica napolnila s cvetjem in sladkarijami. Kapo so mi sneli tam nekje v bližini Prešernovega spomeni-

Miran Šubic-Janez

ka. Iz množice me je pri Bati poklical ženski glas. Toda bolj ko sem gledal v ljudi, nikogar nisem prepoznal. Naš sprevod se je pomikal po Titovi cesti proti železniški postaji, kjer je imel štab korpusa v takratnem hotelu Miklič določene prostore. Ljudje, ki smo jih srečevali, so se objemali, jokali...« Tovariš Planinski je Litijčan in je šele dva dni po osvoboditvi Ljubljane prišel domov.

»Prve materine besede so veljale bratu. Kje da je... nisem ji hotel povedati, da je padel.«

Miran Šubic-Janez pa pripomni o takratnih doživetjih še tole: »Morda bi o tistih žlahtnih, drobnih dogodkih ob osvoboditvi Ljubljane morali vprašati kurirje, borce, prebivalce mesta. Kajti mi, ki smo bili v poveljniških vrstah, nismo vsrkavali tiste velike sreče v enaki meri. Ves čas smo bili še napeti, imeli smo natančno določene naloge in v nas

je bila podzavestna nezaupljivost. Kaj, če se kje med ulicami še držijo skupine Nemcev, kaj če so kje še skriti beli? Izkušnje zadnjih dni bojov so nas navedle k taki nezaupljivosti. Kakor smo prej mislili, da je Ljubljana naša, ko smo se od Kočevja v nenehnih bojih bližali obljubljenemu mestu, smo sedaj pazili, da bi zavarovali vse strateške točke.«

Mostarec v osvobojeni Ljubljani

Ahmed Hamzić je bil med osvoboditelji Ljubljane, ki so prišli v mesto z južne strani. Prišel je z 29. hercegovsko divizijo. Komaj sedemnajst let mu je bilo, ko je iz rednega Mostarja krenil na bojno pot. »S to divizijo smo osvobajali mesta od Dubrovnika do Nevesinja, Jajca do Čabra in prek Postojne tudi Ljubljano. Pred Ljubljano smo se ustavili na črti Borovnica, Vrhnika, Horjul. Tam smo bili že 5. maja. Vse od 7. maja pa do 9. maja so trajali boji. Slišali smo, kako na oni strani, kjer so se bojevali Slovenci, neusmiljeno poka. Seveda, preden smo stopili v mesto, smo se lepo očedili, oprali obleke in se postavili v vrsto. Pre-

Ahmet Hamzić

bivalci mesta so nas pozdravili zares bratsko. Seveda se zame bojna pot ni končala v Ljubljani, ker sem z divizijo nadaljeval pot proti Gorenjski, kjer smo bežeče sovražnike gnali pred sabo do meje in čez. Sam sem bil zadnje boje za Tržič in Ljubelj.«

Ahmet Hamzić ni bil le med osvoboditelji Ljubljane. Kljub temu, da se je po končani vojni vrnil v rodni Mostar, so ga pota in naloge oficirja Jugoslovanske ljudske armade spet pripeljala v Slovenijo in Ljubljano, kjer živi že dvajset let. V pogovoru nam je našteval vasi, mesta, hribe in gore na Primorskem, okrog Ljubljane... Dobro jih pozna, kot bi bil rojen tu in še bolje. Pa saj je postal že kar pravi Slovenec. Daleč je že njegova pot borca od Mostarja do Ljubljane, toda njegov spomin še vedno hrani podobe iz te poti kot na dobro posnetem filmskem traku.

B. Ž. J.

Devetindvajseta hercegovska divizija

Pričevanje o bojih do končne zmage

Proslavljena 29. hercegovska divizija se je razvila iz 10. hercegovske brigade jeseni leta 1943. Od teh dni pa do končne osvoboditve Hercegovine, v začetku leta 1945, se je bojevala na ozemlju Hercegovine, Črne gore, Bosne in dubrovniškega primorja. Po hudih, več tednov trajajočih bojih za osvoboditev Sarajeva (6. aprila) je dobila nalogo (12. aprila), da se s pospešenim maršem premesti v okrožje Pivke in se razporedi pod poveljstvo 4. armade zaradi sodelovanja v sklepni operaciji.

Najdaljši marš

Najdaljši marš se je, kakor je zapisano v monografiji, »začel 12. aprila ob

podaljševanja kolon izgubila pet dni, potem ugotovimo, da je marš trajal 14, ne pa 19 dni, in da so »enote dosegle dnevno povprečje 42-47 kilometrov, pri največjih naporih pa celo več kot 60 kilometrov v enem dnevu«. Ko je divizija prispela v določen kraj, ni imela časa za počitek.

V boju za Trst

Medtem ko se je glavna divizija usmerjala proti Postojni, se je njena 10. brigada (pet bataljonov) nujno premaknila proti Trstu, kjer se je od 1. do 3. maja, skupaj z deli 20. divizije, bojevala za osvoboditev tržaškega predmestja Opčine. V bojih je imela brigada »okoli 30

Boji za Postojno

V bojih za Postojno je »bil glavni udar divizije v sklopu 13. in 11. brigade«, medtem ko so brigade sočasno s svojimi zunanjimi krili na pobočjih Javornika in Hrušice izvedle dvojni objem garnizije. Tanki, oklepni avtomobili in topništvo za neposredno streljanje so bili usmerjeni od Razdrtega k Postojni. Ta garnizija se je vztrajno branila s ciljem, da sprejme obkoljeni 97. korpus, ki se je skušal prebiti iz okrožja Reke proti Ljubljani. Divizija je 1. maja do 23. ure povsem zlomila odpor in uničila vse sovražne sile, ki so imele 475 mrtvih in 540 ujetnikov ter 310 ranjenec, medtem ko so imele

enote divizije 21 padlih in 79 ranjenih borcev«.

Od 1. do 5. maja se je divizija bojevala za osvoboditev Cerknice, Rake, Planine, Logatca in Vrhnike in pri tem prizadejala sovražniku znatne izgube. Od 6. do 9. maja so potekali hudi boji na pristopih k Ljubljani, 7. korpus od Grosuplja k Ljubljani, 29. divizija pa od Vrhnike k Ljubljani v višini loških položajev.

V osvobojeni Ljubljani

O tem je v monografiji zapisano: »Ob močni podpori topništva in minometov so vse tri brigade zgodaj zjutraj 8. maja krenile v napad. Samo topniška brigada je izstrelila 2.625

granat, vendar celodnevni naporov ni kronal uspeh. Ko se je zmrčilo, so se napadi ponovili. Trinajsta brigada, v katero je prispel tega dne iz divizijske rezerve v Logatcu njen 3. bataljon, je uspela na skrajnem levem krilu zasesti Kožljek, nakar so se polki Srbskega prostovoljskega korpusa naglo umaknili. To je spodbudilo tudi ostale enote, katerim je bila nekako ob tem času sporočena vest o kapitulaciji velikonemškega tretjega rajha. Enajsta brigada je zasedla vas Brezje, 14. brigada pa je dokončno strla vztrajni sovražnikov odpor v Logu. Sovražnik se ni nikjer več zaustavil, in tako so bataljoni 14. in 11. brigade nekaj po polnoči vpad-

Komandant 29. hercegovske divizije in narodni heroj Vlado Segrt.

Na Karavankah

Naslednje dni je divizija vztrajno lomila sovražnikov odpor na Gorenjskem in pri tem osvobajala njegova občinska središča. »S tem, ko se je prebila na Karavanke, piše v monografiji,« je 29. divizija v popolnosti izvršila svoje naloge v sestavi 4. jugoslovanske armade. V tem okviru je vodila v Sloveniji in Hrvaški več kot dvajset dni na ozemlju skoraj 30 občin vsakodnevne boje, v njih je padlo 196 borcev, 488 je bilo ranjenih in 10 pogrešanih.

V tem času je osvobodila devet občinskih mest: Postojno, Cerknico, Logatec, Vrhniko, Škofjo Loko, Domžale, Kranj, Trzin in Radovljico, sodelovala pa je pri osvobajanju še deseti mest: Trsta, Ilirske Bistrice, Ljubljane (5 občin) in Jesenic ter branila Prezid in Čabar. Sovražnikove izgube najboljše pričajo o rezultatu teh bojev.

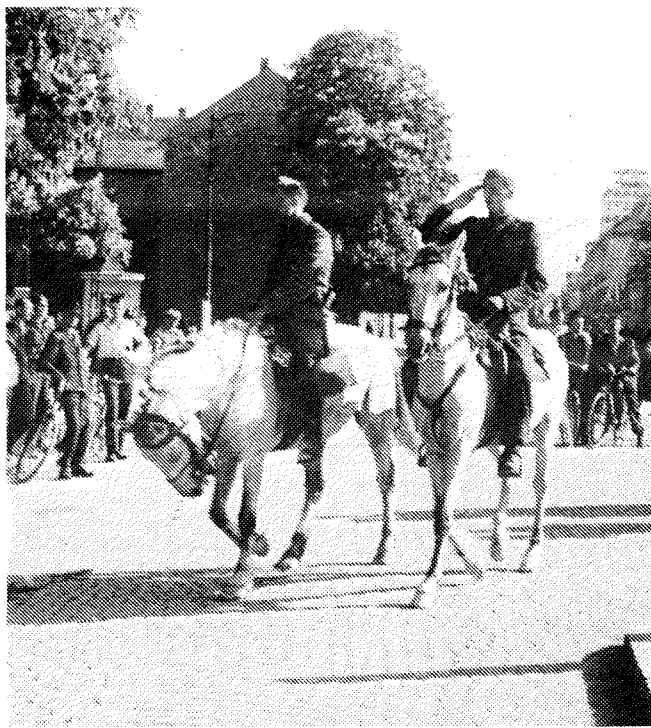
Nato je nastopil kratek predah. Vojne je bilo konec. Osvobodjena Gorenjska je bila videti še lepša. »K temu je«, piše v monografiji, »vsekakor prispeval prisrčen in iskren sprejem prebivalcev slovenskih mest in vasi, v katerih so imele enote po 16 mesecih (morda je celo bolje reči po štirih letih vojskovanja) pravi predah«.

Tudi ta je bil le kratkotrajen – komaj 4 dni, od 12. do 16. maja, ko je dobila divizija nalogo, naj se vrne v Hercegovino, ponosna na vse, kar je skupaj s soborci iz Hrvaške in Slovenije dosegla v svojem zmagovitem poходу.

Generalmajor
Svetozar Oro

Na ulicah Ljubljane 9. maja 1945

8. uri. Ze tega dne so vse enote divizije krenile na pohod« (razen 12. brigade, ki je ostala v Hercegovini). Enot seveda ni bilo malo, saj je šlo za zelo močno divizijo: pet pehotnih brigad (10., 11., 12., 13. in 14. brigada) ter ena topniška brigada, trije samostojni bataljoni in vsi nujni organi zaledne oskrbe.

Divizija se je premikala v smeri Sarajevo-Jajce-Bihać-Ogulin-Prezid-Mašun-Pivka. O tem premiku je v monografiji rečeno: »Zadnjega dne aprila 1945 se je divizija zbrala v Pivki in tako zaključila najdaljši marš, ki ga je v tako kratkem času opravila katerakoli divizija v vsej narodnoosvobodilni vojni. V devetnajstih dneh je divizija z maršem premagala 610 kilometrov, od Kiseljaka pri Sarajevu do Pivke in Postojne v Slovenskem primorju«. Če upoštevamo, da je zaradi bojev med potjo, dvodnevne počitka in

padlih in 50 ranjenih borcev«, medtem ko je pri osvoboditvi Opčin »zajela 2.712 nemških vojakov in oficirjev ter približno 300 ranjencev«.

V Ilirski Bistrici

Ob vrnitvi v sestav divizije je dobila brigada od načelnika GŠJA izredno nalogo, naj krene z glavne smeri proti Ilirski Bistrici in prepreči preboj 97. nemškega korpusa proti Postojni. Po večdnevni ostri spopadih in predaji 97. nemškega korpusa je brigada 7. maja zvečer krenila v sestav divizije proti Ljubljani. »V sedmih dneh je opravila obe nalogi na najboljši možni način. V obeh primerih je bilo po končanih bojih na tisoče ujetnikov«, medtem ko je imela brigada v njih »103 padle in več kot 150 ranjenih borcev in starešin«, kar najbolje priča o ostrini bojev, ki jih je zmagovito končala.

MONOGRAFIJA
O 29.
HERCEGOVSKI
DIVIZIJI

Pozornost širokega kroga bralcev po vsej domovini je močno pritegnila vsebinsko bogata, poglobljeno napisana in pestro opremljena monografija o 29. hercegovski diviziji. Zaradi številnih sporočil in naukov, pomembnih za naše vojaško zgodovino in sodobno vojaško misel ter prakso, predvsem pa zato, ker obravnava skupno delovanje za osvoboditev primorske, ljubljanske in gorenjske regije, bo verjetno vzbudila še posebno zanimanje bralcev v Sloveniji. Bralcu namreč omogoča, da bolj nazorno kot kdajkoli prej še bolje spozna, »poleg nastanka in razvoja divizije,« kako je iz okrožja Pivke skupaj z drugimi enotami in ljudstvom delovala v sklepni operaciji v treh smereh: z delom sil v bojih za osvoboditev Trsta in zlom obkoljenega 97. nemškega korpusa pri Ilirski Bistrici, medtem ko je z glavnino svojih sil nadaljevala boje v okrožju osnovne smeri Postojna-Ljubljana-Jesenice.

li v že v glavnem zapuščeno Ljubljano...

V bojih za osvoboditev Ljubljane, od 6. do 9. maja, je divizija prizadejala sovražniku hude izgube (520 mrtvih in 700 ujetnikov, zaplenjenih je bilo 5 tankov, 125 topov, 110 minometov itd.), medtem ko je imela divizija samo približno 20 padlih in 30 ranjenih borcev in starešin.

Ljubljančani so navdušeno pozdravljali borce 29. divizije in 7. korpusa in jih zasipali s cvetjem. Naslednjega dne, 10. maja, je bil v Ljubljani velik miting. Na njem je tovariš Boris Kidrič izrekel priznanje 29. diviziji in 7. korpusu in med drugim dejal:

»Želel bi poudariti, da je prihod 29. divizije v Ljubljano najboljši dokaz pravega bratstva med jugoslovanskimi narodi, bratstva, ki se je utrdilo v skupnem boju in se bo izražalo v obnovi naše domovine Jugoslavije«.

Prepoznali so se na fotografijah izpred petintridesetih let

Nasmejani obrazi ob osvoboditvi Ljubljane

Pred časom smo objavili nekaj fotografij, ki so bile posnete devetega maja 1945. leta v osvobojeni Ljubljani. Zeleli smo srečati ljudi s teh fotografij in jih povprašati, kako so doživljali tisti dan, in kako so se znašli v Ljubljani. Takoj prve dni po objavi v našem glasilu ni bilo nobenega odziva. Toda potem so se začeli oglašati telefonski klici in prijazna pisemca. Vseh sicer še vedno nismo prepoznali. Toda te, ki smo jih, smo poiskali in se skupaj z njimi skušali vrniti v jutranje ure devetega maja pred petintridesetimi leti.

Bojan Adamič, Luša Lavrič-Lučka, Samo in Bogo Jarc ter Aleksander Skale so imeli na osvoboditev glavnega slovenskega mesta vsak svoje spomine. Saj so nekateri prihajali v Ljubljano s partizansko vojsko, medtem ko so jih drugi pričakali kot prebivalci štiri leta v žice vpetega mesta.

Prijatelji med seboj in prijatelji glasbe

Aleksander Skale je bil naš prvi sogovornik. Na fotografiji, ki je bila posneta pred sedanjo Namo na Titovi cesti, je prepoznal vse »fante«. Bili so: Aleksander Skale-Spajk, Samo Jarc, njegov brat Bogo in Božo Petek.

»Vsi s te fotografije smo bili prijatelji že pred vojno in tudi med vojno. Razen Boža Petka, ki pa je bil tudi naš prijatelj, smo bili vsi muzikantje. Še pred začetkom vojne smo osnovali ansambel »Broadway«. V njem je igral Samo Jarc klavir, Bogo Jarc bas in jaz tro-

če nas ni nadlegoval. Vedeli smo, da bodo med borci prikorakali v Ljubljano tudi mnogi naši prijatelji od Adamiča pa do Ota Jugovca in Sama Jarca. Nekaj se jih ni vrnilo, med njimi naš velik prijatelj Sine Klavara, jazzovski entuziast, odličen saksofonist. Prav z njim sva bila pred vojno nerazdružljiva. Ko bi ostal živ, bi bil prav gotovo eden vrhunskih izvajalcev te zvrsti glasbe.

Vaje jazzovskih zanesenjakov, ki so se poleg svojega repertoarja dobro naučili urezati tudi partizanske pesmi, pa niso ostale skrite borcem, ki so prišli v mesto. Tako je bilo veselje in objemanje s tovariši, ki so prišli s

ljica. Med vojno so na jazzovskih vajah, na poti na vaje in z vaj opravili prenekatero aktivistično nalogo, danes pa je Skale eden najbolj gorečih privrženec in spodbujevalec jazzu ter mu glasbeno udejstvovanje vse od dni na fotografiji iz leta 1945 reže tudi kruh.

Že jutro se je začelo veselo

Bojan Adamič se spominja tistega jutra, devetega

Božo Petek

ttega maja s hudomušnim nasmehom: Že zjutraj, ko me je kurir zbudil, spali smo na Vrhnikih, sem narobe oblekel hlače. Tako se je dan začel s smehom in je trajal tak do noči.

Prišli smo iz osvobodjenega Trsta in imeli nalogo, da v osvobojeni Ljubljani zavzamemo radijsko postajo in jo pripravimo za redno oddajanje. Seveda se je izkazalo, da postaje ni bilo treba ne zavzeti ne varovati. Vse nas je čakalo v najlepšem redu. Prostor radija so bili takrat nad Daj-Damom. Prišli smo in preprosto začeli s programom. Zaradi jutranje zamude s hlačami sem zamudil odhod svojih tovarišev in sem sedel na prvi partizanski kamion, ki je pripeljal mimo. Ko smo se bližali središču mesta, je bilo okrog nas vse več in več ljudi. Kamion me je pripeljal naravnost do Name.

Muzikante za orkester, ki smo ga ustanavljali takoj prve dni po prihodu v Ljubljano, smo izbrali med glasbeniki, ki sem jih poznal še izpred vojne in iz partizanskih dni. Tako so od partizanov prišli v orkester tudi Mirč Kragelj, Oto Jugovec in Leo Ponikvar. Seveda je nekaj naših tovarišev ostalo v gozdovih, oziroma umrlo. Najbolj se spominjam Miloša Zihlerla, ki je igral saksofon, harmoniko in violino in je pred osvoboditvijo umrl v eni od za-

vezniških bolnišnic – s harmoniko v roki. Pa tudi Nerač-Tarzan, dober saksofonist, ni dočkal slavja v osvobojeni Ljubljani. Padel je med ofenzivo na Ilovi gori. Bojan Adamič našteva imena in se spominja padlih. Osvoboditev je bila veliko veselje in tudi žalost ob padlih tovariših. Tudi glasba, ta miroljubna znanilka novega časa, je ubrala žalno koračnico za vse padle in umrle v tej vojni. Toda živi glasbeniki so morali veselih obrazov rezati več

Bogo Jarc

in več veselih pesmi in koračnic, saj je prihajal nov čas, čas svobode in graditve novega.

Od Črnomlja do Ljubljane

Tovarišica Lučka, Luša Lavričeva se s fotografije smeje z vrha kamiona, okrog nje pa množica obrazov borcev. Na hrbtni strani fotografije je nekdo zapisal kratko: »Osvoboditev Ljubljane«. »Na tem kamionu sem se znašla čisto slučajno. Nekaj dni pred osvoboditvijo smo bili še zbrani v Črnomlju v tako imenovani apotekarski šoli. Potem je prišlo povelje, naj se premestimo na hrvaško stran in nato naj gremo proti Ljubljani. V povelju ni bilo niti besedice o svobodi. Enostavno smo ubogali povelje in odšli na pot peš. S tovarišico Baro, s katero sva bili skupaj v šoli, sva pešali čili po poti mimo Kočevja. Ustavili sva se v Ribnici, ker sem želela obiskati domačo hišo. Domačini, ki so me prepoznali, so me hoteli prepričati, naj nikar ne hodim domov, češ da je vse razdejano. In res je bilo. Vse so bili razbili beli, ko so se razdivjali nad praznim domom. Saj so bili tudi vsi moji prijatelji. Pot naju je vodila naprej mimo Turjaka. Nikjer nisva srečali borcev. Šele na turja-

škem klancu je za nama pripeljal poln kamion partizanov, ki so naju pobrali, ko sva povedali, da greva v Ljubljano. Danilo se je, ko smo se pripeljali do bloka, kjer so ljudje še odstranjevali španske jezdece in bodečo žico. Ob straneh ceste so pešale zbite kolone borcev.

Naš kamion je med prvimi zavozil med mestne ulice. Iz šišenske strani je bilo slišati streljanje. Ljudje so nas gledali in vzklikali:

»Glejte partizanke, pa kake čedne so.« Gotovo do takrat še niso videli partizank v uniformah. Bilo je veselo, noro. V Ljubljani nisem poznala prav nikogar. Toda tistega dne smo se pozdravljali in objemali vsevprek. Toliko je bilo veselja in toliko lepega, mene pa je bilo sram zlesti s kamiona, saj sem imela od dolge hoje čisto pošvedrane čevlje in podplati so viseli z njih.

V najlepšem spominu so mi ostali tudi trenutki, ko sem odšla na dom sotorca Dušana Gruma, ki mi je bil naročil, naj sporočim njegovim, da je živ in zdrav. Zdi se mi, da je bil edinec. Veselje v njegovi družini je bilo nepopisno...

Bojan Adamič

Luša Lavrič-Lučka je kasneje v Ljubljani končala lekarniško srednjo šolo in tudi gimnazijo ter se vpisala na ljubljansko univerzo, kjer je doštudirala pravo. Od 1952. leta živi v Novi Gorici in je sodnica. Rada se spominja osvoboditve Ljubljane, ki jo je doživela kot sanje, saj ni bila na veliki dogodek prav nič pripravljena.

Vsi smo tekli iz hiš

Bogo Jarc se devetega maja 1945. leta spominja takole: »Prve partizane smo zagledali že ob pol šestih. Vsi smo tekli iz

hiš. Na nekdanji prometni cesti, na Cankarjevi cesti sem srečal brata Sama, ki je prišel v Ljubljano kot partizan. Na fotografiji, ki ste jo objavili, je z nami tudi pokojni Božo Petek, ki sicer ni sodeloval z nami po glasbeni poti, zato pa je bil velik ljubitelj jazza. Na sliki smo bili namreč vsi nekdanji muzikantje: Aleksander Skale, moj brat Samo in jaz.

Doma smo bili v Ljubljani, stanovali smo na železniški postaji, saj je bil oče železničar. Dva brata sta odšla k partizanom in tudi sam sem hotel na vsak način oditi za njima vsaj ob kapitulaciji, pa so me prepričali, da mora vsaj eden ostati pri starših. Tako sem delal kot aktivist vse do konca vojne. Že naslednjega dne, če se prav spominjam, smo odšli z Devetindvajseto hercegovoško divizijo na Gorenjsko. Še nekaj let, dokler smo bili študentje, nas je družila glasba. Sedaj pa se že celo vrsto let nismo videli. Različni poklici in dolžnosti so nas oddaljili, in tako smo se po toliko letih spet srečali, na stari fotografiji.

Upati je, da bo naša fotografija, ki smo jo obja-

Luša Lavrič - Lučka

vili in pa pogovori ob njej pripomogla, da se bodo nekdanji glasbeni tovariši srečali. Škoda, da se niso prepoznali še borci na drugih fotografijah – tista vesela in nasmejana dva na zapravlječku ali pa borke v koloni z odlikovanji na prsih. Toda tako je pač. Vsi ti, nekoč tako mladi obrazi, so najbrž danes spremenjeni in morda marsikoga med njimi ni več. Ostaja pa spomin, zapis o neki sreči nad zlato svobodo, zapis o osvoboditvi mesta, ki so o njem sanjali tisoči borcev in tisoči aktivistov, ki so štiri leta v največji tajnosti in pod najtežjimi pritiski delali čudeže sredi okovanega mesta.

Aleksander Skale-Spajk

Samo Jarc

bento ter harmoniko. Največji uspeh smo dosegli zadnjo sezono pred vojno, ko smo igrali v le-seni kavarni Toplice na Bledu.

Vojna jih je različno »razmetala« po naši zemlji. Največji uspeh smo dosegli zadnjo sezono pred vojno, ko smo igrali v le-seni kavarni Toplice na Bledu. Vojna jih je različno »razmetala« po naši zemlji. Največji uspeh smo dosegli zadnjo sezono pred vojno, ko smo igrali v le-seni kavarni Toplice na Bledu. Vojna jih je različno »razmetala« po naši zemlji. Največji uspeh smo dosegli zadnjo sezono pred vojno, ko smo igrali v le-seni kavarni Toplice na Bledu.

partizani, kratke. »Spretno so nas izsledili propagandisti Devetindvajsete hercegovoške divizije in nas vzeli s seboj, ko so iz Ljubljane nadaljevali pot na Gorenjsko. Zanje še ni bilo svobode, dokler niso pregnali bežečih sovražnikov prek naših mej. Mi pa smo utrujenim borcem igrali nekaj dni na mitingih. Potlej je prišel po nas kamion iz Ljubljane s sporočilom, da se moramo takoj vrniti. Takrat je namreč Bojan Adamič že zbiral glasbenike za kasnejši radijski orkester.

Aleksander Skale je še vedno sredi glasbe. Tamu je bila vse življenje spremljevalka in prijate-

Vsi smo občutili Titovo skrb za borce

»Kot vsem našim ljudem je tudi meni ob smrti tovariša Tita neizmerno težko in hudo; umrl nam je človek, ki je imel najvišje vrednosti. Ne morem danes misliti, da je še kdo naredil več, kot je naredil Tito za našo domovino. V svojem življenju je imel tudi težke čase, probleme, ki jih je znal odločno reševati; trdno je stal na svojih stališčih in ta stališča danes zmagujejo pri nas in v svetu.«

S temi besedami je narodni heroj Stane Bobnar, predvojni komunist, španski borec, izrazil prizetost, bolečino ob novici, da je umrl Tito, voditelj Komunistične partije Jugoslavije, snovalec in voditelj upora ljudskih množic proti okupatorjem med narodnoosvobodilnim bojem, graditelj nove Jugoslavije, pobudnik novih odnosov v mednarodni politiki zunaj okvira blokov, državnik svetovnega slovesa.

Stane Bobnar je bil večkrat pri tovarišu Titu, med narodnoosvobodilnim bojem in v povojnem času. Prvič ga je videl po desantu na Drvar proti koncu meseca maja leta 1944. Deveta dalmatinska divizija se je med desantom bojevala proti nemškimi oklepni enotam na širšem območju Drvarja.

Nemške enote so med napadom nemških padalcev na Drvar prodirale proti temu kraju v skladu z velikopoteznim načrtom nemškega poveljstva, ki je predvidevalo, da bodo ujeli vrhovni štab narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije, predvsem pa vrhovnega poveljnika Tita. Deveta dalmatinska divizija je ovirala prodiranje nemških oklepnih enot proti Drvarju. Prav skozi bojne vrste te divizije, v kateri je bil takrat Stane Bobnar, je šel vrhovni poveljnik, ko se je s spremstvom umikal iz Drvarja proti Glamočkemu polju, od koder je z letalom odletel na otok Vis.

Takrat ga je videl prvič. Ni si mogel niti zdaleč misliti, da bo že čez nekaj tednov imel priložnost govoriti z vrhovnim komandantom Titom in njegovim najožjim sodelavcem Kardeljem v »Modri špilji« na otoku Visu. Nekaj dni potem, 9. dalmatinska divizija je bila na bojnih položajih na črti Livno-Grahovo, je namreč dobil sporočilo, da se mora takoj odpraviti na pot na otok Vis. Z Livnega polja je z dvanajstimi kurirji, ki so imeli isto pot, odšel proti morju.

»Ko sem prišel na Vis,

so me napotili najprej k sekretarju okrajnega komiteja Komunistične partije Hrvatske za Dalmacijo Vicku Krstuloviću. On mi je sporočil, da se moram nemudoma zgledati v Vrhovnem štabu, kjer bom izvedel, v katero enoto bom odšel. Kar tak, kakršen sem prišel z dolge poti iz Bosne, sem se napotil proti Vrhovnemu štabu, ne vedoč, da me bo sprejel vrhovni poveljnik.

Čakam nekaj časa pred »Modro špiljo«, ko se nenadoma pojavita pred menoj Tito in Kardelj. Tovariš Kardelj, ki me je poznal od prej, me je predstavil vrhovnemu poveljniku. Nato sta mi povedala, da sem razporejen za političnega komisarja v 3. prekomorsko brigado. Naročila sta mi, naj v štabu 26. divizije sporočim, da borci te brigade ne bodo razporejeni po drugih enotah, temveč bodo ostali skupaj v sestavi te brigade, katere komandant bo Bogdan Viski.

Bil sem zelo presenečen, ker nisem pričakoval srečanja z maršalom Titom. Opomogel sem si, ko me je čisto preprosto vprašal, kako sem kaj. Prevezel me je občutek ponosa, da stojim pred vrhovnim poveljnikom, da se pogovarja z menoj. To-

variša Tito in Kardelj sta me vprašala, kako je bilo na poti, zakaj sem videti tako slab. Iz njunih besed sem občutil toplino in skrb. Po pogovoru, katerega sproščenost je pri meni odplavila vsakršno zadrego, sem se z obema rokoval in naglo sem odšel v štab 26. divizije izvršit ukaz vrhovnega poveljnika. In moram reči, da je 3. prekomorska brigada, v kateri sem bil komisar, častno izpolnila vse bojne naloge med dolgim pohodom enot 4. armade, ki je napadala sovražnika in osvobajala mesta in vasi od Dalmacije do Slovenskega primorja in Istre.«

V povojnem obdobju, ob kongresu združenja španskih borcev v Beogradu je tovariš Tito na Dedinju sprejel člane odbora tega združenja, med katerimi je bil tudi Stane Bobnar.

»Ob tej priložnosti bi bil tovariša maršala rad vprašal, ali se spominja, da sem bil med vojno pri njem na otoku Visu. Dvomil pa sem, ali bi bilo vprašanje primerno ali ne, ker je tovariš Tito med vojno srečeval ogromno komandantov in borcev, in se vsakega pač ni mogel spominjati. Ko sem se opogumil in ga vprašal, mi je odgovoril,

da se zelo dobro spominja srečanja na Visu.

Zanimal se je tudi za druge španske borce; vprašal je, kako živijo, kje so, kaj delajo, so še aktivni. Zelo veliko španskih borcev je osebno poznal. Spominjal se je vsakega izmed njih, če ga je le enkrat srečal. Osebno sem bil zelo vesel, ponosen, da se me je spomnil, ponosen zato, ker sem videl, da je Tito znal ceniti prispevek vsakega človeka v skupnem boju.

Vsi smo občutili njegovo skrb za borce, za vsakega od njih, njegovo pripravljenost, da jim pomaga.«

Tudi ob drugih srečanjih s Titom je imel narodni heroj Stane Bobnar priložnost videti, občutili njegovo skrb za ljudi, resnično človeško skrb, ki se je kazala med drugim v tem, da se je zanimal za najmanjše podrobnosti iz življenja vojakov Jugoslovanske ljudske armade. Tako je bilo tudi ob njegovih srečanjih s pripadniki vojnega letalstva.

»Po vojni sem bil razporejen v enote vojnega letalstva v Zemunu. Ob prazniku vojnega letalstva je vrhovni poveljnik sprejel našo delegacijo.

Vpraševal nas je, v kakšnih pogojih delamo. Nismo mu prikrivali težav. Takrat, v prvih povojnih letih, nam je primanjkovalo letal, tehničnega materiala, rezervnih delov za letala, tehničnega kadra za vzdrževanje letal. Maršal je seveda poznal te težave, saj je o tem dobival uradna poročila. Vendar je hotel slišati od nas najrazličnejše podrobnosti o tem, kako rešujemo te probleme. Zanimal se je, bi dejal, za vsakega pilota. Vpraševale nas je, imel je razumevanje za naše težave. Veselil se je uspehov, ki smo jih poželi kljub vsem težavam.

Najbolj mi je ostalo v spominu, kako zelo se je maršal veselil uspehov naših pilotov. Videli jih je leteti na letalskih mitingih. Z radostjo v očeh je opazoval polete teh pogumnih fantov, ki so si pridobivali izurjenost, ki so znali leteti, pa čeprav na dokaj izrabljenih letalih, ki so dali vse od sebe, da bi bili bojno usposobljeni in pripravljeni, ki so bili neizmerno vdani naši stvari. In zato je maršal Tito, poleg pripadnikov drugih rodov vojske, zelo visoko cenil pripadnike našega vojnega letalstva.«

Lojze Štradjot

4

ZLOMLJENA KRILA

Revolucija mora biti čista kot solza, neomadeževana kot otrok ob rojstvu. Tega se je zavedal sleherni, ki je vanjo brezmejno verjel. Veliki so bili cilji revolucije, in zato strogi zakoni. Toda povsod so pod tem velikim imenom, pod imenom revolucija ljudje, le-to vodijo, v njej sodijo in odločajo: nekateri strožje, drugi blažje, bolj utemeljeno ali pa kot pravimo prek kolena. In v takem vrtincu se je znašel tudi naš nezpozabljeni Frenk, o katerem pripovedujem...

Nisva bila sama

Potem je zamišljeno pogledal dol proti baraki, ki je stala pri jezu zraven lepe lesene hiše. »Zdi se mi, da je prav zdaj prišel polir. Kar hitro stopita tja, kaže, da nista sama oziroma edina.« Napravila sva nekaj korakov in že sva stala poleg barake. Žužek je bil glede tega star maček: vedel je, kdo in zakaj se mota pri baraki. Še štirje so stali tam zraven. Kako, da jih midva nisva opazila? Le kaj sva se motovila okoli, da se nisva takoj, ko sva zlezla iz podstrešne barake, postavila tu zraven, saj bi bila ta najina napaka lahko usodna?! Lahko bi bila prva, zaradi te malomarnosti pa sva bila zadnja. Kajti lahko se zgodi, da bo vzel polir dva ali tri druge, potem pa bo za danes dovolj.

Med vrati se je pojavil mlad moški, črnih las in kot mesec okroglega obraza. Pasel je oči po naših glavah in se prav tako vedel, kot da ne ve, kaj bi počel. Potem je izbruhnil iz njega:

»Kaj pa stojite tu? Kaj je z vami?« Utihtnil je in pogledal proti snežnemu grebenu.

»Za delo smo prišli vprašat, če nas boste vzeli,« se je prvi oglašil Žust, ki je stal najbolj zadaj. Kot da ga je vprašal, če nam odstopi svoje stanovanje, tako ga je polir čudno in zamišljeno pogledal. Prav gotovo bi bilo drugače, če bi bila sama. In kmalu se je izkazalo, da strah in skrb nista bila zaman. Na Žustovo vprašanje ni rekel polir nobene; niti da bomo dobili delo niti da nas ne potrebuje. Obrnil se je in za seboj zaprl vrata.

Zaslišal sem, kako je Žust, ki je stal za mojim hrbtom, ježno zaškripal z zobmi.

»Kakšen butelj pa je to? Saj se mu še govoriti ne ljubi,« je Žust tako glasno spregovoril, da če ne bi imel polir zaprtih vrat, bi ga prav lahko slišal.

»Tiho, ne kregaj se!« je rekel tisti, ki je stal spredaj in je skoraj z nosom tiščal v vrata. Drugi so se skrivnostno zasmejali prejšnji Žustovi pripombi. Takrat namreč še nisem natančneje poznal njegovega značaja in kaj ga lahko spravi iz ravnotežja. Opazil pa sem, da Žustu ne bi bilo potrebno več veliko in že bi planil ter najbrž z vso močjo dokazoval, kdo ima prav.

»Počakajmo! Bomo videli, kaj nam bo povedal. Najbrž bo pogledal v knjigo,« so mu ugovarjali in drug drugega tolažili. Čez dobrih deset minut so se vrata zopet odprla in spet je polir zaplaval s pogledom po naših obrazih. Dozdevalo se mi je, da nas ocenjuje. Spraševal je, od kje je kdo, kje vse je posameznik do zdaj delal. Nekaj bo iz tega, sicer se ne bi tako zanimal za nas.

Kar precej časa je mencil med vrati in kazalo je, da se nikakor ne more odločiti, kaj bi napravil z nami. Potem je le prišel na dan z besedo: »Za vse nimam dela.« Dajte mi delavske knjižice in počakajte zunaj.

Že je zakoračil nazaj, da bi zaprl vrata, pa sva se s tovarišem, ki je stal pred menoj, ob hkrati oglašila: »Ali zares ne morete vzeti še nas?«

Se sva nekaj drobila, pa se mi je zdelo, da naših besed nima kaj prida za mar. Žust se ni oglašal, le nekajkrat sem slišal, kako je zaklel in zaškripal z zobmi. Ustrašil sem se, kdaj pa planil.

»Vse razumem, tudi vas, toda če nimam dela, si ga ne morem izmišljati. Jutri jutraj bo prišel z Jesenic glavni inženir, mogoče po potem kaj drugače,« je zapel polir.

Tako sva z Žustom ostala praznih rok, pridružil pa se nama je še en nesrečnik. Kaj bo zdaj? »BoLje bi bilo, če polir ne bi ničesar obljudil, bi vsaj vedeli, pri čem smo. Tako nas lahko dan za dnem vleče za nos. Kaj bomo pa jedli in kje bomo spali? Eno noč sva se že na skrivaj stiskala pri njih, več pa ne vem, če se bo dalo. Joj, kako je Žust robantil in stiskal pesti, kot da mečka polirja med svojimi močnimi pestmi. Počakajmo še en dan!« sva sklenila in pridružil se je tudi tisti, ki je po naključju prišel v našo družbo. Bil je mojih let, nenavadno miren, oblečen v zguljen površnik, za katerega skoraj ne bi mogel povedati, kakšne barve je bil takrat, ko je bil nov.

Tudi če ne bi povedal, od kod je prišel, sem že po prvih njegovih besedah spoznal, da je z Dolenjskega. Jože mu je bilo ime.

»Počakajmo do jutri. Zdi se mi, da nas bodo vzeli,« je še on pomagal miriti in prepričevati Žusta, ki se ni mogel pomiriti s tem, da sva zaradi lastne neumnosti oziroma malomarnosti ostala praznih rok.

Tako je tudi ostalo. Kot stari mački smo se motovili okrog kuhinje, vse dokler nismo prišli v jedilnico. Bila je

Nemogoče je zajeti velikanski Titov prispevek k izgradnji in širini nardoosvobodilne fronte v času štiriletnega boja, iz katerega je rastla nova ljudska oblast. Brez širine in demokratičnega značaja tega boja ne bi bilo neslutene ustvarjalne moči in borbene energije množic, njihove velike iniciativnosti in samostojnosti.

Nagrajenci Osvobodilne fronte

V soboto, 26. aprila, so na slavnostni seji republiške konference SZDL podelili dvajset priznanj Osvobodilne fronte

Naj opozorim tu na Titovo oceno tega boja ob njegovi prvi obletnici 1942. leta: »V Sloveniji se je, čeprav so mali partizanski odredi obstajali že prvo leto, ljudska vstaja poleti razmahnila in dobila značaj splošne vstaje, ki je zajel ves slovenski narod, zedinjen v Osvobodilni fronti, z dobro organiziranim zaledjem ter vseljudo odločnostjo in disciplino, kakršno le redkokje najdemo. V Sloveniji okupatorji niso uspeli ustvariti domače izdajalske vojske, kakor je bil to primer skorajda v vseh ostalih pokrajinah. Okupator je našel samo neznatno skupino špijonov pod firmo bele garde. Slovenski narod odločno obračunava s temi izdajalci in danes bojuje boj za svoj obstanek, katerega občuduje ves svet.« Upravičeno smo lahko ponosni na to veliko priznanje moči in vrednosti našega boja in Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

(Iz slavnostnega govora predsednika republiške konference SZDL Mitje Ribičiča ob podelitvi letošnjih priznanj Osvobodilne fronte)

MARTIN BAJC

FRANC BELŠAK

VLADIMIR BEZNIK

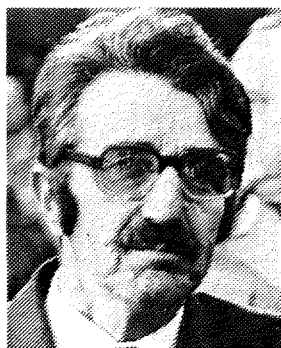
VIKTOR DAMJAN

FRANJO KRAGOLNIK

FRANC KRAVANJA

FRANC PICEJ

MILENA PIRHER

BREDA POGORELEC

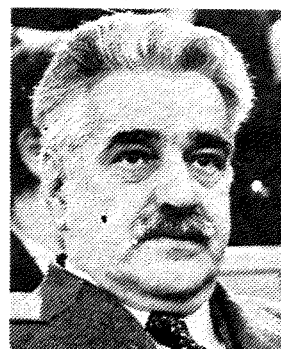
ANDREJ RENAR

ALOJZ RIBIČ

OTMAR SEKAVČNIK

DRAGO SELIGER

STANKO SLABNIK

MARA TALER

MAJDA TROGAR

JOŽE TROŠT

TONE TRUDEN

JANEZ ZAHRASTRNIK

IVICA ŽNIDARŠIČ

popolnoma prazna. Preveč smo bili malo prej pred polirjevo barako zaverovani v svoje skrbi, da bi se kdo zanimal, kam jo je mahnil Žužek. Toda delal je tu blizu, da je natanko videl, kaj se dogaja z nami, kajti nenadoma je bil pri nas v jedilnici.

»Po delu se bomo pogovorili!« nam je rekel, švignil v kuhinjo, tamkaj spregovoril nekaj besed, ki so pomenile, da bomo dobili čaj in kruh, potem pa je izginil.

Na levi strani je bil vhod v kuhinjo. Med vrati se je v predpasniku, ki je bil nekoč bel, prikazal kuhar. »Tule sedite,« je po hrvaško povedal. Vsak je dobil skodelico čaja in kos kruha, to nam je priskrbel Žužek. Pozneje sem izvedel, da je bil Žužek že dalj časa zaposlen tukaj, zato pa je imel kar precej besede med delavci, a tudi pri polirju je bil dobro zapisan.

Zvečer so naju in Dolenjca spet spravili pod oledo. Zjutraj pa smo, kot smo se dogovorili, pohiteli pred polirjeva vrata.

Nekaj mu roji po glavi

Čeprav sem se otepal takih misli, sem vseeno, kadarkoli sem pogledal delavce, ki so kopali pri jezeru, občutil nekakšno škodoželjnost.

»Tole pa povem, Korl! Če nas danes ne bodo najeli, in če se strinjaš, bova šla v Nemčijo.« Skoraj sem se sesedel, tako so me besede presenetile. Ali se mu meša?

»Kako boš pa prešel mejo? Ali ne vidiš, koliko snega je na grebenih in nobeden najbrž ne pozna poti.« Nekaj sem že vedel, kako je v hribih in planinah, toda ne, kadar jih na debelo pokrije sneg in zapiska čeznje burja, da te kot listje odnese v zamet. Kam potem? Samo zmrzneš lahko in te spomladi kakšen pastir ali kdo drug kot gnilo gobo odkrije.

»Če ne bova mogla čez grebene, se bova vrnila v dolino in se skrila v tovorni vlak, ki naju bo prepeljal na drugo stran.«

Tudi o takih načinih sem že slišal. Celo to, kako so se nekateri zagreblili v vagon med premog, čestokrat pa so jih potem, ko je vlak prikašljaj na drugo stran meje, odkrili mrtve ali pa nezvestne, ker so se v predoru zaradi strupe-

nega dima parne lokomotive zadušili. Le kakšni vražji načrti zdaj rojijo Žustu po glavi? Še Dolenjc se nama je pridružil in zelo resno pretehtaval idejo.

V hišici, ki je bila last jeseniške tovarne, je stanovala tudi družina; gospodar je bil paznik jezu. Prav tako kot preteklo jutro se je polir tudi zdaj ob isti uri prikazal na vratih barake. Vsi smo se zazrli vanj.

»To ste tisti trije, ki ste bili že včeraj zjutraj tu?« je leno in nezainteresirano vprašal, hkrati pa pogledal delavce, ki so kot klasje v vetru migljali okoli jezera.

»Da!« smo vsi trije hkrati odgovorili. Zbali smo se, da možakar ne bi pozabil, kaj nas je sploh vprašal. Ne da bi spregovoril še kakšno besedo, se je obrnil in za seboj zaloputnil vrata.

»Boš videl, da spet ne bo nič. Norčuje se iz nas,« se je oglasil Žust in grdo našobil svoje debele ustnice.

»Počakjmo, da bo prišel tisti z Jesenic. Ali nisi slišal, kaj je včeraj povedal?« je povedal mirni in ravnodušni Dolenjec.

»Nekaj bo, sicer bi nas že s prvimi besedami odslovil,« sem še jaz potrdil za njim.

Obisk iz doline

Prikazala sta se dva moška. Tisti, ki je šel za nekaj korakov naprej, je bil visok in slok možakar, športno oblečen. Zagotovo je to tisti, ki ga čaka polir, nam je, ne da bi kdo spregovoril, šinilo v glavo. Nekaj metrov za njim pa se je pod težo velikega nahrbtnika krivil fant, morda še za kakšno leto mlajši od mene. Vsi trije smo se za nekaj korakov umaknili od barake in ga z velikim spoštovanjem pozdravili. Nekaj nerazumljivega je zamrmral, pokimal z glavo in izginil v barako. Njegov spremljevalec je snel svoj velik nahrbtnik in ga prislonil k steni barake. Ves je bil pregret, na gladkem nizkem čelu pa so se mu kot poletna rosa, ko jo obsije sonce, lesketale drobne kapljice. Jezno je zamahnil z roko proti nahrbtniku, rekoč, naj si prihodnjič tale gospod najde drugega osla, da mu bo nosil njegovo prtljago.

»Zakaj pa mu nosiš?« se je Žust hitro vpletel v pogovor z njim.

»Tudi ti bi nosil, če bi ti ukazal polir,« mu je fant zabrusil nazaj.

»Ja, ali delaš tukaj?« smo vrtali vanj.

»Ja, tukaj!«

»Kaj pa imaš potem s tem inženirjem?« smo hoteli kar hitro vse izvedeti.

»Nič nimam z njim. Če ti ukaže polir, da moraš biti zjutraj ob šestih na Javorniku in nositi gospodu inženirju prtljago, moraš ubogati,« je odrezal fant in s kretnjami pokazal, da ga moti, ker tako radovedno tiščimo vanj.

Prav simpatičen se mi je zdel, skoraj smešen. Kar naprej je nekaj mencial, govoril in se vmes tudi zasmeljal.

»Čudno, da ni še sam zlezal vanj,« ga je dražil Žust in ga spraševal, če mu je dal gospod kakšno napitnino. Ob teh besedah je fant kar poskočil:

»Kaj, napitnino? Dvakrat me je celo ozmerjal, ker sem zaostajal za njim. Kot gams je stopal po teh robovih.«

Še bi drug drugega zbadali, če se ne bi odprla vrata: med njimi sta se pokazala oba, sloki inženir in za glavo nižji polir.

Končno – delo

Kakor da je nekomu mimogrede rekel dober dan, tako je dejal polir: »Vsi trije mi dajte delavske knjižice in pojdite k skupini,« in pokazal z roko, »tam pa vprašajte za Stefana. On je vaš prvi delavec in vam bo pokazal, kje boste delali.«

Tako sva tistega dopoldneva dobila z Žustom delo na Javorniškem rovtu in se zaenkrat otesla vseh skrbi in negotovosti. Vendar se je kasneje še marsikaj zasukalo drugače, kakor sva sama načrtovala.

Čeprav je vsakdo, še preden je bil sprejet na delo, razmišljal tudi o tem, koliko plačajo delodajalci na uro, pa tega nihče ni upal vprašati polirja, saj končno zares to ni imelo nobenega pomena. Dobila sva pač toliko, kolikor dobijo drugi delavci.

(Se nadaljuje)

V trenutku, ko je slehernega našega človeka in človeštvo sveta globoko presunila vest, da je klonilo srce našega dragega Tita in na dan njegovega zadnjega slovesa iz Ljubljane, kjer je bil svoj zadnji težki boj, smo se poslovili tudi od borca in komuniste Titove generacije tovariša Petra Stanteta-Skale.

Revolucionar, zvest in dosleden borec za pravice delavskega razreda in delovnih ljudi, narodni heroj osvobodilnega boja in revolucije jugoslovanskih narodov in narodnosti, general-podpolkovnik Peter Stante - Skala je nenadoma umrl na predvečer velikega delavskega praznika 1. maja. Usoda ga je iztrgala iz naših vrst na poti v Zgornjo Savinjsko dolino, kjer naj bi skupaj s svojimi prijatelji in soborci praznoval praznik delavskega razreda, ki mu je pripadal z vsem svojim srcem od svoje zgodnje mladosti do tako nepričakovane mnogo prezgodnje smrti.

Odšel je dolgoletni prekaljeni komunist, zvest bojevniki partije in neupogljiv v njenih najtežjih zgodovinskih obdobjih in mejnikih, v prvih vrstah njenega boja za prevladovanje težav in preizkušenj, v velikem boju za osvoboditev in boljšo prihodnost delavnih ljudi.

Umrl je tako rekoč na kraju, kjer se je v veliki nemški ofenzivi avgusta 1942. leta kot namestnik komandanta druge grupe odredov, skupaj z legendarnima herojema Francem Rozmanom - Stanetom in Dušanom Kvedrom - Tomažem ter s hrabrimi in neuklonljivimi borci 2. bataljona Druge grupe odredov prebijal preko Kamniške Bistrice, Velike planine in Černivca na Štajersko.

Umrl je bojni tovariš, ki mu je partizansko ime Skala simboliziralo njegov značaj, v katerem so se posebej ločile njegove izrazite lastnosti upornega, žilavega, vztrajnega in nepopustljivega borca za dosego velikih ciljev narodnoosvobodilnega boja in revolucije.

Dolgoletno predvojno revolucionarno delo v vrstah KP Slovenije in sindikatov v svojem rojstnem Celju in politične bitke za delavske pravice so ga hkrati obogatili z dragocenimi izkušnjami sposobnega organizatorja in enega prvih voditeljev narodnoosvobodilnega boja na Celjskem. Bogate izkušnje, čvrst značaj, sposobnost in neomajnost so ga uvrstile med najvidnejše partizanske voditelje ljudske vstaje na Štajerskem, Koroškem, Dolenjskem in Primorskem.

Bil je močna opora v vodstvu prve slovenske brigade, pozneje preimenovane v 2. grupo odredov v nešteti bitkah in bojih, ki jih je ta, spomladi 1942. leta najmočnejša slovenska enota, bojevala na Jančah, pri Stični in Muljavi in na svojem legendarnem pohodu prek Notranjske, Gorenjske in Koroške na Štajersko.

S svojstvenimi lastnostmi borca in partizanskega voditelja neupogljivega duha in trdoživosti, vztrajnosti in odpornosti, optimizma in realizma hkrati je bil vedno, zlasti v težkih razmerah in preizkušnjah v osrčju dogajanj, z močnim in pozitivnim vplivom, tako na potek dogajanj kot na ljudi - svoje soborce. Bil je odločen, strog in nepopustljiv, oster kritik, toda iskren in prostodušen človek, ki so mu bile skrbi za ljudi vedno prisotne, vedno tesno povezan s soborci, ki jih je vodil, in prav tako z ljudmi na terenu. Zato je bil spoštovan in priljubljen povsod na Slovenskem.

Tovariš Skala je imel izredno velike zasluge pri organiziranju, rasti in krepitvi narodnoosvobodilnega boja na vsem slovenskem prostoru, zlasti še na Štajerskem, kjer je vodil partizanske enote - leta 1941 kot poveljnik Celjske čete do zmagovitega konca velikega narodnoosvobodilnega boja, ko je kot poveljnik 4. operativne cone v sestavi 3. jugoslovanske armade izbojeval zadnjo zmagovito bitko na Poljanah na Koroškem.

Velike so tudi njegove zasluge za razvoj, organizacijsko utrditev in krepitev partijskih organizacij in Osvobodilne fronte na Štajerskem, saj je v to delo kot sekretar Pokrajinskega komiteja KP Slovenije za Štajersko vložil vse svoje sposobnosti in pridobljene izkušnje. Le-te so bile še kako potrebne prav na Štajerskem, tem izpostavljenem prostoru, kjer so ves čas vojne nacisti z vsemi silami in najbolj grobimi metodami poizkušali vse, da bi zatrli upor štajerskega ljudstva in razvoj narodnoosvobodilnega boja in revolucije.

Preizkušeni vojaški voditelj v vojni in revoluciji je Peter Stante tudi v povojnem času na visokih vojaških dolžnostih v jugoslovanski ljudski armadi vlagal vse svoje izkušnje in znanje v preosnovi,

Peter Stante-Skala

organiziranju in usposabljanju enot JLA v sobodno, na visoki ravni pripravljeno armado.

Peter Stante - Skala je častno izpolnil svoj dolg revolucionarja, komuniste in borca za našo skupno stvar, za svetle cilje boja in revolucije, za svoboden in boljši jutrišnji dan, za lepšo in srečnejšo prihodnost delovnih ljudi, ki jim je ostal zvest do svoje tako prezgodnje smrti.

Slava njegovemu spominu!

Franc Poglajen-Kranjc

V trenutkih, ko je vsa naša bit globoko presunjena in nam zastajajo misli, ker je prenehalo biti veliko srce predsednika in vrhovnega komandanta, tovariša Tita, se danes tukaj poslavljamo še od enega borca Titove generacije, predvojne komuniste, partizana in komandanta tovariša Petra Stanteta-Skale.

Ko smo 15. aprila slavili spomin na Zaloško cesto, je Peter Stante sedel med nami poln žive iskristnosti. Oči so mu poblebskavale od zadovoljstva. Bil je takšen, kakor že dolgo: odrezav, domisel, nabit z energijo, piker in spet nasmihač se z nancem. Zdaj, dobrih štirinajst dni za tem ga spremljamo na zadnjo pot.

Ko so se v slavlje čebinskega izročila novinarji pogovarjali s predvojnimi komunisti, so naredili intervju tudi s Petrom Stantetom.

Med drugimi so mu zastavili vprašanje, kakšni naj bi bili mlajši rodovi komunistov. Ponovil je že izrečeno misel: »Popularnost naj si pridobe predvsem z delom in obnašanjem, ne pa s funkcijami!«

To napotilo, ki ga je Skala naslovil novim generacijam, je bilo njegovo pravilo. Tega se je držal pred vojno, ko se je pričel zavedati moči organiziranega delavskega gibanja; tako je ravnal v NOB, ko je bila na preizkušnji privrženost narodu in zvestoba stvari delavskega razreda, tako se je obnašal po vojni pri uresničevanju pogumnih vizij novega življenja, tudi potlej, ko mu je bolezen pričela piti moči.

Peter Stante se je rodil v delavski družini, ko se je razplamtela prva svetovna vojna. Revščina in pomanjkanje sta spremljala njegovo mladost. S štirinajstimi leti je stopil med delavce Westnove tovarne emajlirane posode v Celju. Kakor toliko drugih, ki jim je usoda namenila, da se z lastnimi rokami in s svojo glavo prebijajo skozi življenje, se je zavedal, da sam proti krivici, ki je vladala v družbi, ne bo ničesar napravil. Zato se je, komaj izoblikovan vključil v napredno sindikalno gibanje in delavsko kulturno društvo Svoboda.

Silna gospodarska kriza je takrat pestila državo. Delavec in kmet sta popolnoma obubožala. Upor proti takšnemu stanju se je podtalno širil. Kajti stara Jugoslavija je zatrla vsako javno revolucionarno misel. Zato je vse, kar je bilo zavednega, iskalo izhod iz težkega stanja v glasniških pravičnosti, pri komunistih, ki so pošteno opozarjali na krivice, povzročene delovnim ljudem.

V tistem času so Stanteta sprejeli v komunistično partijo. Potem se je z vsem ognjem vrgel v politično delo. V njem je videl svojo prihodnost. V komunističnih vrstah je oblikoval svoje mišljenje, utrjeval svoj nazor, svoj jaz, svojo osebnost. Bil je med organizatorji odpora proti krivicam, med organizatorji štrajkov, spodbujal je delavce k akciji, jih učil, da se je tudi s kulturo mogoče bojevati proti krivici, utrjeval organizacijo komunistične partije. In tako kakor toliko drugih je zato moral skozi vso kalvarijo preganjanja komunistov. Zapirali so ga, mučili, mu odrekali kruh, ga izrinili med brezposelne.

Ko se je približevala druga svetovna vojna, je bil Stante že izoblikovan partijski delavec, borben in neustrašen. Ob razsulu Jugoslavije ga srečamo, kako organizira zbiranje orožja in municije in pripravlja upor. Sodeluje pri ustanovitvi prve partizanske celjske čete in postane njen komandir. Vidimo ga na čelu Štajerskega bataljona, kako preprečuje Nemcem izseliti prebivalce iz Bizeljskega. Bojuje se na čelu legendarne Druge grupe odredov skupaj z junakoma Stanetom Rozmanom in Tomažem Kvedrom. Bojuje se po Doljenski, Gorenjski, Primorski, Koroški in Štajerski, povsod kamor ga je poslala partija.

Svoje vojaško in politično znanje prispeva k bitkam pri Stični, Jančah, Žužemberku, Trebnjem, Mirni peči, Skočjanu, Baški grapi, Črnem vrhu, Stanjelu in drugje po slovenski zemlji. Bil je v 18. diviziji, v 9. korpusu, v 4. operativni coni, povsod na najodgovornejših položajih. Vedno je predstavljal trdnega moža, komandanta in političnega aktivista. Bil je partijski sekretar pokrajinskega komiteja komunistične partije za Štajersko in konec vojne je s 4. operativno cono v okviru 3. jugoslovanske ljudske armade vodil zadnjo bitko druge svetovne vojne na Poljani pri Prevaljah z nemško armado feldmaršala von Lehra, ki se je umikala z Balkana.

Po osvoboditvi je partija zagotovila, da se je Stantetov prirodni vojaški talent čimbolj izpopolnil in uveljavil. Zato je končal dve vojni akademiji v Sovjetski zvezi in v Beogradu in temu primerno opravljal tudi odgovorne dolžnosti v JLA in Državnem sekretariatu za ljudsko obrambo.

Ko je odšel iz vojske, je opravljal različna dela ter tvorno sodeloval pri izgradnji nove družbe.

Za svoja prizadevanja je dobil številna visoka priznanja in odlikovanja, bil je generalpodpolkovnik in narodni heroj.

Pred štirimi dnevi se je nenadoma in za nikogar pričakovano končala njegova pot.

Stante je bil ugleden partijski in vojaški voditelj. Ni bil le enakih misli in enake zvestobe skupni stvari, marveč tudi spoštovan in priljubljen pri ljudeh, ki so ga podrobneje spoznali. Poseben lesk dajejo njegovemu liku odnosi do prijateljev, odnosi, ki niso bili nekaj običajnega. Privrženost ljudem, ki jih je spoštoval, ga je delala velikega. Včasih je bil trmoglav in brez dlake na jeziku, toda za svoj prav se je znal odločno postaviti. Bil je samonikel, trden, sebi do kraja zvest značaj z globokimi življenjskimi izkušnjami in spoznanji.

Rad je imel slovensko zemljo, jugoslovansko skupnost, delovne ljudi, zlasti pa svoje bojne tovariše.

Iz naših vrst odhaja izrazita osebnost, ljudski tribun v pravem smislu tega izraza. Ljudem, kakor je bil Skala, gre zahvala, da je naš osvobodilni boj šel po poti ponosnega in odločnega punta proti ponižanju in zatiranju.

Slava mu!

(Govor Janeza Vipotnika na poslovitvi od Petra Stanteta-Skale 5. maja 1980 ob 17.30 na ljubljanskih Zalah.)

Obvestilo

Sklicatelji zbora partizanskih novinarjev in propagandistov, ki bi morali biti v sredo 7. maja v skupščini SRS, sporočajo, da je zbor odložen.

Zbor partizanskih novinarjev bo 16. maja ob 9. uri v mali dvorani v skupščini SRS.

RK SZDL
RO ZZB NOV
DNS

Po poteh Dolomitskega odreda

Letošnji pohod Po poteh Dolomitskega odreda, ki ga že vrsto let organizira Turistično društvo Katarina in osnovna šola Janeza Kalana ob dnevu mladosti, bo posvečeno 35-letnici svobode v novi Jugoslaviji in 70-letnici rojstva revolucionarja in velikega misleca Edvarda Kardelja.

Do 1. maja so svojo udeležbo na pohodu prijaviili Dom srednješolk Lizike Jančar-Majde, Šolski center RSNZ, Osnovne šole Franca Bukovca iz Preseke, Avgusta Barleta iz Sore, Janeza Kalana s Katarine, F. Marna iz Vodice, F. Rozmana in V. Vodnika iz Ljubljane in 7. maja iz Dobrove. Organizator pričakuje, da se bodo pohoda udeležile tudi druge šole iz Ljubljane in okolice. Še posebej vabimo borce aktiviste, ki so se bojevali na tem področju, in svoje padlih borcev. Tudi s tem bomo prispevali svoj del k razvijanju in prenašanju tradicij NOB na mladi rod. Pohod se bo začel dne 23. maja 1980 od 8. uri pred osnovno šolo Janeza Kalana na Katarini.

Zdravko Vidrih

Kdo jo pozna?

Med vojno je delala v banki ali na pošti. Olga je njeno ime. V narodnoosvobodilni boji je odšla iz Prnjavorja januarja 1943. Po rodu je Slovenka. Pozna je Milka Kojić. Padla je ko so bombardirali Bradino pri Trešnjevici.

Vsi, ki se je spominjajo, naj se s podatki o padli partizanki Olgi oglase (ustno ali pisno) v uredništvu TV 15, Ljubljana, Miklošičeva 29.

Tridnevni izlet

Društvo invalidov Ljubljana-Šiška prireja v počastitev petintridesetletnice osvoboditve tridnevni izlet v Sarajevo - Jahorina - Višegrad - Tjentište, - Sutjeska. Odhod z vlakom bo 20. junija ob 19. uri. Prihod v Ljubljano 23. junija v jutranjih urah.

Nosilec partizanske spomenice, VVI, železničarjem in upokojencem obračunavamo zakonski popust na železnici.

Vse potrebne informacije kakor tudi rezervacije, vplačila daje oziroma sprejema Društvo invalidov Ljubljana-Šiška Celovška 105, vsak ponedeljek in sredo ob 10. do 12. ure in od 16. do 18. ure do 5. junija 1980, telefon 558-115.

Obvestilo

Odbor 4. brigade VDV partizanskih kurirjev Slovenije, ki že več let deluje pri razvijanju partizanskih tradicij, poziva kurirje, ki so med narodnoosvobodilnim bojem delovali izven se-stave relejnih TV postaj Slovenije oziroma 4. brigade VDV, in nimajo domicilne enote, naj sporočijo svoj točen naslov na odbor kurirjev in vezistov NOV Slovenije, Ljubljana, Cigaletova 15.

Srečanje letalcev prekomorcev

V počastitev 35-letnice osvoboditve, dneva letalstva in protiletalske obrambe JLA bo v nedeljo, 18. maja 1980, ob 11. uri na letališču Portorož v Sečoveljah partizansko zborovanje, na katerem bomo odkrili spomenik pilotu Josipu Križaju, komandirju letalske eskadrilje v španski republikanski in narodnoosvobodilni vojski Jugoslavije, ki je padel 8. oktobra 1948 v letalski nesreči na Gumancih.

Govorili bodo narodni heroj Jugoslavije Stane Bobnar, predsednik sekcije španskih borcev pri RO ZZB NOV Slovenije, predstavnik letalske garnizije JLA iz Pule in Tone Mikeln, predsednik skupščine občine Piran. V izvedbi kulturnega programa bodo sodelovali pevski zbor in godba na pihala KUD Karol Pahor iz Pirana in recitatorji.

Na letališču v Sečoveljah bo postavljena razstava Letalci prekomorci, ki prikazuje razvojno in bojno pot letalskih prekomorskih enot, ki imajo domicil v Piranu.

Na partizansko zborovanje še posebej vabimo vse nekdanje borce letalskih prekomorskih enot NOVJ, španske borce, druge borce NOVJ in aktiviste NOB. Prav tako vabimo vse udeležence proslave, da se po zborovanju udeležijo tovariškega srečanja letalcev prekomorcev, ki bo na letališču v Sečoveljah.

Domicilni odbor
letalcev prekomorcev

Vabilo

Zapadnodolenjski odred NOV in POS pripravljajo za nedeljo, 25. maja 1980 ob 10.30 uri skupaj z mladino, borci in aktivisti, DPO ter ostalimi občani občine Trebnje in krajevne skupnosti Gabrovka iz občine Litija, odkritje obnovljenega partizanskega tabora ZDO iz leta 1942 v gozdu Jelovka, pod vasjo Zaloka.

Ob odkritju in proslavi bodo v programu sodelovale osnovne šole Mirna, Sentrupert in Gabrovka ter kulturne organizacije navedenih družbenopolitičnih skupnosti.

Ob tej priložnosti bo tudi slovesen sprejem pionirjev v ZSMS.

Obnovljeni tabor je namenjen predvsem mladini za seznanjanje z NOB in revolucijo, usposabljanje za SLO, pouk v naravi, taborenja in podobno.

Na proslavo vabimo poleg pripadnikov Zapadnodolenjskega odreda in mladine predvsem vse borce in aktiviste, svoje padlih in po vojni umrlih in občane občine Trebnje ter Litije, seveda pa tudi vse ostale.

Pripravljalni odbor

Tekmovanje

Mestna strelska zveza prireja nočno ekipno tekmovanje v hitrem streljanju z vojaško puško v počastitev dneva mladosti pod pokroviteljstvom generala Jerkiča.

Tekmovanje bo v petek, 23. maja 1980, na strelišču v Ljubljani, Dolenjska c. 11 ob 19.30. Po otvoritvenih in pozdravnih govorih se bo samo tekmovanje začelo ob 20.15 s častno serijo strelav predstavnikov družbenopolitičnih organizacij in pokrovitelja.

Prijave tričlanskih ekip sprejema MSZ Ljubljana, na naslov Maruša Ceglar, Celovška 351, Ljubljana ali po telefonu: 51-973 od 15. do vključno 20. maja 1980 od 8. do 11. ure.

Ekipe se lahko prijavijo tudi na dan tekmovanja na strelišču SZS od 17. ure dalje.

MZS Ljubljana

Borci 17. brigade Simona Gregorčiča

Dne 18. aprila se je sestala v Kopru sekcija Obalno-kraškega področja pripadnikov 17. brigade Simona Gregorčiča. Na sestanku je bil izbran odbor sekcije.

Ta naproša vse pripadnike te brigade, živeče na tem področju, ki se do sedaj še niso oglasili, da se javijo pisno ali telefonsko na naslov tajnice odbora: Vika Smerkolj, Koper, C. JLA 5, tel. 22-588.

Poizvedba

Šestega oktobra 1943 v popoldanskih urah je naš bataljon pod vodstvom komandanta Antona Bavca-Brankota skupaj z ostalimi bataljoni napadel Nemce pri mostu sv. Kvirin ob Nadiži v bližini Sv. Petra pri Čedadu. Tedaj sem bil pomočnik mitraljezca. Kmalu ko smo dobili nalogo, naj se vkopljemo, nas je sovražnik že napadel. Padli so mitraljezec in še trije tovariši. Dva tovariša sta bila težje ranjena in sva jima pomagala pri rešitvi iz sovražnikovega ognja. Rad bi dobil njuna naslova ali vsaj imena zaradi opisa takratnega položaja.

Ivan Erzetič
Razdrto 23
61293 Šmarje-Sap

Borcem 15. in 18. divizije NOVJ in 1. SAB

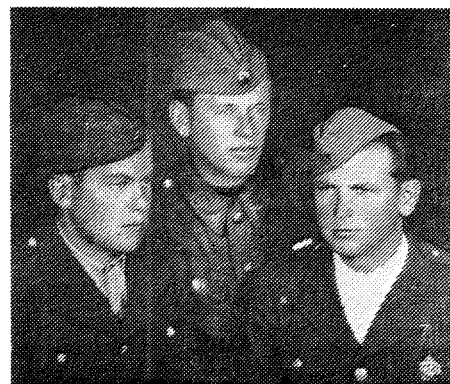
Borce obeh divizij in 1. SAB obveščamo, da bo v četrtek, 15. maja v hali Tivoli v Ljubljani proslava v počastitev 35. obletnice osvoboditve Ljubljane. Tega dne se bomo zbrali na ploščadi pred halo Tivoli ob 17. uri in nato odšli v halo, kjer bo slavnostna prireditev. Na proslavi bo 18. divizija NOVJ sprejela domicil mesta Ljubljane. Po kulturnem programu bo v sosednji dvorani srečanje borcev s prebivalci Ljubljane in mladino. Na proslavo pridite z odlikovanji in ustreznimi vrvicami.

Odbor borcev 15. in 18. divizije

Čestitka

Borci in odbor Jurišnega bataljona 31. divizije iskreno čestitajo svojemu soborcu in praporščaku Viktorju Zabukovcu ob življenjskem jubileju 60-letnici rojstva in mu želijo, da bi še dolgo let stal v prvih vrstah borcev in tudi kot doslej nadaljeval z aktivnim delom za dobrobit naše socialistične samoupravne družbe.

Poizvedba

Blaž Kralj-Vlado, takratni komandir 1. čete 2. bataljona SNOUB Toneta Tomšiča, in Slavko Brglez, pomočnik komandirja čete avtomatičarjev iste brigade, iščeva naslov nekdanjega soborca. Na fotografiji, ki je nastala ob koncu vojne v Varaždinu, je v sredini. Pred vstopom v NOV je živel nekje v okolici Ptuja ali Ormoža. Prosi, da sporoči svoj naslov. Ra-da bi ponovno navezala stike.

Blaž Kralj-Vlado
Gregorčičeva 18
63320 Velenje

Borci Tomšičeve brigade

V soboto, 24. maja 1980, ob 9.30 bo v vojašnici Boris Kidrič, Ljubljana-Sentvid, 5 zbor borcev Tomšičeve brigade.

Vabimo borce brigade, da se zbora udeležijo.
Odbor I. SPUB
Tone Tomšič

Iščem brata

V TV-15, št. 13, sem v besedilu Zadnje taborišče prebrala ime Anton Vodopivec. To je bilo tudi ime mojega brata, rojenega leta 1908 v Šmartnem ob Dreti. K partizanom je odšel marca 1944, mogoče v Šlandrovo brigado. Meseca julija je bil še na Dolenjskem, potem pa se je za njim izgubila vsaka sled. Slišala sem, da so ga skupaj z drugimi zajeli Nemci in jih odpeljali v neznan. Mogoče je bil Anton Vodopivec iz omenjenega članka moj brat. Če kdo kaj ve o njem, prosim, naj mi sporoči.

Pepca Zavolovšek
Pusto polje 7
63331 Nazarje

Borci 5. prekomorske brigade in drugih prekomorskih enot NOVJ

Vabimo vas na tovariško srečanje nekdanjih borcev 5. prekomorske brigade Ivana Turšiča-Iztoka, ki bo v soboto, 17. maja 1980 ob 17. uri popoldne v veliki dvorani Športnega društva Slovan, v športnem parku Kodeljevo, Ljubljana Moste.

Tovariško srečanje bo v počastitev spomina na našega vrhovnega komandanta Josipa Broza-Tita, v spomin na prihod 5. prekomorske brigade v Slovenijo in počastitev 35-letnice osvoboditve.

S kulturnim programom bodo na srečanju sodelovali Pevski zbor Srečko Kosovel, Ajdovščina, pod vodstvom dirigenta Klavdija Koloinja, operni in koncertni pevec Ladko Korošec, ki ga bo s harmoniko spremljal Milan Stante, vojaški orkester ljubljanske garnizije pod vodstvom dirigenta Ladislava Leška, pionirji Osnovne šole Ketteja in Murna, Ljubljana Moste, ter nekdanji borci brigade Rado Bordon, Jože Ciuha in Jože Smit. Program bo napovedovala Metka Sišernik-Volčič.

Vabimo tudi družinske člane nekdanjih borcev brigade in nekdanje borce drugih prekomorskih enot NOVJ.

Pripravljalni odbor

Borcem 1. SAB

Obveščamo vse borce Prve slovenske artilerijske brigade, da bo redni občni zbor brigade 24. maja 1980 ob 10.30 v prostorih Doma JNA Ljubljana. Svojo udeležbo javite na dopisnici tajnici: Stana Kos, Ljubljana, Miklošičeva 8a/3

Odbor 1. SAB

Vabilo

V spomin našemu ljubljensmu tovarišu Titu in 35. obletnici osvoboditve vas vabimo na slavnostni zaključek Kurirčeve pošte v Senožetih, združene s krajevnim praznikom in podelitvijo domicila kurirjem TV 29/S.

Prireditev bo 17. maja ob 10.30 uri na prireditvenem prostoru pri osnovni šoli v Senožetih.

Pripravljalni odbor

Vabilo

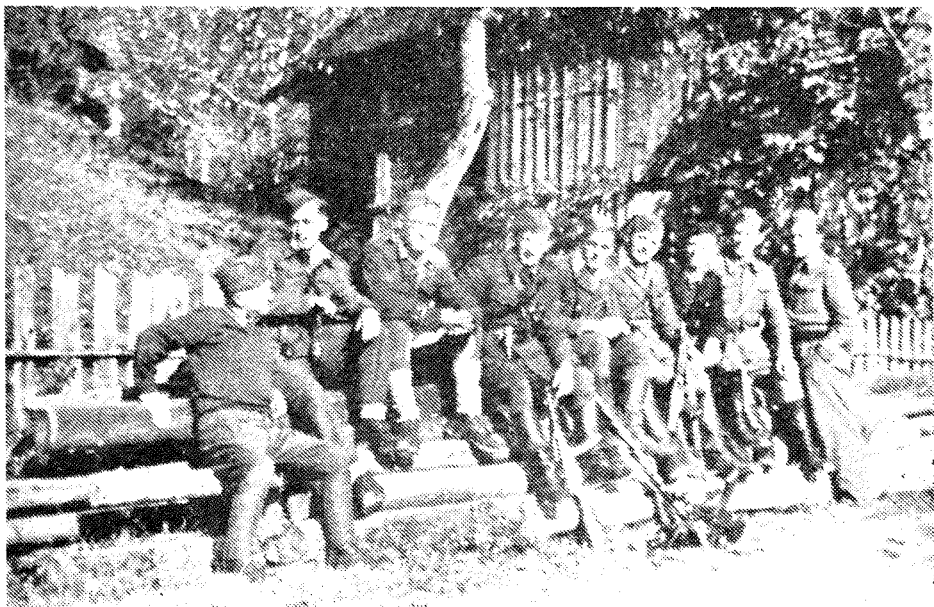
Borce in paciente slovenske vojne partizanske bolnišnice Celje vabimo, da se udeležijo spominskega pohoda in spominske svečanosti, ki bo v nedeljo, 18. maja 1980. Zbor bo v Ljubnem ob 7.30, nato skupen pohod do kraja, kjer je stala bolnišnica.

PD Ljubno

Branko Blenkuš

Podoficirska šola 4. operativne cone

4

Člani štaba podoficirske šole 4. operativne cone v Čepljah.

Kadrovski oddelek Glavnega štaba NOV in POS ter kadrovski odsek 4. operativne cone sta šoli pomagala s strokovnimi knjigami in brošurami. To lahko razberemo tudi iz tega dopisa:

Glavni štab NOV in POS

odd za kadre

Dne 23. 5. 1944

Komandi podoficirske šole 4. operativne cone

Na položaju

V zvezi z vašim dopisom z dne 26. 4. 1944 vam sporočamo, da smo vam oziroma štabu 4. operativne cone poslali vse doslej izdane vojaške strokovne knjige. V zalogi jih nimamo. Sporočite nam, koliko in katere knjige ste doslej sploh prejeli, da vemo, katere vam manjkajo in skušamo ugotoviti, kdo jih je zadržal.

S. f. – s. n.

Načelnik oddelka:
polkovnik: podpis nečitljiv

Odsek za kadre pri 4. operativni coni je sporočil oddelku za kadre pri Glavnem štabu NOV in POS tole:

»V smislu vašega dopisa z dne 23. 5. 1944 nam je komanda podoficirske šole sporočila, da ima sedaj na razpolago tele brošure: Lahki minomet, Zveze, Čitanje kart, Ključ dogovorjenih znakov, Utrjevanje, Zavarovanje edinic na mestu, Težki minomet, O uporabi protioklopne puške in topa, Topovske vaje, Minerstvo, Razstreljivo in njegova uporaba, Navodila za rušenje železnic in Slovenska povelja.

Prosim, da pogledate, če so izšle še katere brošure, in jih pošljete našemu odseku. Za zavarovanje šole na Pohorju, za prehrano in drugo je skrbel Pohorski odred. Pouk je bil na prostem. Prostor so večkrat menjali, da bi jih sovražnik ne mogel odkriti. Največ so se zadrževali na Rogli, na Pesku, Klopnem vrhu, Miznem vrhu, na Glažuti, Zigertovem vrhu, Hlebovem domu in pri domu nad Oplotnico. Nemci so izvedeli za delovanje šole, in so jo večkrat brezuspešno zasledovali.

Šola je na Pohorju izpeljala več akcij. Tečajniki so 27. julija 1944 sodelovali pri pobiranju opreme, orožja, municije, obutve, obleke in dveh radijskih primopredajnih postaj. Sprejem te opreme je bil zelo zanimiv. Na dogovorjenem kraju so partizanske enote zakurile ognje, ki so bili razvrščeni s pomočjo radiotelegrafskih zvez v prej dogovorjeni obliki. Material so iz letal spuščali v glavnem s padali. Borci, ki so bili zadolženi za pobiranje, niso smeli in si tudi niso ničesar prilastili. Vse so zbrali in odnesli v zasilno pripravljena skladišča v gozdovih. Pri tem je bila posebna skrb namenjena prehranbenemu materialu za partizanske bolnišnice.

Štab 4. operativne cone je šoli ukazal, da obe radijski primopredajni postaji, ki so ju spustili iz zraka, začasno prevzame oddelek za zvezo. Obe so sestavili in pripravili za uporabo. Ko so ugotovili, da dobro delujeta, so ju prevzelo operativne enote cone.

Propagandni odseki enot, ki so se zadrževale na Pohorju, so za poslušanje radijskih poročil z navadnimi radijskimi sprejemniki uporabljali električni tok v vili Klančnik (sedaj Šumnik) na Pohorju. Ker so Nemci med boji s partizani poškodovali poslopje in ob tem tudi električno napeljavo ter delno tudi turbino v jarku pod samo zgradbo, je oddelek za zveze dobil nalogo, da popravi naprave za pridobivanje električne energije. Zadnjega julija je pod vodstvom Štefana Kolarja odšla na omenjeni kraj desetina vezistov, ki je po večurnem delu popravila Kaplanovo turbino. Dokler je bila šola na Pohorju, so vezisti še nekajkrat popravljali manjše ovake v tej centrali. Delovanje te male hidrocentrale je bilo velikega pomena, ker daleč naokoli ni bilo električnega toka, da bi lahko poslušali poročila preko radija.

Tretja pomembna akcija je bil nekakšen praktični izpit minercev. Ti so pod vodstvom Franca Habata 30. julija minirali železniško progo med Pragerskim in Račami. Vzhodno od vasi Ješenca so na tira položili trenutne, tempirne in časovne mine, ki učinkujejo na pritisk, na čas in na vžig z vrvico.

Približno ob četrti uri zjutraj je na mine zavozil vojaški transport, ki je bil v številnih eksplozijah precej poškodovan. Med vračanjem s tega uspešnega praktičnega minerskega izpita so minerci v Framu izpeljali še akcijo za zbiranje hrane. Iz gasilskega doma so vzeli obleke, med katerimi so našli tudi skrito slovensko zastavo.

Med 8. in 10. avgustom 1944 se je zaključil tretji pehotni tečaj, za ostale oddelke je bil to prvi tečaj. Tečajniki so opravili izpite in se vrnili v svoje enote. Tudi ob koncu tega tečaja je vodstvo šole poslalo poročilo o uspehih kadrovskemu odseku 4. operativne cone. Ob koncu kasnejših tečajev pa so dali tudi predloge za čine.

(Se nadaljuje)

Vojaška srednja šola Franc Rozman-Stane v Ljubljani

V Titovo vojsko

V teh dneh, ko je ves svet presunjen ob izgubi našega tovariša Tita, se dijaki usmerjene vojaške šole Franc Rozman-Stane v Ljubljani bolj kot kdajkoli zavedajo, kaj pomeni postati Titov vojak, kaj pomeni hoditi po njegovih stopinjah, kaj pomeni biti dedič svobodne Jugoslavije in braniti to dediščino. Pred veliko fotografijo predsednika v avli, s črnim trakom, so se dijaki in profesorji, stisnjeni med bolečino in ponosno prihodnost, sklanjali nad žalno knjigo, da bi zapisali vanjo svoja imena kot simbol žalosti, a hkrati poročilo vseh nadaljnjih zmag domovine in njenih ljudi.

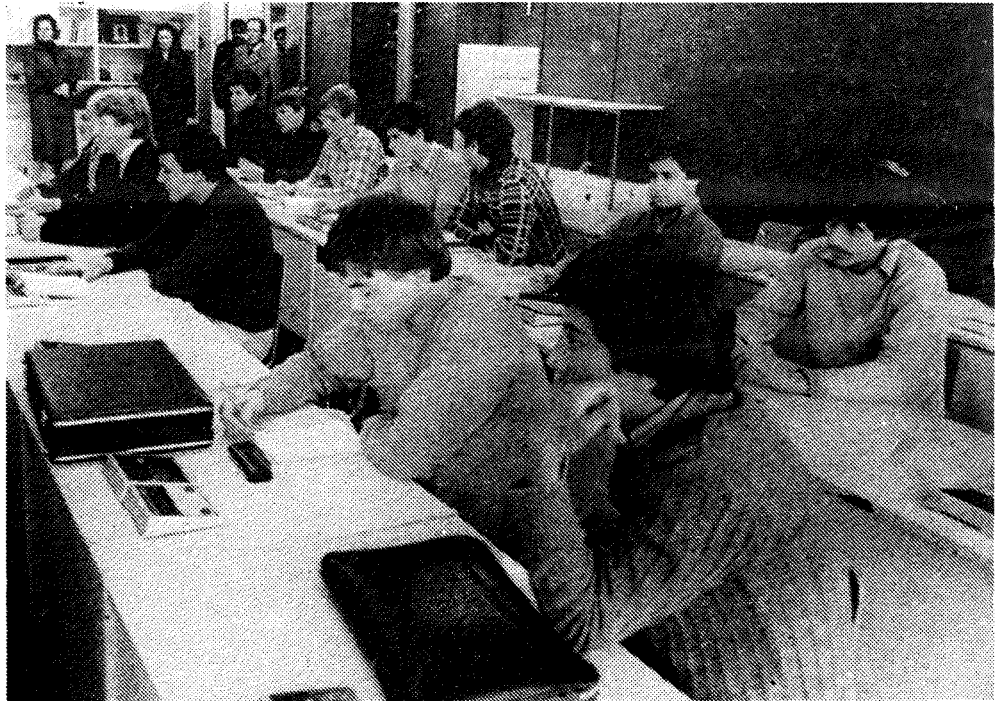
Pisalo se je leto 1971, ko so prvi dijaki po končani osemletki krenili v vojaški poklic prav s pomočjo vojaške šole v Ljubljani. Leta 1975 je šola dobila naziv vojaška gimnazija, od prvega septembra lani, ko se je odzvala

ška akademija v Splitu, ki traja pet let in ima navtično in tehnično smer. Vojaki, ki bodo večji mornariških veščin, bodo znali čuvati naše morje v miru in v vojni.

Dijaki splošne srednje vojaške šole Franc Rozman-Stane v Ljubljani so študenti zveznega sekretariata za ljudsko obrambo in zaščito. Kakor ima študent obveznost, da svoje varovanje preskrbi z vsem, kar potrebujejo za normalno življenje, od obleke, hrane, učnih potrebščin, vojaškega zdravstvenega zavarovanja pa celo do skromne žepnine, tako imajo tudi učenci določene obveznosti do študentov: v štirih letih morajo zaključiti šolanje, kajti ponavljanja letnikov tu ne poznajo; dosežen uspeh mora biti najmanj dober; po zaključku šolanja morajo nadaljevati pot na akademijo kopenske vojske v Beogradu. Seveda se zgodi, da na posebno željo in

pravi polkovnik Branko Jelčin, ravnatelj usmerjene srednje vojaške šole v Ljubljani. »Cel dan teče po določenem redu: učne ure, odmor pa interesne dejavnosti, ki jih je kar osemindvajset. Dijaki se po lastni izbiri vključujejo vanje in s tem razvijajo svoje sposobnosti. Če vzniknejo nove želje po novih interesnih dejavnostih, jih podpremo in preskrbimo mentorje, saj se zavedamo, da vsako razvijanje lastnih interesov na pravilen način prispeva k razvoju celovite osebnosti vsakega posameznika in se obrestuje skupnosti. Brez dela pa nikogar ne pustimo.«

Letošnjo jesen bo na šoli Franca Rozmana-Staneta že deseta generacija. Na šoli je kakih dvesto dijakov. Vsako leto jih približno petinpetdeset zapusti šolske klopi. Osip je majhen. Lani ni izdelalo komaj dva odstotka dijakov. Letos nameravajo sprejeti

klicu usmerjenega izobraževanja, pa je splošna srednja vojaška šola. Namen šole je, da pripravi mladeniče iz vseh krajev Slovenije za nadaljnje šolanje na akademiji kopenske vojske v Beogradu. Daje jim strokovno usmeritev, poleg tega pa jim omogoča, da po uspelem zaključku tukajšnjega šolanja preidejo neposredno v drugi letnik vojaške akademije. Beograjska akademija ima osem smeri: za oficirje pehote, topništva, protiletalskih enot, oklopnih, raketnih, atomskobiološkokemijskih enot, enot zvez, inženirje in intendantske službe.

Poleg beograjske je v Jugoslaviji še nekaj vojaških akademij, in sicer je v Zagrebu petletna tehnična akademija kopenske vojske, ki sprejema samo odlične dijake iz srednjih šol, v Rajlovcu je triletna letalska tehnična akademija, katere odličnjaki takoj prejmejo čin podporočnika in lahko nadaljujejo študij na drugi stopnji izobraževanja. Tiste, ki jih zanima letalstvo, sprejme letalska akademija v Zadru. V štirih letih se študentje usposobijo za pilote letala, helikopterja ali za splošne letalske potrebe, delovno mesto pa dobijo v vojaških enotah. Nič manj privlačna in nič manj potrebna ni mornari-

glede na sposobnosti najbolj pridnim dovolijo nadaljnje šolanje na drugih jugoslovanskih akademijah.

Pouk poteka v opremljenih učilnicah po novih učnih metodah. Kadrovskih težav ne poznajo. Tudi učil imajo dovolj in z inovacijami bodo dobili še nove učne pripomočke. Začeli so delati po učnem programu za gimnazije, ki ga določa zavod za šolstvo.

Usmerjeno izobraževanje je zahtevalo nekatere spremembe v učnem načrtu, in sicer imajo dijaki v prvem in drugem letniku trideset odstotkov ur vojaških predmetov, v tretjem in četrtem letniku pa je vojaških predmetov sedemdeset odstotkov, trideset odstotkov pa je splošnega izobraževanja. Seveda ni mogoče govoriti o strogo in ozko vojaških predmetih, kajti vsi izhajajo iz splošnega izobraževanja. Tako na primer postane fizika balistika, kemija se z elementi vojaške usmerjenosti preimenuje v atomskobiološkokemično smer in podobno. Plavalni tečaj v prvem letniku, taborjenje v drugem, smučarski tečaj v tretjem letniku in šoferski izpit v četrtem so obveznosti, ki se jim dijaki z veseljem odzovejo.

»Disciplina pa mora biti,«

približno sedemdeset novincev. Navadno jih največ pride s Stajerske in z Notranjskega, manj je zastopana Primorska in zelo malo Bela krajina.

»Osnovna napaka usmerjevalnih služb je, da priporočajo šolo in ugodnosti, ki jih bodo njeni dijaki uživali, ne pa konkretno vojaškega poklica,« pravi dalje ravnatelj šole. »Večina novincev komaj kaj ve o tem poklicu. Če jih vprašam, kaj dela oficir, ko ni vojne, zmigujejo z rameni. Mlademu je treba povedati, kaj bo delal, kako in zakaj. Med šolanjem je treba vzbuditi v njem pravi motiv – postati Titov vojak, kajti naša vojska le ni več staroju-goslovanska ali celo avstro-goslovanska, s katere režimom strašijo mlade stari očetje.«

Mladinci, domovina vas potrebuje, zavestne in sposobne. Morda pa je kdo med vami začutil v sebi vojaški poklic. Na ljubljansko srednjo vojaško šolo Franc Rozman-Stane se lahko vpisete še do konca maja. Prijave pošljite na občinski organ za obrambo in zaščito. Vse kandidate bodo poklicali na zdravniški pregled. Devetindvajsetega maja se bo sestala komisija in že naslednjega dne obvestila kandidata o sprejemu.

Ziva Drole

MARTIN GROZNIK, 8. b

LILJANA POLJANŠEK, 7. c
OŠ Stane Žagar Kranj

ANDREJ ŽUMBERGAR, 2. a

Literarno-novinarski
krožek OŠ T. Okrogar
Zagorje ob Savi

Živa

Ime vseh naših zmag: Tito

Kosta Nadj: »Zdaj je najvažnejše, da to, kar smo ustvarili, ohranimo. In ohranili bomo, bodite prepričani, ker so naši narodi in narodnosti enotnejši in močnejši, bolj kot so bili kdajkoli v zgodovini.«

Devetega maja, ob dnevu, ko se spominjamo zmage nad fašizmom, je bila v Beogradu tiskovna konferenca, na kateri je tujim in domačim novinarjem govoril predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Kosta Nadj. Zaradi smrti tovariša Tita je bila ta predhodno dogovorjena tiskovna konferenca hkrati spominjska slovesnost. Umrli je človek, ki je bil in ostaja ime vseh naših jugoslovanskih zmag. Po teh besedah je general armije Kostja Nadj pozval prisotne, da z minuto molka izkažejo čast in izrazijo zahvalo nesmrtnemu maršalu Jugoslavije.

Tito je pravočasno združil vrste proletarske avantgarde

– Po letih ustvarjanja, v plesnivih samicah, kaznilnicah in pregnanstvih tkana je bila politična strategija predvojne splošnojugoslovanske politične stranke, Komunistične partije Jugoslavije, na današnji dan pred petintridesetimi leti kronana z veličastno zmago. Tega dne, okoli poldne, ko sem dal komandantom divizije ukaz, da hitro obkolo skupine armad generalpolkovnika in vojnega zločinca Aleksandra Leera, je začel Radio Beograd prenašati govor našega vrhovnega komandanta:

»Danes, devetega maja,« je med drugim rekel tovariš Tito, »točno devetintrideset mesecev in tri dni od fašističnega napada na Jugoslavijo, je največja agresivna sila Evrope, Nemčija, kapitulirala... Devetintrideset mesecev nadčloveških naporov in prelivanja krvi naših narodov je rodilo sad, rodilo je polno zmago naših narodov v skupnosti z združenimi narodi, v prvi vrsti s Sovjetsko zvezo, Britanijo in Ameriko...«

Ko se je obračal k borcem in starešinam jugoslovanske armade, je tovariš Tito rekel:

»Vaš heroizem in požrtvovanje od začetka vojne leta 1941 pa do danes, v najstrašnejših pogojih in v boju z neprimerljivo močnejšimi sovražnikovimi silami, je bil primer za vse zaslužnjene narode v Evropi...«

Imeli smo zgodovinsko srečo, da nas je vodil tovariš Tito. Tudi v najtežjih situacijah je znal najti rešitev, jih spreminjati v zmago. Znal je najti izhod iz vseh Scil in Karibd, ki so prežale na vsakem koraku. Odločilno je bilo, ker je znal pravočasno združiti vrste proletarske avantgarde, jih očistiti frakcionastva, kar je ustvarilo moderno partijo, ki je usposobljala in usposobila delavski razred, da prevzame odločujočo vlogo v družbi. Vsi naši narodi in narodnosti so v tako partijo gledali kot v svetilnik, ki kaže pot iz najstrašnejšega mraka fašističnega zaslužnjaka. Ta enotna kot iz enega kamna izklesana partija je na čelu z našim tovarišem in vodjem, z našim Titom postala najvplivnejši politični dejavnik zato, ker je znala tolmačiti in uresničevati bistvene interese narodov in narodnosti, v katerih je nastala.

Ko je Kosta Nadj govoril o splošno-ljudskem značaju vojne, je poudaril, da brez ljudstva, brez polnega splošno-ljudskega zaupanja v partijo, ne bi mogli ničesar storiti. Z ljudstvom, katerega enotnost je ustvarjena na politični strategiji komunistične partije, smo bili tudi goloroki nepremagljivi.

– To je zasluga tovariša Tita.

Vi vsi veste, da so imele protifašistične

sile v Jugoslaviji enega najtežjih bojišč v Evropi. Prav tako verjamem, da vam je znano, da je bila ta močna protifašistična fronta izraz nezlomljive volje jugoslovanskih narodov in narodnosti, da ne pokleknejo, da si izbojujejo svobodo, da sami sebe osvobodijo, da vzamejo svojo usodo v svoje roke. Vi vsi veste, da smo vojsko vstaje, armijo narodnoosvobodilnega gibanja, ustvarjali iz golorokih delavcev in kmetov. Vsaka naša puška je bila odvezeta sovražniku, okupatorju, nemškemu, italijanskemu, bolgarskemu ali madžarskemu fašističnim enotam. Prvo pomoč v orožju smo prejeli šele konec leta 1943. Narodnoosvobodilni boj Jugoslavije ni bil zamišljen in niti voden kot neko podtalno odporniško gibanje. Po tem se razlikuje od odporniških gibanj v drugih evropskih deželah. Bila je to vojna oboroženega ljudstva po marksistični koncepciji, ki jo je, glede na naše pogoje in možnosti, izdelal tovariš Tito.

Komunisti in ljudstvo nismo priznali okupacije

Ko je govoril o pripravi na vstajo, je predsednik republiškega odbora ZZB NOV Jugoslavije poudaril, da je bila politična strategija Komunistične partije Jugoslavije osnova za ustvarjanje vojaške strategije ljudske vstaje in narodnoosvobodilnega boja, v katerem je bila izražena sinteza tako nacionalno osvobodilne kot socialistične revolucije.

strateških rešitev. To se je v revolucionarnem programu, zasnovanem na osvobodilnem protifašističnem boju, pri Josipu Brozu ves čas kazalo.

Boj je bil, je spomnil Nadj, kot je govoril tovariš Tito, »s prvimi vstajniškimi streli« usmerjen tako »k izgonu okupatorja« kot »k uresničevanju skupnosti enakopravnih narodov z novimi družbenimi odnosi«.

Za svobodo in pravico do življenja smo dali ogromno žrtev

– Nekateri merijo našo vojno po velikih sovražnikovih ofenzivah. To ni pomembno. Mi smo bili vedno v ofenzivi. Sovražnik na jugoslovanskih tleh ni imel nikoli mira. Varen ni bil niti takrat, ko je imel milijon vojakov, okupatorskih in kvizlinških. Pobuda je bila vedno na naši strani. Vzporedno z vojnimi zmagami se je širilo tudi narodnoosvobodilno gibanje s svojimi močnimi vzvodi v Narodnoosvobodilni fronti, Združeni zvezi protifašistične mladine Jugoslavije, v Protifašistični fronti žensk in tudi v močni in borbeno organizirani pionirski organizaciji.

Poudarjajoč pomen dejstva, da je ljudstvo samo od vsega začetka vstaje ustvarjalo svojo oblast, je Kosta Nadj rekel, da je Jugoslavija kot država narodnoosvobodilnih odborov obstajala v stotinah svobodnih ozemljih že leta 1941. Ko so fašistične armade prodirale do Moskve, smo imeli v srcu naše Uziške republike veličast-

Nikomur nismo bili pomožna armada

– V drugi svetovni vojni nismo bili nikomur pomožna armada. Imeli smo svojo samostojno fronto, med sovjetsko fronto v Madžarski in zavezniško fronto v Italiji. In na svoji fronti smo sami izbojevali zmago.

Našim zaveznikom smo neskončno hvaležni, ker so, s svojim herojskim nastopom na vseh frontah, omogočali tudi naše nastope, kakor so to pomagajoč zaveznikom, delale tudi Titove enote.

Ko je Kosta Nadj govoril o tem, kako smo se oborožili, je poudaril, da so borci vsako puško, vsako bombo, vsako letalo, tank ali top dobili tako, da so ga odvzeli sovražniku. Tako je bilo vse do konca leta 1943, ko smo pomoč v oborožitvi začeli dobivati od zaveznikov. Od zahodnih zaveznikov smo dobili: 388 topov, 2660 minometalcev, 107 tankov, 13.477 puškomitraljezov in 137.000 pušk. Od Sovjetske zveze: 895 topov, 3364 minometalcev, 65 tankov, 68.000 puškomitraljezov in mitraljezov, 96.000 pušk. Vse to nam je mnogo pomenilo. Najpomembnejše je bilo to, ker so nam omogočili prevoz in zdravljenje naših ranjenih tovarišev v južno Italijo. To je bilo več vredno kot kakršnakoli oborožitev. Topove in tanke smo lahko dobili tudi sami, manevrska moč naših enot pa je bila zelo otežena, saj nismo mogli poslati na zdravljenje k zaveznikom skoraj 40.000 ranjenih in bolnih borcev.

Proti skoraj milijonu sovražnikovih vojakov

Navadno govorimo, je rekel dalje Kosta Nadj, o milijon in sedemsto tisoč žrtvah. Toda treba je vedeti, da je bilo 170.000 Jugoslovancev v ujetništvu, 320.000 interniranih, 530.000 prisilno izseljenih in 270.000 na prisilnem delu.

Na področju Jugoslavije je bilo v vojni, ki smo jo vodili z vstajniškimi odredi, razvijajoč jih v sodobne vojne enote, stalno 660.000 do 930.000 nemških, italijanskih, bolgarskih in raznoraznih kvizlinških vojakov. Proti temu sovražniku, ki je s strahovitim terorjem vzpostavljala sistem zločina, smo imeli v bojnih enotah: leta 1941 – 80.000 borcev, leta 1942 – 150.000 borcev, 1943 – 300.000 borcev, leta 1944 – 600.000 borcev in leta 1945 – 910.000 borcev.

To, kar smo ustvarili, bomo ohranili

– Ko smo zmagali, razen ljudi, pripravljenih na vse, nismo imeli skoraj nič. Jugoslavija je bila pogorišče, imela pa je moč, da se kot ptica Feniks dvigne iz pepela. To, kar je ustvarjeno od zmage do danes, je ogromno in vzbuja občudovanje vsakogar. Zdaj je najvažnejše, da to, kar smo ustvarili, ohranimo.

In ohranili bomo, bodite prepričani, ker so naši narodi in narodnosti enotnejši in močnejši bolj, kot so bili kdajkoli v zgodovini.

R. Č.

